

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA**

Farma rodinného typu – jako prostor pro komunitní centrum

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Autor:	Dadová Elena
Katedra:	Sociální pedagogiky
Vedoucí práce:	PaedDr. Vorlová Marie
Studijní program:	B 7508 sociální práce
Studijní obor:	Pastorační a sociální práce
Přidělovaný akademický titul:	Bc.
Rok odevzdání:	2009

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci „*Farma rodinného typu – jako prostor pro komunitní centrum*“ napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.

Souhlasím s tím, aby byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

Na Dílech, dne 31. 5. 2009

Dadová Elena

Farma rodinného typu – jako prostor pro komunitní centrum [rukopis]: Bakalářská práce / Elena Dadová; vedoucí práce: PaedDr. Marie Vorlová. Díly, 2009. 76 s.

Anotace

Práce s názvem *Farma rodinného typu – jako prostor pro komunitní centrum* (dále Farma) se zabývá možnostmi zavedení komunitního centra na farmu. Zkoumá proto současný stav sociálních služeb a některých farem v Domažlickém okrese. Dále popisuje fungování farem v Norsku s programem sociálních služeb a možnostmi přenesení těchto služeb do českého prostředí s přihlédnutím na současné podmínky v ČR; a jak by bylo možné zapojit Farmu do systému sociálních služeb a komunitního života na vesnici. Zamýšlená Farma bude zřizována v obci Díly (jižní část CHKO Český les, okres Domažlice, Plzeňský kraj) jako nezisková organizace, která bude čerpat zkušenosti z norských farem s Green Care službami a zkušenosti od českých farmářů.

Hlavním cílem práce bude prozkoumat, jaké jsou názory na projekt Farmy farmářů ve jmenované oblasti a jak by bylo možné zlepšit příležitosti pro cílové skupiny - děti, mládež, dospělí (zejména nezaměstnaní), rodiče s dětmi (na mateřské/rodičovské dovolené) a senioři. Práce o Farmě vyplývá také z reakce na technický pokrok této doby. Práce chce upozornit na hodnoty Farmy a smysluplné využití času pro všechny cílové skupiny. Terénní šetření - rozhovory a jeho výsledky - budou sloužit k argumentaci pro a proti zavedení Farmy a pro skutečné nastínění podmínek pro zřízení Farmy.

Klíčová slova

Farma, komunitní centrum, rozvoj venkova, sociální služby, volnočasové aktivity.

Summary

The Family Farm – like a place for community centre [manuscript]: Bachelor work thesis / Elena Dadová: supervisor: PaedDr. Marie Vorlová. Díly, 2009. 76 p.

The Bachelor work thesis *The Family Farm – like a place for community centre* (the Farm) focuses on possibilities how to establish the community centre on the farm. Because of this the thesis probe into contemporary state of social services and some farms in the district of Domažlice. Further on the thesis describes the function of the farms with Green Care services in Norway and the possibilities of transfered this kind of services into czech country with the view of local conditions; and how how will be possible to integrate the Farm into the systém of social services and community life in the village. The intended Farm is going to be establish in the village Díly (the south part of Protected lanscape area Bohemina Forest, the district of Domažlice, Pilsen region) like the non-profit organization which will draw experiences from Norwegian farms with Green Care services and the experiences form czech farmers.

The main goal will be to explore the real opinions of farmers about the project of Farm in the named area and how will be possible to improve the occasions for the target groups – the children, youth, adults (especially unemployed), parents with children (on the maternity or paternity leave) and seniors. The thesis oabout the Farm follows from the reaction on the technical progress these days. The thesis want to show the values of the Farm and the meaningful utilization of the time for all target groups. The cross-country investigation – the talks and their results - will be instrumental for argumentation for and against the implementation of the Farm and for the real adumbration of conditions for the impossibility or possibility for implement the Farm.

Keywords: community centre, development of the country, farm, free-time activities, social services.

Poděkování:

Díky patří zejména mým rodičům, kteří mě celou dobu podporovali a umožnili mi podmínky pro psaní práce i výjezd do Norska, poskytli mi velmi užitečné informace, předávali mi zkušenosti v oblasti farmaření v naší obci a výjezdy za farmáři pro rozhovory k této práci.

Také chci poděkovat paní Else Fjeldavli z Norska, z města Trondheim, která mi zprostředkovala stáž v Norsku a zkontaktovala mě s tamními farmáři, zejména s paní Grete Sørdal a paní Heidi Forseth. Grete Sørdal patří také dík za její poskytování důležitých informací (teoretických i praktických) ohledně programu Green Care services, za poskytnutí stáže, ubytování a rodinného zázemí během celé stáže.

Díky patří PaedDr. Marii Vorlové, která mě vedla při psaní této práce, dávala mi cenné podněty (zvláště při zpracovávání otázek k řízenému rozhovoru a při celkovém metodickém vedení práce), Zuzce Hanulíkové (Perutkové) za poskytnutí její práce jako vzoru pro formální stránku psaní mé práce a paní Heranové z OÚ Díly za poskytnutí důležitých informací o obci a za zapůjčení dokumentu o komunitním plánování v Domažlickém okrese.

Poděkovat chci také pracovníkům Toulcova dvora, zejména paní Lence Skoupé za poskytnutí stáže a umožnění účasti na mezinárodní konferenci “Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat“ na ČZU v Praze. Dále všem farmářům z obce Díly i z oblasti CHKO Českého lesa za poskytnutí jejich času a zkušeností.

OBSAH:

ÚVOD	1
TEORETICKÁ ČÁST	4
I. FARMAŘENÍ v obci Díly a v oblasti Českého lesa	4
1. 1. Přiblížení zkoumané oblasti	4
1. 2. Jak se v obci a Českém lese dříve hospodařilo	5
1. 3. Rozhovor s pamětníky o době tzv. JZD	7
1. 4. Hospodaření po roce 1989	9
1. 5. Tradice farmaření v mé rodině	9
I. I. Změny v zemědělství po vstupu ČR do EU	10
I. II. Nový trend v zemědělství: tzv. Ekologické (Bio-) farmy	11
I. III. Příklady farem s oblastí sociální	12
1. Aurelius, o. s. – Pivoň	13
2. Venkovské komunitní centrum Berkat v Rakovicích	13
3. Farma Orlice, o. p. s.	14
4. Bergerie de Faucon	14
II. FARMAŘENÍ V NORSKU A PROGRAM Green Care Services	15
2. 1. Úvodní slovo ke kapitole o Norsku	15
2. 2. Farmaření v Norsku	15
2. 3. Stěžejní cíle Green Care programu	17
2. 4. Důvody oblíbenosti Green Care programu na farmách	18
2. 5. Kvalita služeb v Green Care programu a vzdělávání farmářů	18
2. 6. Motivy pro začlenění Green Care programu na farmu	18
2. 7. Financování Green Care programu	19
2. 8. COST Action 866 – Green Care in Agriculture	19
III. KOMUNITNÍ CENTRUM na Farmě	20
3. 1. Zaměření Farmy na obyvatele z obce, i z okolí	20
3. 2. Komunita	21
3. 3. Komunitní centra	22

3. 4. Komunitní plánování	22
3. 5. Komunitní plán rozvoje sociálních služeb v Domažlickém okrese	24
3. 6. Sociální vybavenost v obci Díly	26
IV. POPIS ZAMÝŠLENÉ Farmy	28
4. 1. Náplň činností na Farmě	28
4. 2. Druhy sociálních služeb na Farmě	28
4. 3. Popis cílové skupiny na Farmě	29
4. 4. Hodnoty Farmy	29
V. ČLOVĚK a HOSPODÁŘSKÉ ZVÍŘE	
5. 1. Význam kontaktu člověk – hospodářské zvíře na Farmě	30
5. 2. Zaměření na kontakt dítě, mladiství – zvíře	32
VI. ZPŮSOB ZŘÍZENÍ a FINANCOVÁNÍ Farmy	
6. 1. Forma zřízení Farmy	34
6. 2. Financování a dotování Farmy – možnosti	34
6. 3. <i>Dotace z ESF</i>	35
6. 4. <i>Dotace z MZe v rámci EU</i>	36
6. 5. Podrobněji o Programu rozvoje venkova (PRV)	37
PRAKTICKÁ ČÁST	40
I. PROJEKTOVÝ ZÁMĚR	40
II. ROZHOVORY v obci Díly a v oblasti CHKO Český les	44
1. 1. Výběr lokality pro rozhovory a odůvodnění výběru	44
1. 2. Znění rozhovorů	45
1. 2. 1. První rozhovor – (Díly, v CHKO Český les)	45
1. 2. 2. Druhý rozhovor – (Díly, v CHKO Český les)	47
1. 2. 3. Třetí rozhovor – (Svžno, oblast CHKO Český les)	53
1. 2. 4. Čtvrtý rozhovor – (Postřekov, oblast CHKO Český les)	57
1. 2. 5. Pátý rozhovor – (Černá Řeka, CHKO Český les)	60

1. 3. Výsledky a vyhodnocení rozhovorů	63
1. 3. 1. Výsledky jednotlivých odpovědí	63
1. 3. 2. Vyhodnocení všech odpovědí	68
ZÁVĚR	69
Seznam literatury	71
Seznam zkratk	76
Přílohy	

ÚVOD

Téma „*Farma rodinného typu – jako prostor pro komunitní centrum*“ v obci Díly (dále jen Farma) jsem si vybrala z více důvodů. Prvním z nich je skutečnost, že naše rodina od roku 1991 do roku 2001 pracovala na vlastní farmě – kde jsem čerpala zkušenosti. Zde se počala rodit myšlenka jednou v budoucnu založit vlastní farmu (nebo pokračovat v té naší rodinné), kam by mohli docházet lidé z vesnice i z okolí, ať už pracovně, či rekreačně. Záměr založit farmu přetrval až dodnes a prohloubil se skrze měsíční stáže: na farmách v Norsku na ostrově Frøya – farma “*Sørdal Gård*“ a v Leinstrandu u Trondheimu – farma “*Busklein gård*“; a na farmě v ČR v ekologickém středisku na Toulcově dvoře v Praze¹ (v občanském sdružení SRAZ - Společně za radostí a zdravím). Další z důvodů volby výše uvedeného tématu je také vůle podchytit a předávat dále všechny dosud nashromážděné zkušenosti a informace potencionálním zájemcům na danou problematiku.

Zpracovávání této bakalářské práce pramenilo také z potřeby hlubšího zkoumání některých existujících farem se stejným či podobným zaměřením (jako vzor pro budoucí farmu) o jejich problematice a jak je možné využít jejich zdroje pro založení farmy s komunitním centrem; z potřeby průzkumu zkušeností bývalých či současných farmářů z oblasti Českého lesa, do jaké míry by bylo podle jejich názorů možné zavést Farmu v této oblasti a jak by popřípadě Farma mohla v místních podmínkách fungovat, za jakých okolností.

V práci se zabývám jak obecně fungováním farem v Norsku (vysvětlení viz příslušná kapitola), konkrétně farmami z mých výše zmiňovaných praxí, současnými sociálními službami v Domažlickém okrese. **Smyslem** práce bude prozkoumat, jak by se dal přenést model fungujících norských Green Care farem do českého prostředí s přihlédnutím na současné podmínky v ČR a jak by bylo možné zapojit Farmu (tj. farmu s komunitním centrem) do systému sociálních služeb a komunitního soužití lidí na vesnici. Zamýšlená Farma by byla zřizována v obci Díly (okres Domažlice, Plzeňský kraj) jako nestátní nezisková organizace, která by čerpala zdroje z fungujících norských farem s Green Care programy a ze zkušeností českých ekologických farmářů.

¹ Adresy farem: “*Sørdal Gård*“ – Gurvikdalen (Dyrvik) 7270, Norge.

”*Busklein gård*” – 7089 Heimdal, Norge.

”SRAZ” (Společně za radostí a zdravím) sídlící ve SEV hl. M. Prahy Toulcův dvůr” (Středisko ekologické výchovy) – ul. Kubatova 1/32, 102 00 Praha 10.

Jeden z hlavních **cílů** práce bude zjistit, jaké jsou podmínky pro farmaření v oblasti CHKO Český les, jaké jsou reálné pohledy (na zamýšlené zřízení Farmy) minulých a současných farmářů ve jmenované oblasti a do jaké míry by bylo možné zlepšit příležitosti (trávení volného času, pracovní příležitosti, aj.) pro cílové skupiny: na Farmě by byla celotýdenní nabídka poskytování prostředí pro trávení volného času jak pro děti, mladistvé, dospělé, rodiče s dětmi, tak i pro seniory. Dalším z nedílných součástí cíle je upozornit na bohatství farem norských, které poskytují programy pro různé cílové skupiny a farem českých (vedu jen některé příklady), které se po revoluci mohly teprve začít znovu rozvíjet.

Význam tématu práce o Farmě jako prostoru pro komunitní centrum z části reaguje také na současnou přetechnizovanou dobu, kdy se nenabízí dostatek kvalitních aktivit, kdy je člověk (nenápadně) nucen žít ve světě plném různých technických vymožeností, které „zlepšují“ způsob života a přitom se skoro zapomíná na základní hodnoty tohoto světa – jako jsou lidské vztahy a jejich každodenní prohlubování, společné obyčejné práce s celou rodinou/společenstvím na farmě, společné putování přírodou, atd. Zejména některá mládež v současné době na naší obci tráví svůj volný čas po různých diskotékách, barech a hospodách v okolních vesnicích a městech, protože v naší obci nemají dostatek příležitostí pro plnohodnotné trávení času. V obci je jen pár příležitostí, jako je sportovní cvičení v sále TJ Sokol, možnost hraní fotbalu, volejbalu a tenisu na místních třech hřištích, či podílení se ve Sboru dobrovolných hasičů. V poslední řadě zbývají jen výlety do okolní přírody – což pro větší část mládeže není natolik přitažlivé. Farma a činnosti na ní by tak sloužily jako prevence před negativním trávením volného času a před případným nežádoucím chováním.

Skrze práci chci poukázat na hodnotné využití času na farmě pro všechny potencionální zájemce z řad obyvatel vesnice i z okolí, kde se k vlastnímu hospodaření přidávají možnosti pro trávení volného času pro děti a mládež, pro dospělé (nezaměstnané) i pro seniory. Na farmě na venkovské krajině, kde lze zejména v létě prožít většinu času (někdy i celý den), se každodenně uskutečňují činnosti jako je například péče o hospodářská zvířata, sekání a sušení trávy, sběr ovoce, zeleniny a polních plodin, sportovní vyžití a výlety (pěší, cyklistické, vodácké, aj.) v okolí a mnoho dalších aktivit. Různorodé činnosti poskytují vhodné podmínky pro celkový zdravý život dětí, mládeže, dospělých i seniorů. Pobyt na farmě by poskytoval jedinečné příležitosti kontaktů jak s rodinou farmáře, tak se zvířaty a volnou přírodou zároveň.

V samotném obsahu práce pojednávám o farmaření a sociální oblasti (zejména o možnostech zavedení komunitního centra na farmu) v našem českém prostředí, v pohraniční oblasti Českého lesa, o farmaření a sociálním fungování v Norsku (kde jsem absolvovala stáž). Zpracovávám danou problematiku ze dvou zemí z důvodu, že jsem v nich nějakou dobu žila a z důvodu porovnání a nalezení řešení (skrze toto porovnání) pro možné zavedení Farmy v podmínkách, které jsou v oblasti Českého lesa. Terénní šetření - rozhovory a jeho výsledky budou sloužit k argumentaci pro a proti zavedení farmy v obci Díly v oblasti Českého lesa a pro skutečné nastínění situace, která zde existuje pro ne/možnost fungování Farmy.

TEORETICKÁ ČÁST

I. FARMAŘENÍ v obci Díly a v oblasti Českého lesa

1. 1. Přiblížení zkoumané oblasti

Obec Díly se svými 374 obyvateli (k 5. 2009) se nachází na území chráněné krajinné oblasti Český les, v jihozápadních Čechách, kraji Plzeňském, okrese Domažlice. Výšková poloha obce nad mořem je v průměru 628 m. n. m. Místní spisovatel Jan Vrba charakterizuje Díly takto: „*Kraj je zde drsný, jeho podnebí kruté, úrodnost malá – ale krásy je v něm jako v málokterém kraji. Osada Díly je nejzápadnější česká a tím i slovanská osada v Evropě.*“² Rozkládá se na svahu hory Haltrava a spadá do území CHKO Český les, který byl vyhlášen 12. ledna 2005 (se sídlem v Přimdě), již v roce 1990 byl vyhlášen Český les přírodním parkem.

CHKO Český les patří pod geomorfologický celek Šumavské soustavy a samostatně tvoří podsoustavu Českoleská oblast. Celek Český les v sobě zahrnuje podcelek³ Čerchovský les, který se dále člení na Haltravskou hornatinu – v níž se nachází samotná obec Díly - Nemanickou vrchovinu a Ostrovskou vrchovinu. Místní lesy patří k největším lesním komplexům v Evropě (s rozlohou 465,75 km²). Převážně celé území Českého lesa bylo zařazeno do oblasti „LFA horská“⁴, což znamená méně příznivou oblast s nadmořskou výškou nad 500 m. Protože se jedná o vyšší polohy, kde je většinou půda kamenitá, hornatá, s horší dostupností a z větší části pokrytá lesy; zemědělská půda se zde vyskytuje jen z necelých patnácti procent. Jsou zde také pastviny, které se v současnosti znovu obnovují a vrací se na ně skot a jiná hospodářská zvířata. Hlavní odvětví zemědělství proto tvoří chov dobytka (skotu). „*Další rozvoj zemědělství bude záviset na množství a kvalitě zemědělců a na dotační politice státu do zemědělství.*“⁵

Obec Díly je také účastníkem *Chodské ligy – svazku obcí Horního Chodska*⁶, kterou tvoří celkem 16 obcí. Zástupci současných členských obcí sdružení "Chodská liga" se neformálně a pravidelně scházejí již od r. 1991. Hlavním cílem sdružení je koordinovaný postup členských obcí v rozvoji regionu Horního Chodska a provozování

² Kolektiv autorů. *Naše obec Díly. Její minulost, přítomnost a budoucnost.* Str. 5.

³ Všechny podcelky Českého lesa: Čerchovský les, Kateřinská kotlina, Přimdský les, Dyleňský les.

⁴ LFA Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti

⁵ Kolektiv autorů. *Český les. Příroda – historie – život.* Str. 680.

⁶ Chodská liga – svazek obcí Horního Chodska. [online]. Dostupné z: www.chodska-liga.jz.cz.

informačního centra, které zajišťuje informační a poradenský servis obcím, místním podnikatelům a turistům. Členství v tomto sdružení napomáhá obci pro rychlejší a kvalitnější rozvoj, protože může čerpat zkušenosti s ostatními obcemi na Chodsku, které jsou v podobné situaci a které se potýkají s podobnými problémy.

Založení obce Díly sahá do osmdesátých let 18. století. Svým původem je „*dřevařská ves založená vrchností roku 1788 na Postřekovských dílech – pozemcích, původně nazývaná Nový Postřekov*“⁷. Na dosud neplodné půdě se tak začala zakládat obec, dřevěné domy se zahradami, ovocnými sady, polnostmi a někde i s chlévy a pastvinami. (Stejným způsobem byl vystavěn i dům naší rodiny - na pustém pozemku – v přízemní části domu naši předchůdci vybudovali chlév, na svazích zasadili ovocné stromy, zorali pole.) Obec patřila pod správu Starého Postřekova do r. 1952, kdy se osamostatnila a přejmenovala se na obec Díly. Patřila tedy k jedenácti chodským obcím, které zůstaly chodské do současnosti.

1. 2. Jak se v obci a Českém lese dříve hospodařilo

Základem zemědělství bylo pěstování obilovin, luštěnin, zeleniny, lnu a chov dobytka v takovém množství, jaké bylo potřebné pro obživu rodiny. V první polovině 20. století je chov skotu na území Českého lesa hodnocen jako jeden z nejlepších. Chov ovcí a koz je dostatečně rozšířen hlavně na menších hospodářstvích a drůbež se chová zejména pro vlastní spotřebu rodin. Jeden z místních spisovatelů Jindřich Jindřich píše ve své knize „Chodsko“ o starém selském statku následovně: „*Sedlák měl statek, dvůr, pole, louky, pastviny ha vobyčejně i kúsek lesa – lús, nekolik dojných krav, vodstavčat (telata na chov), voly k tahu, koně, říbata, vepřovj dobytek, vovce, lichvu – slepjice, husy, kachny, krocání, krůty, perličky, holubi.*“⁸

V mnoha vsích Českého lesa se provozovalo včelařství, protože med byl (a někde dosud je) hlavním sladidlem. Obyvatelé obce pracovali zejména v lese, na poli, v sadech. Trávu sekali a sušili pro dobytek dvakrát do roka. V období sečení a sklizně na polích probíhaly práce od východu až do západu slunce, kdy se na nich podíleli všichni příslušníci rodin (a někdy i další obyvatelé vesnice.) Obživu a život obce zajišťovaly také různorodá řemesla (např. truhlářství, kovářství, tesařství, zednictví,

⁷ Naše obec Díly. Její minulost, přítomnost a budoucnost. Str. 2.

⁸ JINDŘICH, Jindřich. Chodsko. Str. 18.

krejčovství, ševcovství, bednářství, pěstování a zpracování lnu, pletení košů, aj.). „*Na Dílech jsou pozemky nedobrý, který nerodí. Jsou na kopcích, kde je kamenitá půda a příliš závislá na počasí. Na Dílech bylo spíše více drobných zemědělců. Muži pracovali i v jiných řemeslech a v lese a ženy se staraly o pole.*“⁹

Způsob farmaření a množství rodinných farem významně a dlouhodobě ovlivnila průmyslová revoluce, kvůli které začaly postupně zanikat velkostatky v níže položených oblastech Českého lesa, kde se snáze mohla nahradit lidská práce za práci strojů. Později farmaření ovlivnila I. světová válka, II. světová válka a období komunistického režimu. Všechny tyto události rodinné farmy buď částečně omezily, nebo je úplně vymítily. Svůj podíl sehrál i odsun německého (v Českoselském kraji dlouho žijícího) obyvatelstva, které udržovalo vesnice v rozkvětu – dnes již opuštěná a zpustlá místa. „*Při osídlování pohraničí na podzim r. 1945 odešlo z obce 174 osob, hlavně mladých rodin, do okolních vesnic a měst.*“¹⁰ Ještě k mohutnějšímu úpadku soukromých farem docházelo po druhé světové válce. Vybrané oblasti v pohraničí byly nařízeně vysídlené, a tudíž opuštěné horské oblasti rychle zpustly.

Asi největší podíl na rozsáhlém přerušení soukromého farmaření mělo období komunistického režimu, ve kterém většina rodinných farem (tzn. dobytek i s pozemky) zabral stát – JZD - a sám tento majetek (vy)užíval a často znehodnotil. Soukromí farmáři tak po odebrání jejich majetku nemohli dále pokračovat ve své každodenní práci a zároveň (u mnoha lidí) ve způsobu obživy svých rodin. Byli přinuceni se orientovat na jiné práce – zaměstnání.

Tímto způsobem byli poškozeni i naši prarodiče, kteří pak dále nemohli hospodařit. Jejich majetek – skot, pole, zahrady – byl zabaven (roku 1953) a navrácen byl až mým rodičům po revoluci (v roce 1991), kdy si museli v rámci restituce zažádat o zabavený majetek. Tento příklad zde uvádím z důvodu, aby si každý mohl představit, jak asi probíhala doba komunistických JZD a jejich způsob „obohacování“ a obírání chudých venkovských lidí. Tito lidé neměli lehký život, komunistická doba jim ho o mnoho přitížila, pole a soukromé majetky poničila.

V místech, kde se zejména choval skot a kde se pěstovaly brambory, vyrostly dvě řady ostnatých drátů s vysokým napětím, vlčáky hlídané pohraniční pásma. Zbylá soukromá hospodářství a části podhůří Českého lesa byly kolektivizací ničené. Místo nich převzaly nadvládu nad krajinou Chodů lány státních statků s režimem

⁹ Rozhovor s pamětníky – manželé, kteří jsou odborníci v zemědělství.

¹⁰ -//- Str. 37.

velkovýroby. Jeden z místních občanů – kronikář pan Zacharů - vzpomíná: „*Na čem naši předchůdci i my lpěli, co v minulosti ulehčovalo naši obživu, vkládáme do vlastnictví státních statků. Co potu a mozolů vyžádala tato půda. Tak skončila etapa soukromého hospodaření u nás.*“¹¹

Po vzniku hraničního pásma a vybudování drátěných zátarasů po roce 1953 se velmi omezilo využití území. Nastal převrat v celé historii osídlení a většina obyvatel byla vystěhována.¹² Začala se zalesňovat zemědělská půda. Po roce 1948 se zavedly pozemkové reformy, ve kterých se nařizovalo zabránění půdy farmářů. „*Pokles hospodářského využití pohraničního území způsobil omezený přístup hraničního pásma, také vysoké polohy, velké vzdálenosti, aj. Pastva dobytka se vyskytovala jen zřídka a zemědělská výroba se přestěhovala do nížin.*“¹³

Doba kolektivizace zemědělství v obci a založení JZD r. 1952 do r. 1953, které se r. 1959 znovuobnovilo a trvalo až do r. 1989, zanechalo v krajině stopy dodnes. V současné době se jen stěží a pozvolna vše snaží soukromníci navrátit zpět – nebo alespoň podle dřívějšího způsobu hospodaření. Dodnes jsou viditelné stopy v naší krajině, kde místo malých polí s kamennými mezemi a stromy jsou obrovské lány polí (při silných dešťových srážkách ohrožované půdní erozí). Více se o současném zemědělství zmíním v následujících částech.

1. 3. Rozhovor s pamětníky o době státních zemědělských družstev (tzv. JZD)

Pro přiblížení doby státních statků a situace soukromých zemědělců jsem uskutečnila rozhovor s manželi, kteří prožili období komunistického režimu a pracovali ve státním družstvu na několika pozicích. Oba manželé vystudovali VŠ zemědělskou, stali se odborníky v zemědělství, jsou inženýři. V současné době jsou na odpočinku v důchodu. Rozhovor uvádím v dostatečně zkrácené podobě, než byl původně. Nejmenovaná paní (pro osobní bezpečí) dokládá své zkušenosti:

„Byla jsem při založení družstva, protože jsem k tomu měla prospěch a chuť. Šla jsem studovat a moji rodiče a bratr zůstali pracovat s hospodářstvím v družstvu – hospodářství se stalo součástí družstva, kam ho rodiče dali dobrovolně - pod tíhou reality a okolností, který tenkrát kolem existovaly. Kdyby nevstoupili do družstva, tak bysme nemohli (jako děti) studovat.

¹¹ -//- . Str. 40.

¹² Český les. Příroda – historie – život. Str. 679.

¹³ -//- . Str. 679.

Přitom měli zemědělci předepsaný povinný dodávky, který museli plnit. Kdyby neplnili, byli by z nich nepřátelé lidu (to je další fenomén, kterej není dosud zpracovanej a kterej byl ve hře). A jako s nepřáteli lidu se s nimi nakládalo - byli zavíraný, trestaný. A samozřejmě, jejich děti neměly nárok na žádnou školu, na žádné vzdělání, některý ani na vyučení. Takže moji rodiče dobrovolně podepsali přihlášku, do družstva vstoupili a pracovali v něm. Pro řadu zemědělců bylo nemyslitelný, aby pracovali někde jako námezdní síla. Ale mít chalupu a nemít vlastní obživu z hospodářství - z čeho být živ? Jak uživit děti, jak je postavit do života?

Vstup do družstva byl velmi bolestnej. Moje maminka to oplakala, jako kdyby v rodině někdo umřel, ještě hůř. V chlívě stálo osm dobře obstaraných krav a sedm z nich se jich svedlo do družstevního kravína. Naše hospodářství prosperovalo. Tatínek byl dobrej hospodář a maminka byla dobrá hospodyně. Ve svém hospodářství pracovali rádi. Tatínek zas litoval koní. Ze začátku družstva si s koňma sám jezdil. To bylo ještě v době, než se udělala společná konírna. Pak družstvo postavilo další chlívy a konírny, kam se tatínkovo koně svedly. To zas voplakal tatínek. Jeho pýcha stála v družstevním chlívě. Všechn dobytek obstarávali lidé z JZD, původní majitelé k dobytku už nemohli. Pole byly zařazeny do honů, malá pole rozorali do velkých. Každěj sedlák to svoje pole znal, ale po rozorání, až do dnešní doby se polím moc velká péče nedává – tady v našem (chodském) kraji. Sedlák věděl, jak který plodině posloužit. Družstvem se všechno zpřetrhalo.

S manželem jsme pracovali na KNV¹⁴, ale byli jsme tam nešťastný. Protože aby družstva prosperovaly a lidem se dařilo a byli spokojení v družstvech, tomu na obtíž stály úřady s usnesením strany a vlády – řídili to naprosto diletantsky, zezhora. A nám se to nelíbilo. Byly to nesmyslný nařízení pro družstva. Můj muž to formuluje tak, že čím líp jsme pracovali na úřadě, tím hůř pro družstva. Oba manželé za ty léta prošli několika funkcemi na různých úřadech. Byli jak ve funkci družstevního oddělení, předsedy, tajemníka národního výboru, tak ve funkci ředitelství státního statku. Její manžel byl také několik let vysokoškolským kantorem na zemědělské fakultě. Tak to šlo až do roku 1986. Oba dva jsme věděli, že direktivy shora jsou blbosti a netajili jsme se s tím a dokladovali jsme, jak je to špatně. Po roce 1989 jsme byli označeni jako škůdci a byli jsme oba v sortě zařazené na vyhladovění. Nemohli jsme najít práci.

Na otázku jestli si myslí, že by lidé v oblasti Českého lesa chtěli znovu začít hospodařit v zemědělství, odpověděla: *Myslím, že ne. Protože už je jiná doba, jiné*

¹⁴ KNV = Komunistický národní výbor (pozn. autorky).

podmínky, jiné možnosti. Přirovnala to k počítačimu pravítku, které se používalo za jejího dětství a k počítači v dnešní době. Málokdo by se vrátil k počítačimu pravítku, když už jsou jiné možnosti.

1. 4. Hospodaření po roce 1989

Po zrušení střeženého hraničního pásma byla původním majitelům navracena zkonfiskovaná půda (po osobním zažádání v rámci restituce), dobytek a další majetek - podle restitučních zákonů (např. Zk č. 229/1991 Sb., o půdě). Díky tomuto navrácení mohlo dojít (a dosud je vše stále v rozvoji) k obnově farmářského života v oblasti. Dnes je v Domažlickém okrese nejvíce rozšířen chov dobytka, skotu, hospodářských zvířat; méně často se chovají kozy, ovce, prasata a koně. Horizontální plán rozvoje zemědělství a venkova (HRDP) - skrze dodržování podmínek je pak možné žádat o dotace, díky nimž by bylo možné zvýšit i počet stád ovcí, koz a koní.

Rozvoj farem v budoucnu závisí na dostatečném počtu a kvalitě zemědělců a také na dotacích. Přesto, že krajinu Českého lesa s jejím hornatým terénem je obtížné obhospodařovat, je důležité, aby se pozemky udržovaly. Se vstupem České republiky do Evropské unie se nabízí možnost čerpat právě dotace skrze různé programy na dané období (více viz kapitola *Financování soukromých farem*).

1. 5. Tradice farmaření v mé rodině

Naše prababička měla také své hospodářství, do roku 1953, kdy přešlo pod střechu státního statku (JZD). Obhospodařovala dva kusy skotu (krávy), prase, kozy a drobné zvířectvo. Na poli pěstovala zejména brambory, které byly hlavní plodinou a obživou rodiny; pak pěstovala obilí, zeleninu a len (což byla zase hlavní plodina pro výrobu látky na oblečení). Měla také ovocný sad. Po navrácení majetku roku 1991 v rámci restituce, na žádost mých rodičů, jsme dostali majetek nazpět. Na tradici farmaření prarodičů tak mohli moji rodiče navázat – avšak s obtížemi; po zpřetrhaných vazbách, kdy nebylo možné každodenním farmařením prarodičů předávat zkušenosti mým rodičům (když byl majetek zabrán i se zvířaty). Přesto rodiče udrželi své hospodářství deset let.

I. I. Změny v zemědělství po vstupu ČR do EU

(po roce 2004) – s ohledem na soukromé farmáře

Česká republika pro vstup do EU (1. 5. 2004) musela splnit několik podmínek, které se týkaly také oblasti zemědělství. Členství umožňuje ČR účast na jedné z politik EU, kterou je Společná zemědělská politika (vznikla v 60. letech 20. stol.); umožňuje také získávat finanční podpory, které jsou z velké části vypláceny nezávisle na velikosti výroby. K získání této podpory zemědělci mají povinnost dodržovat určené standardy (ohledně životního prostředí, bezpečnosti, kvality, veterinární, aj.). Dalšími podporami pro zemědělství jsou přímé platby, plán rozvoje venkova, národní podpory, různé operační programy a tržní opatření. Avšak nízké ekonomické výnosy ze zemědělského podnikání, což vím z vlastní zkušenosti, se většina mladých lidí v současné době stěhuje z venkova do města za lepší práci. Venkovské oblasti ČR tak z pohledu soukromé hospodářské činnosti zůstávají opuštěná – neobdělávaná.

Z tohoto důvodu – zvláště - vláda představila v dubnu letošního roku (2008) **reformu zemědělské politiky**, mezi jejími cíli jsou například zvýšení kvality života na venkově a podle ministra zemědělství P. Gandaloviče „*návrat k tradičním hodnotám, úctě k vlastnictví a životu na venkově*“.¹⁵ Reforma se bude snažit podporovat život mladých lidí na venkově. Myslím si, že tento směr by mohl vést právě i k rozvoji farem (nejen) se sociálními programy. V současné mladé populaci totiž roste zájem o vlastnění ekologických farem a spolu s podporou státu by budoucí situace mohla vést k zavedení a rozrůstání také sociálních programů na těchto farmách. Program by mohl mladým lidem pomoci při čerpání finanční pomoci z EU i v oblasti sociální, vedle dotací na zemědělství.

Jak je řečeno v reformě zemědělské politiky, chce usnadnit (nejen) mladým zemědělcům počátek jejich zemědělské činnosti a podpořit činnost rodinných farem. To je jeden z dalších důležitých aspektů, který by mohl zvýšit možnost zavedení farmy s připojením dalších programů v ČR (například podle fungujícího norského vzoru Green Care farem).

I. II. Nový trend v zemědělství: tzv. Ekologické (Bio-) farmy

¹⁵ Gandalovič představil reformu zemědělské politiky [online]. Dostupné z: <http://www.euractiv.cz/zemdlstvi/clanek/gandalovic-predstavil-reformu-zemedelske-politiky> [cit. 11. 04. 2008].

Ekologické farmy nejsou jen místem produkce domácích výrobků (tzv. bio-výrobků, tj. bez chemických konzervantů, atd.), ale mají být také místem pro různé aktivity mimo aktivit zemědělských. Jsou jimi z největší části turistika (soudobě nazývaná eko- či agro- turistika, jako je např. turistika pěší, vodní, cyklistická, lyžařská, aj.), možnosti ubytování, jízdy na koních (výuka jízdy v ohradě, výjezdy do terénu, hypoterapie), nárazové akce pro různé skupiny lidí (např. Dětský den, Den Země, společenské zábavy, bály, vystoupení místních kapel, výstavy koní, plemenných zvířat, zajímavé přednášky, aj.); v menší míře pak poskytování sociálních služeb – jako je například pracovní začlenění znevýhodněných skupin lidí. Ekologická farma je také místem zachování přirozených druhů rostlin a plemen zvířat, kde se naskytují možnosti učení správnému vztahování se k hospodářským zvířatům.

Důvody pro zřizování ekologické farmy jsou například: podporování místní produkce skrze šetrný přístup k životnímu prostředí; zachování rozmanitosti krajiny, pěstování méně tradičních druhů plodin. Nárůst počtu ekofarek dokládá tiskový mluvčí z Ministerstva zemědělství Petr Vorlíček: „*Více než o čtvrtinu vzrostl v letošním roce v České republice počet ekofarek*“.¹⁶ Pro větší přehled a utvoření alespoň částečného povědomí o nárůstu farek v ekologickém zemědělství v ČR zde uvedu počet farek, které vznikaly od roku 1990 do současnosti (uvedená čísla jsou v intervalu pětiletého období): v r. 1990 – 3 farmy, v r. 1995 – 181 farek, v r. 2000 – 563 farek, v r. 2005 – 829 farek a roku 2008 již 1766 farek, z toho v Plzeňském kraji jich je 164.¹⁷ „*Systém ekologického zemědělství znamená životní styl, kdy se farmáři snaží zachovávat krajinu a její rozmanitost pro další generace. Důležité je, aby veřejnost měla možnost ekofarmy navštěvovat a seznamovat se s těmito výhodami a prací ekofarmářů v praxi*“, sdělil ministr zemědělství Petr Gandalovič. I tato slova dokládají, jak je důležité se znovu učit farmařit, nebo alespoň se s farmařením seznámit. Farma s komunitním centrem je jedna z možností, jak do zemědělství zapojovat přímo široký okruh obyvatel (nejen) z vesnice.

I. III. Příklady farek s oblastí sociální

(oblast CHKO Český les, ČR a svět)

¹⁶ Počet ekofarek rychle roste [online]. Dostupné z: <http://www.kispc.cz/default.asp?ch=349&typ=1&val=66432&ids=2766>.

¹⁷ Ročenka ekologického zemědělství v ČR. Str. 2 - 4.

V České republice je farem se zavedenými dalšími programy (zejména sociálními) v současné době jen poskrovnu. Jsou zde teprve začínající projekty farem s nabídkou i nezemědělských aktivit různým skupinám uživatelů. Pozvolna se možnost zavést programy v některých oblastech teprve dostává do povědomí místních farmářů. Zaznamenala jsem také projekt do COST¹⁸ podaný ze strany ČR, a to na podzim roku 2007 od profesora J. Boháče z Jihočeské zemědělské univerzity v Českých Budějovicích (s ním jsem si párkrát o podaném projektu a Green Care services dopisovala) a M. Chvojky z MŠMT v Praze (další zmínka v kapitole *COST Action 866 – Green Care in Agriculture*). Název projektu je *“Green Care in the Czech Republic and its ecological, social and health effects”*¹⁹. Bohužel projekt byl zamítnut.

Zmiňují v něm také Středisko ekologické výchovy hl. m. Prahy Toulcův dvůr, které je nejbližší programu Green Care. Středisko nabízí ekologické výukové programy pro MŠ, ZŠ a SŠ. V areálu sídlí také sdružení SRAZ – Společně za radostí a zdravím s posláním (mimo jiné) *„poskytnout dětem a dospělým zajímavý a prospěšný způsob využití volného času; využívat pozitivního působení kontaktu člověka a zvířete při terapeutickém působení a výchově.“*²⁰ Zde jsem také absolvovala stáž. Ze všech aktivit byl program sociální farmy nejbližší Chovatelský kroužek pro děti, kde se samy mohly starat o hospodářská zvířata. Na dětech jsem pozorovala jejich nadšení a hrdost, že jsou schopny se o někoho postarat a že to samy dokážou. V tom vidím velký zdroj sebehodnocení a sebevědomí.

Příklady:

1. Aurelius, o. s. - Pivoň

Aurelius, občanské sdružení Pivoňského kláštera, je dobrovolnou, neziskovou organizací lidí, sdružených za účelem záchrany, obnovy a humanitárního využití objektu bývalého augustiniánského kláštera v Pivoni u Poběžovic (okres Domažlice). Na úpatí Lysé hory v CHKO Český les se nalézá v obci Pivoň klášter, jehož historie

¹⁸ COST = Intergovernmental framework for European Cooperation in Science and Technology (politický systém pro evropskou spolupráci ve vědě a technologii).

¹⁹ CHVOJKA, M. a BOHÁČ, J. Green Care in the Czech republic and its ecological, social and health effects (project title). Green Care in Agriculture (Action title). 13. 8. 2007, Action Num. 866.

²⁰ Výroční zpráva 2006. Sdružení SRAZ - společně za radostí a zdravím. Str. 3.

sahá až do středověku, do 1. poloviny 13. století. V současnosti spravuje objekt občanské sdružení Aurelius, které zde plánuje zařídit prostory pro léčebné a rehabilitační zařízení, kulturně-společenské centrum, ubytování a rekonvalescence dětí z oblastí postižených válkou či přírodní katastrofou, pro léčbu a rekonvalescenci fyzicky a mentálně postižených dětí, možnosti práce pro seniory, různé typy terapie (hypoterapie, arteterapie); prostory pro semináře, konference, setkávání občanů, galerie, řemeslné dílny (keramická, sklářská, kovářská); zahradičství; ubytování v oblasti agroturistiky, ekologické zemědělství; výroba a prodej vlastních produktů.

Podobnost se zamýšlenou Farmou: kulturně-společenské centrum, programy pro děti a pro seniory, prostory pro setkávání obyvatel obce a ekologické zemědělství.

2. Venkovské komunitní centrum Berkat v Rakovicích

Berkat je občanské sdružení založené v roce 2001 na základě humanitární činnosti Petry Procházkové. Sdružení se věnuje sociálním a humanitárním činnostem, zejména v komunitním charakteru. Jeden z mnoha projektů je v současnosti budované „Venkovské komunitní centrum Berkat v Rakovicích“ v jižních Čechách (u Čimelic). Centrum by spravovala rodina, které vypomáhají dobrovolníci z řad obyvatel vesnice i jiní. V centru jsou poskytovány rekondiční pobyty, jejichž náplní je v současné době zejména pracovní program – oprava budov, budování hospodářství (zatím pár ovcí). Rozšiřování farmy a hospodářských zvířat závisí jednak na finančních prostředcích, rozšíření pozemků a zájmu potenciálních uživatelů pobytu.

Podobnost se zamýšlenou Farmou: Pracovní programy pro uživatele a potenciální dobrovolníky z vesnice, propojení s vlastní farmou.

3. Farma Orlice o. p. s.²¹

Farma Orlice je sociální firmou, která zaměstnává dospělé lidi s mentálním postižením (nejen) v zemědělství. Zakladatelem je Sdružení Neratov sídlící v Bartošovicích v Orlických horách, Diecézní charita Hradec Králové a Farní charita Neratov.

Podobnost se zamýšlenou Farmou: Přímá práce se zvířaty, socializace a začleňování určitým způsobem postižených lidí do většinové společnosti.

4. Bergerie de Faucon

²¹ Farma Orlice o. p. s. [online]. Dostupné z [www: www.farmaorlice.cz](http://www.farmaorlice.cz).

Jedná se o farmu v oblasti Provence, ve Francii. Vede ji páter Gilbert spolu s dalšími dobrovolníky. Hlavní cílovou skupinou je mládež. Smyslem farmaření je pomoc mladým (kteří prošli výkonem trestu, nebo určitou závislostí) k nalezení hodnoty sebe sama, sebeúcty a smysluplnosti života skrze práce na farmě, při kterých běžně dochází k vzájemnému hlubšímu poznávání, k možnostem pohovořit si s páterem a jeho pomocníky.

Podobnost se zamýšlenou Farmou: Program pro mládež, možnost propojení s farmářskými pracemi, zejména s péčí o různá hospodářská zvířata, a společné výlety do okolí farmy.

II. FARMAŘENÍ V NORSKU A PROGRAM Green Care Services

2. 1. Úvodní slovo ke kapitole o Norsku

Problematice farmaření a programu Green Care services se zde věnuji zejména z důvodu jeho bližšího poznání při mé měsíční stáži na norské farmě. Při stáži jsem postupně zjišťovala, jak farma funguje, v jakém prostředí a za jakých podmínek. Ujistilo mě to, že za jistých podmínek v ČR je možné zavedení podobné farmy.

2. 2. Farmaření v Norsku

Zemědělství a rybolov jsou v Norsku tradicí již po dlouhá staletí (zejména pěstování obilovin a chov hospodářských zvířat). Během nedávných deseti až patnácti let se v zemi rozvíjí nový program, který spojuje farmaření se sociálními službami, nazývaný *Green Care services on farms* (dále jen Green Care), díky kterému mohou farmy, jež dostanou povolení provozovat tento program a obdržet částečnou finanční

podporu od státu. Spolu s výnosy z produktů mohou snáze udržet farmu v běhu. Dovolím si říci, díky pár rozhovorům s místními farmáři mající na své farmě program Green Care, že spolu s tímto programem je jim umožněno zlepšit jejich situaci (jak finanční, tak sociální), kdy právě dotace pokrývají alespoň z části výdaje na udržení farmy.

Green Care zahrnuje různé typy sociálních služeb poskytované na farmách (v norském jazyce Inn på tunnet). Farma s tímto programem poskytuje svůj fyzický prostor například jako školní dvůr obklopený přírodou, na němž je prostor pro práci, volný čas, péči o zvířata, o rostliny a o veškerou zeleň. Celá rodina farmáře zapojená do procesu farmaření využívá své znalosti jako zdroj k učení a výchově uživatelů (členové s pedagogickým vzděláním pak působí jako učitelé). Program citlivě propojuje péči jak o farmu, tak zároveň o různé typy skupin klientů i jednotlivých klientů skrze výchovu, vzdělávání, péči, pracovní terapii, aj. Mateřská škola může být plně provozována na farmě. Služby Green Care poskytují farmáři v zázemí své vlastní farmy, většinou spolu s celou rodinou, popřípadě i dalšími zaměstnanci. Vždy záleží na konkrétním farmáři, jaké druhy služeb bude poskytovat, na podmínkách jeho farmy a poptávce místní komunity.

Práce na farmě v sobě zahrnuje nejen péči o hospodářská zvířata, ale také pěstování rozmanitých plodin jak na poli, tak v sadě. Je studiem i praxí dokázáno, že veškerá zeleň může *“přispívat k lepšímu sociálnímu fungování a mezilidským vztahům, k umenšení verbální agrese a nižší kriminalitě, zlepšuje lidské blaho, uzdravuje tělo, mysl a má takovou účinnost na člověka každého věku.”*²² Nabízí se otázka, proč uskutečňovat práci a trávení volného času na farmě? Skrze praxi mnoha lidí, i mnou vyzkoušené a zažité, lze odpovědět, že pobyt na farmě je vhodnou formou k propojování teoretických poznatků s praktickou zkušeností na farmě skrze různorodé aktivity. Navíc samotné výzkumy poukazují na pozitivní účinky Green Care programu na každého z uživatelů.

Podpora sociálních služeb na rodinných farmách v Norsku plyne z reakce na státní reformy i školní kurikulum, které dává důraz na častý a opravdový kontakt dětí s přírodou. Farmaření je zdrojem pro celkové zdraví člověka, ke kterému přispívá kvalita prostředí i tradiční způsob života. Hodnota života se zlepšuje i díky smysluplným činnostem prováděných na farmě. Skrze sociální kontakty se sousedy na vesnici působí na regulaci lidského chování určitá kontrola, sociální pozadí. Někomu

²² HESSINK, J., van DIJK, M., BOGERS, R.J. Farming for health. Str. 5.

tato kontrola může způsobovat určité obtíže. Dovolím si říci ze zkušeností, že při vzájemné toleranci, úcty (i například k nějak „odlišným“ lidem) a respektování se mohou vytvářet pozitivní vztahy, které jsou pak přínosem pro obě strany. Navíc se při dostatku prostoru, praktické fyzické práci a rekreačních aktivitách rozvíjí tělo i duch.

V Norsku díky nové politice trvající pár let, která dává velký důraz na deinstitucionalizaci, na sektor služeb zejména na péči o mentálně handicapované i na péči o děti, se zvyšuje i poptávka po alternativních službách, které by poskytly těmto cílovým skupinám příležitosti pro péči, vzdělávání, výchovu, či pro pracovní terapii, aj. Při výběru služeb je velký důraz kladen na rodinné hodnoty, které jsou Green Care farmy schopny poskytnout, protože se z velké části rodina farmáře zapojuje do chodu farmy. Na mé stáži v Norsku, v kraji Sør Trøndelag, u města Trondheim na “Busklein farm” farmáři-rodice pracovali spolu s dospělými dcerami, které poskytovaly asistenci mentálně handicapovaným lidem v rámci pracovní terapie. Na druhé farmě jsem byla na ostrově Frøya u Trondheimu, kde pracují dohromady tři rodinné generace. Farmář-děda má na starost technické zázemí farmy, farmářka-babička zajišťuje kontakty se školami a projekty na místní úřady a jejich dvě dcery – jedna má dva syny - pracují jako pedagožky. Společně všichni pečují o zvířata, kdy zapojují do celého běhu farmy také děti ze škol (s přihlédnutím k jejich věku a schopnostem).

Práce na farmě (rodinné), i její zakládání, obojí je velmi obtížné, zejména když se farmáři musejí uživit jen čistě z výroby potravin a jejich prodeje.²³ Proto je prosperující přidat další způsoby podnikání, jako je například vládou podporovaný nový program Green Care pro rozvoj venkova, který se začleňuje do farmaření a stává se jeho součástí. K tomu má většina farmářů ještě druhé zaměstnání (ať už z důvodu profesionalizace, či získání vyšších finančních možností pro provoz farmy). Hlavním cílem politiky spojené s Green Care je zkoumat, jak Green Care zapadá a bude zapadat do současného a budoucího národního zdravotnického a sociálního pečovatelského systému.

Green Care program je ve většině případů doplňující službou ke školství, zdravotnictví a institucím sociální péče. Samostatně jsou služby Green Care poskytovány pro mateřské školy, či pro volnočasové aktivity (zejména pro děti), také pobyty a péče o děti, která je v Norsku dlouholetou tradicí a nyní je zahrnuta do Green Care programu. Druhotně je program nabízen lidem nemocným, či mentálně handicapovaným. Přesto že sociální farmy mohou nabízet své služby mnoha různým

²³ BLEKESAUNE, A., HAUGEN, M. S., VILLA, M. The dream of a Small-holding. Str. 14.

uživatelům, ne všichni představují pro farmu stálý příjem. Záleží většinou na poskytovatelích veřejných služeb, zda budou moci uhradit Green Care služby pro dané uživatele na vybrané farmě. Dalším důležitým aspektem je i fyzická dostupnost (popřípadě i bezbariérovost), tedy umístění farmy v lokalitě v co možná nejbližší vzdálenosti od uživatelů.

2. 3. Stěžejní cíle Green Care programu

- rozvoj projektů mezi farmařením a zdravotním odvětvím, vzděláváním a sociálními službami
- podněcování farmářů poskytnout jejich zdroje (tj. jejich znalosti a farmu) pro potenciální uživatele
- udržet zaměstnanost v oblasti zemědělství, rozvíjet oblast venkova a zvýšit příjmy pro farmu²⁴

2. 4. Důvody oblíbenosti Green Care programu na farmách

Proč jsou programy na farmách postupně více využívány různými typy klientů? Děje se tak zejména kvůli venkovskému bezpečnému prostředí, kontaktu s ostatními lidmi (rodinou farmáře a klientů), kontaktu se zvířaty²⁵, kvůli praktické fyzické práci, vlivu klidného a čistého venkovského ovzduší na celkový stav člověka.²⁶ Díky setkávání klientů s rodinou farmáře dochází k příležitostem socializace, k získávání kladných návyků v chování. Potenciální uživatelé se přiučují praktickým dovednostem skrze příkladnou práci farmáře, farmářky a jejich dětí.

2. 5. Kvalita služeb v Green Care programu a vzdělávání farmářů

Postupným rozrůstáním Green Care programů na farmách po celém Norsku je potřeba celkově rozvíjet tyto programy. Plynou z toho další úkoly a zároveň výzvy pro farmáře a farmářky. Zejména požadavky stávat se odborníky hlavně skrze kurzy v Green Care a zaměřit se na ty skupiny uživatelů, kterým budou farmáři moci co

²⁴ MEISTAD, Torill and FJELDAVLI, Elsa. Green Care services on farms - characteristics of Norwegian enterprises. Str. 5.

²⁵ Je prokázáno, že fyzický kontakt člověka se zvířetem má několik účinků – viz samostatná kapitola Člověk – zvíře.

²⁶ MEISTAD, Torill and FJELDAVLI, Elsa. Green Care services on farms - characteristics of Norwegian enterprises. Str. 12, tabulka č. 7.

nejvíce a nejlépe nabídnout svoje programy. K tomu jim dopomáhá (jak jednotlivcům, tak komunitám) spolupráce skrze COST Action (více viz stejnojmenná část).

Vzdělávání farmářů je zlepšováno skrze různé doplňkové kurzy. Jedním z nich je kurz s názvem „Inn på tunnet“, ve kterém získávají současní i budoucí farmáři (připojující ke své farmě Green Care program) základní znalosti o způsobu fungování takových programů na farmě, o financování, o možných typech uživatelů, o způsobu spolupráce s dalšími subjekty či institucemi. Součástí tohoto kurzu jsou též stáže na Green Care farmách. Většina farmářů má však tu výhodu, že před započítím Green Care služeb na farmě pracovala v oblasti buď zdravotní, výchovné, vzdělávací nebo sociální, tudíž mohou zkušenosti využít v Green Care programech.

2. 6. Motivy pro začlenění Green Care programu na farmu

Proč se farmáři rozhodují pro začlenění programu Green Care do své farmy, to zjistili Meistad a Fjeldavli ve svém výzkumu. K důležitým motivům pro započítí programu Green Care je zejména (již zmíněný) vyšší finanční příjem pro farmu; možnost sloučit dřívější profesi s farmařením; možnosti pro dobrý vývoj vlastních dětí farmářů, se kterými mohou společně pracovat, předávat dětem rodinné tradice a zároveň možnost starat se o své děti. Souhrnně je velký důraz kladen na rodinné prostředí, vzdělávání, farmu, na seberealizaci farmářů a jejich předešlé zkušenosti a na venkovské hodnoty.

2. 7. Financování Green Care programu

Částečný podíl financí pro Green Care program poskytuje farmám stát, respektive oddělení veřejných služeb, které služby od farem kupuje. Farmáři jsou pak povinni služby uživatelům poskytnout a zorganizovat je – samozřejmě po společné oboustranné ústní a písemné dohodě. Pro možnost poskytovat tyto služby je nutné nejprve napsat projekt, podat jej odpovědnému úřadu, který jej buď schválí, nebo ne. V případě schválení obdrží farma jen zlomek z celkového nákladu na projekt (větší část si farmáři musí financovat sami). V konečném bodě mohou farmáři začít se samotnou realizací projektu Green Care. S rozvojem Green Care služeb na rodinných farmách v Norsku úzce souvisí COST Action, jelikož podporuje celkové rozšiřování těchto služeb (nejen) v Norsku.

2. 8. COST Action 866 – Green Care in Agriculture²⁷

COST Action je novou evropskou interdisciplinární vědeckou spoluprací na mezinárodní úrovni, která usiluje o vědecký, ekonomický, kulturní a sociální rozvoj Evropy skrze podporování společných aktivit (např. meetingy, konference, krátkodobé vědecké výměnné pobyty a vyhledávací činnosti).²⁸ Hlavním cílem spolupráce je zlepšit vědecké znalosti dobré praxe pro uskutečnění Green Care v zemědělství, které chce zlepšovat lidské duševní i tělesné zdraví a kvalitu života. V ČR byl podán projekt od profesora J. Boháče z Jihočeské zemědělské univerzity v Českých Budějovicích a M. Chvojky z MŠMT v Praze v říjnu 2007, který je prvním impulzem pro započítí Green Care v naší zemi; avšak projekt byl zamítnut²⁹.

III. KOMUNITNÍ CENTRUM na Farmě

Nejprve se pokusím vyjasnit pojem *farma rodinného typu s komunitním centrem* (dále v práci jen *Farma*). Farma, o které budu hovořit, je prozatím jen zamýšlená, tedy plánovaná do budoucna k uskutečnění. Jedná se o tradiční farmu, kterou bude vlastnit rodina, jež bude řídit její celkový provoz. Úplná a fungující rodina je totiž velice důležitá v dnešní době, kdy je mnoho nefunkčních rodin, rozvedených či osamělých rodičů. Rodina na Farmě bude proto živým svědectvím pro uživatele a jakýmsi vzorem a možným rádcem pro různé problémy a situace ve vztazích (přátelských, partnerských, manželských či rodinných).

Komunitní centrum na této farmě bude poskytovat prostor pro obyvatele obce Díly (cílová skupina by se skládala od dětí až po seniory), pro dobrovolníky a další případné zájemce i mimo území obce. Hlavní náplní bude tradiční hospodaření (chov domácích zvířat, pěstování plodin a prodej produktů), poskytování pracovních příležitostí nezaměstnaným obyvatelům obce (bez platu, nebo s částečným brigádnickým příspěvkem), poskytování prostoru pro rodiče s dětmi na rodičovské/mateřské dovolené pro vzájemné setkávání, prostoru volnočasových aktivit pro děti a mládež k hodnotnému využívání volného času a k prevenci před případným

²⁷ BRAASTAD, Bjarne O., BJØRNSSEN, Bjørn. Green Care in Agriculture. COST Action 866. Úvod.

²⁸ About COST [online]. Dostupné z [www: www.cost.esf.org/index.php?id=985](http://www.cost.esf.org/index.php?id=985).

²⁹ BOHÁČ, Jaroslav. Předmět: Green Care. Datum: 5. 5. 2009 (e-mail. pošta).

nežádoucím chováním. Budou zde také možnosti pracovní terapie ve farmaření pro osoby se zdravotním znevýhodněním – zejména pro dospělé a seniory (přiměřené jejich zdravotní situaci). Skrze setkávání různých skupin obyvatel by se také zároveň mohlo udržovat vzájemné komunitní soužití.

3. 1. Zaměření Farmy na obyvatele z obce, i z okolí

Skrze praktické zážitky a zkušenosti na farmě si děti mohou pospojovat do souvislostí teoretické vědomosti a samy na vlastní kůži si vyzkoušet, že například mléko se nevyrábí v továrně, ale že se musí nadojit přímo od krávy, kozy či ovce. Přibývá však i dětí z vesnic, které už též nemají tyto možnosti. Jedním z důvodů je úbytek nabídky možností zaměstnání jejich rodičů přímo v místě bydliště, musejí za prací dojíždět (někdy i několik desítek kilometrů od domova) a nemohou si pořídit zvířata, která vyžadují celodenní péči. Také pro tyto skutečnosti zjištěné z vlastní praxe a ze stáže (na jedné z farem s programy pro děti) se domnívám, že založením komunitního centra na farmě by se situace - nejen v oblasti zanedbávaných kontaktů dětí s přírodou, zvířaty a s celým životem na farmě - mohla zlepšovat. Vidím v zamýšleném projektu také možnosti pro rozvoj venkova, nové příležitosti k pracovním místům; další důvod pro mladé lidi, proč se nestěhovat za prací do měst a nezanechávat tak bohaté zdroje venkova zpustnout. Tím pádem by došlo k vyšší možnosti žít na vesnici v propojenější komunitní společnosti, kde by se místní obyvatelé mohli častěji spolu setkávat a nemuseli už tolik času trávit mimo svou obec kvůli dojíždění do práce.

V případě, že by česká nebo evropská politika se rozhodla podporovat farmy ve větší míře než doposud (zejména finančně), bylo by možné zaměstnat také obyvatele vesnice. Z poskytovaných finančních zdrojů by totiž mohli zaměstnanci dostávat pravidelný plat (v odpovídající míře), farma by se mohla rozšiřovat (pozemky, zvířata) spolu s různorodými nabízenými projekty. Doposud však je skutečnost jiná. Farmáři, kteří v současnosti provozují farmu, stěží stačí uživit vlastní rodinu; natož aby platili ještě další zaměstnance. Výsledek vyplývá ze zkoumaného vzorku rozhovorů s farmáři, kteří podnikají zejména v ekologickém zemědělství. Rozhovory jsem uskutečnila v obci Díly i oblasti CHKO Český les. Více viz Praktická část – Rozhovory. Ve všech případech se farmáři odkazovali na nedostatek financí pro možnost dalšího rozvoje, zaměstnáním dalších pomocných sil.

3. 2. Komunita

Definice komunity existuje několik. Jedna z nich, která podle mě nejlépe vystihuje i charakter vesnice a zamýšleného projektu Farmy, zní: „*Komunita je místem sdílení. Jakmile je pouze místem práce, je ohrožena.*“³⁰ Dále podle Vaniera (zakladatele komunity Archa) se opravdová komunita může vytvořit jen v případě vzájemné otevřenosti, odpovědnosti, naslouchání, vzájemné spolupráce, s přesnou organizací a kázní, navazováním vztahů, vzájemného osvobození, růstu, atd. Lidé v komunitě „*sdílí společné zájmy a hodnoty*“.³¹ Smyslem komunitní práce je proto podporovat aktivní spolupráci lidí v lokalitě v rozvoji jejich území, podnítit pocit sounáležitosti skrze řešení jejich nejpálčivějších problémů týkajících se většiny (popřípadě všech). Účast na řešení problémů se zvyšuje, když si sami obyvatelé mohou určovat, co, jak a kdy budou řešit. Komunitní pracovník jim v celém procesu jen dopomáhá, usměrňuje a udržuje kontakty mezi všemi navzájem.

V oblasti České republiky je v současné době více druhů organizací, které pracují na principu komunitní práce. Mezi takové, které by se blížeji vztahovaly k zamýšlené Farmě (Farma s komunitním centrem v obci Díly), by patřily zejména organizace zaměřené na komunitní práci v sociální a zdravotní sféře. Pokouší se o „*jiné pojetí a organizování služeb v komunitě; (...)pomáhají ke vzniku středisek, která zatím v komunitě chybějí.*“³². Dále by mezi organizace mohly patřit ty, které se zaměřují na účast obyvatel v přípravě rozvojových plánů a ty, které se zabývají praktickým rozvojem lokality.

3. 3. Komunitní centra (a Zk č. 108 / 2006 Sb., o sociálních službách):

Před pár lety „*komunitní centra vznikala s tím, že nabídnou obci místo setkávání, při kterém bude současně postaráno někde o starší lidi, jinde o duševně nemocné, zase jinde o děti*“³³. Podobný záměr má také zamýšlený projekt Farmy. Posláním komunitních center je zejména rozvoj místního společenství, zachování lidových tradic na venkově. Cílem center může být také vzdělávání, zakládání nových či rozvoj současných sociálních služeb. Komunitní centrum na Farmě v sobě bude zahrnovat jak navazování na místní tradice a jejich udržování, poskytování prostoru pro vzájemná setkávání zejména pro rodiče na mateřské / rodičovské dovolené a pro seniory

³⁰ VANIER, Jean. *Rodí se nová naděje. Čím je a má být komunita*. Str. 33.

³¹ GOJOVÁ, Alice. *Teorie a modely komunitní práce*. Str. 7.

³² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Str. 258.

³³ Komunitní centra a zákon o sociálních službách [online]. Dostupné z: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1057>.

(skrze různorodé nabídky činností), programy pro trávení volného času dětí a mládeže, příležitosti smysluplné práce pro nezaměstnané. Tím pádem se může rozšířit nabídka sociálních služeb v Domažlickém okrese, kde je zatím nedostatek služeb jak pro děti a mládež, rodiče, nezaměstnané i seniory. Farma bude dalším možným článkem v řetězci nově zakládajících center v kraji navazující na způsob soužití venkovských obyvatel, na rozvoj pohraniční oblasti a na místní rodinné farmaření.

3. 4. Komunitní plánování

Skrze komunitní plánování je možné lépe reflektovat, zpracovávat a řešit různorodé problémy na nejnižší možné úrovni ve státě – tj. na úrovni místních společenství v obci či ve městě. Zároveň se skrze plánování naskytuje příležitost pro navázání bližších vztahů se spoluobčany a tím posílit vzájemnou soudržnost. Znamená „metodu, která umožňuje zpracovávat rozvojové materiály pro různé oblasti veřejného života.“³⁴ Tento způsob vyžaduje podílení se všech lidí, kterých se daná problematika týká a vzájemné komunikace, která vede k dosahování cíle. V případě komunitního plánování sociálních služeb se jedná o podobnou taktiku s tím, že se vyjednává na úrovni obce o plánování takových sociálních služeb, které odpovídají potřebám místních obyvatel. Cílem metody (komunitního plánování sociálních služeb) je „posilování sociální soudržnosti místní komunity a podpora sociálního začleňování a předcházení sociálnímu vyloučení“³⁵. Díky zapojování všech účastníků v problematice se zvyšuje i možnost hlubšího vzájemného poznávání.

Přínos komunitního plánu pro celkový rozvoj obce spočívá v možnosti účastnění se všech obyvatel, kteří mají zájem podílet se na plánování. Celkově se plánování účastní zástupci tří hlavních skupin, jimž se dohromady říká tzv. triáda, tedy uživatelé, poskytovatelé a zadavatelé. Díky takovému místnímu plánování se zvyšuje možnost, že například sociální služby budou navrhovány více na míru, více budou odpovídat skutečným problémům a přáním obyvatel. Komunitní plán by měl být proto v nejlepším případě „výsledkem vyjednávání mezi všemi účastníky procesu; odpovídat místním podmínkám a potřebám; stanovit cíle a priority pro rozvoj; zmapovat všechny subjekty, které směřují k naplnění cílů“³⁶.

³⁴ Komunitní plánování – věc veřejná. Str. 4.

³⁵ -//- . Str. 4.

³⁶ VASKOVÁ, V.; ŽEŽULA, O. Komunitní plánování – věc veřejná. Jak zjistit, co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci? Str. 5 – 6.

Komunitní plán by měl obsahovat poznání lokality a jejích potřeb³⁷, popis a analýzu existujících zdrojů; statistické, sociologické a demografické údaje; popis a analýzu přání a potřeb obyvatel v oblasti služeb; stanovení priorit a cílů rozvoje služeb; časový plán postupu prací a zásady; způsob, jakým budou účastníci zapojeni do plánu; způsob, jakým bude komunitní plán sledován a vyhodnocován.³⁸ Samotný postup při zpracovávání komunitního plánu by měl začínat určením pracovní skupiny, způsob získání podpory od obce, stanovení pravidel pro jednání, porozumění problémům v dané oblasti a probírání kladných i záporných stránek sociálních služeb v oblasti. Později by mělo navázat zhodnocení zkoumaných služeb a návrh na jejich rozvoj do budoucna, spolu se sepsáním výsledného návrhu na změny a jeho uskutečňování. Celkově by celý proces měl směřovat k co možná nejvhodnějšímu řešení, kdy by byly zajištěny sociální služby skutečně potřebné, aby je uživatelé byli schopni zaplatit a aby služby byly opravdu v lokalitě nabízené a v provozu.³⁹ Tímto způsobem se bude postupovat také při zřizování zamýšlené Farmy.

3. 5. Komunitní plán rozvoje sociálních služeb v Domažlickém okrese

Samotná obec Díly nemá svůj vlastní plán rozvoje sociálních služeb, ale má ho společný v rámci Domažlického okresu, kde je obec zahrnuta. Přesný název plánu zní „Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku pro období 2008 – 2011“⁴⁰ (dále Komunitní plán Domažlicka) jehož stěžejním cílem je „*naplánování sociálních služeb za společné partnerské účasti poskytovatelů sociálních služeb, jejich uživatelů a zástupců města*“⁴¹. Mezi obce řešeného území ve správním obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP) patří také, spolu s dalšími 57 obcemi, i obec Díly. Vlastnosti okresu se 139 katastrálními územími a 58 obcemi k roku 2004 vypadaly následovně: hustota osídlení byla 51,4 obyvatel na km², počet obyvatel k 31.

³⁷ HARTL, Pavel. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. Str. 73.

³⁸ -//- . Str. 7.

³⁹ Sociální práce / Sociální práce. Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. Str. 91.

⁴⁰ Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je obcím doporučováno zpracovávat střednědobé plány rozvoje sociálních služeb. Znění zákona - § 94 „*Obec a) zjišťuje potřeby poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území, b) zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území, c) spolupracuje s dalšími obcemi, kraji a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci osobám, popřípadě zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a osobou, d) může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby.*“

⁴¹ KAVALÍR, Aleš; VRTÍLKOVÁ, Kateřina. *Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku pro období 2008 – 2011*. Str. 5.

12. 2004 byl 39 226 s průměrným věkem 39,4 let.⁴² Z podrobných výsledků vyplývá, že mnohou zamýšlené cílové skupiny na Farmě jsou zároveň nejvíce ohroženými skupinami v Domažlickém okrese. Dokládá to Komunitní plán Domažlicka, ve kterém se píše, že „mezi nejintenzivnější problémy v sociální oblasti na Domažlicku patří řešení problémů rodin s malými dětmi (57 %), seniorů (52 %) a nezaměstnaných (47 %)“⁴³.

Pro bližší přehled sociálních služeb v Domažlickém okrese se je zde pokusím vyjmenovat. V oblasti služeb poskytované seniorům a osobám se zdravotním postižením se v Domažlickém okrese vyskytují: služby zastoupené přímo v okresním městě Domažlice (DO) - Denní stacionáře, Odborné sociální poradenství, Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, Sociální služby ve zdravotnickém zařízení. V dalších obcích i v okresním městě - Domovy pro seniory (DO, Černovice), Pečovatelská služba (DO, Bělá nad Radbuzou, Hostouň, Poběžovice, Postřekov), Raná péče (Česká Kubice, Plzeň), Sociální rehabilitace (DO, Plzeňský kraj). Oblast služeb poskytovaná dětem, mládeži a dalším osobám ohroženým sociálním vyloučením je zastoupena pouze v okresním městě Domažlice. Jsou jimi následující sociální služby: Azylové domy, Odborné sociální poradenství, Sociální rehabilitace a Terénní programy.

Celkově podle SWOT analýzy chybí v okrese zejména služby v oblasti péče o sociálně ohroženou mládež, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež (to se v současné době připravuje vybudovat v okresním městě). Zároveň z průzkumu okresu vyplynuly nedostatky v dopravní obslužnosti za službami (z místa bydliště potenciálních uživatelů) a nedostatek finančních prostředků na sociální služby a provoz zařízení.⁴⁴

V rámci Komunitního plánu Domažlicka je zpracovaná také problematika sociálních služeb plánovaných do budoucna v oblastech poskytování sociálních služeb (doplnění nabídky pro volnočasové a vzdělávací činnosti, začleňování lidí do společnosti a jejich pracovní uplatnění; takové sociální služby, které budou uschopňovat uživatele k samostatnému řešení jejich situace), kvalitě sociálních služeb (vytvoření standardů kvality sociálních služeb, rozšiřování informací o sociálních službách mezi širokou veřejnost, tzn. i mezi děti a mládež), personálního obsazení (dostatek kvalifikovaných pracovníků) a finančních a materiálních zdrojů, zejména praktické

⁴² -//- . Str. 20 – 21.

⁴³ -//- . Str. 32.

⁴⁴ KAVALÍR, Aleš; VRTÍLKOVÁ, Kateřina. *Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku pro období 2008 – 2011*. Str. 38.

naučení sepisovat projekty a žádat o dotace v rámci EU.⁴⁵ Z mého průzkumu také vyplývá, že největší potíže farmářům činí zpracovávání projektů a žádosti o dotace v rámci EU (viz Praktická část – Rozhovory) pro zařazení dalších programů na jejich farmu (např. agroturistiky).

Pro oblast prevence v sociálních službách pro děti a mládež se pracovníci chtějí zaměřit na „*zlepšení kvality života předcházením rizik souvisejících s jejich způsobem života, umožnit jim lépe se vyznat v jejich prostředí a vytvářet podmínky pro případné řešení jejich nepříznivé sociální situace.*“⁴⁶ Těchto (a dalších) cílů chtějí pracovníci dosáhnout také pomocí vytvoření specifických programů, sociální intervence a sociální podpory.

3. 6. Sociální vybavenost v obci Díly

V obci je dlouholetá tradice *TJ Sokol* (tělovýchovná jednota), která funguje do současnosti. Působí v ní například kuželkářský, hokejový, tenisový oddíl, jež se různou měrou podílejí na reprezentaci obce v soutěžích (okresních či státních; v minulosti probíhaly též účasti na olympiádách). *TJ Sokol* pořádá jednou týdně cvičení pro děti i dospělé v místním sále, soutěž v kopané na místním hřišti, kuželkářský závod pro děti i dospělé (jednou až dvakrát ročně), občasný turistický pochod po okolí, jednou za rok květnový „Běh osvobození“ pro všechny zájemce – z obce i z okolí. Dále v obci působí *SDH Díly* (sbor dobrovolných hasičů), který pořádá bály pro dospělé, dětské maskarní bály, Dětský den plný her. V posledních měsících se zrodil nový spolek *Rodiče za hřiště*, který nyní opravuje dětské hřiště u bývalé mateřské školky (z MŠ totiž v budoucnu plánuje obec vytvořit turistickou ubytovnu). Chce jej po opravě provozovat pro všechny děti z obce.

Obec spolky (*TJ Sokol*, *SDH Díly* i *Rodiče za hřiště*) podporuje, protože je ráda, že se v obci něco děje. K dalším činnostem v obci patří necelý rok (od srpna 2008) znovu otevřený Horský hotel Sádek, který nabízí občerstvení v restauraci a ubytování s 51 lůžky (i s pokojem pro vozíčkáře). Hotel je propojen se sálem obecního úřadu, čímž je možné spojit bály a jiné zábavy s občerstvením v restauraci. Nabízí se možnost navázání spolupráce mezi hotelem a Farmou, a to v rámci nabídky ubytování, stravy pro uživatele programů z širokého okolí (například v agroturistice) a do budoucna také

⁴⁵ -//- . Str. 40.

⁴⁶ -//- . Str. 87.

s tvorbou programů na zamýšlené Farmě. Hotel totiž plánuje zařazení programů „poznávacích, sportovních a redukčních“⁴⁷.

Zajištění informovanosti v obci se děje skrze čtvrtletní vycházení místního informačního zpravodaje „Dílčák“. V něm jsou občané seznamováni jak s rozhodnutími obecního zastupitelstva, nových plánů rozvoje obce, kulturními akcemi, s výročími obyvatel, tak i s historií obce. Dalším z prostředků předávání aktuálních zpráv o dění v obci zprostředkovává místní rozhlas a v neposlední řadě oblíbená hospoda na návsi. Místní obyvatelé píší také vlastní obecní kroniku, která shromažďuje významné události.

Obec v nedávné době vytvořila vlastní *Strategický plán rozvoje obce 2009 – 2019*⁴⁸. Obsahuje mimo jiné Podporu činnosti místních organizací, spolků a sdružení; Úpravu obce; Podporu turistického ruchu (podporu tradičních akcí a zvyků, lyžařské stopy a cyklistické tratě, naučné a vycházkové trasy, rekonstrukci bývalé MŠ na turistickou ubytovnu; Prohloubení činnosti OZ (obecního zastupitelstva) a OÚ (obecního úřadu) s obyvateli obce a v jejich prospěch – skrze zvýšení zapojení občanů do rozhodování obecního zastupitelstva a OÚ, prohloubení informovanosti občanů o dění v obci, s větší iniciativou pokračovat v zabezpečování sociální a pečovatelské pomoci občanům, a také hledat možnosti pomoci místním podnikatelům a prohloubit jejich spolupráci s OÚ.

Pohraniční oblast Českého lesa v současné době pomáhá znovu oživit také *Místní akční skupiny Český les, o. s. (MAS ČL)*, která se zabývá zejména podporou soukromých farmářů (i v oblasti ekologického zemědělství). Byla vybrána v Programu rozvoje venkova (opatření IV. 2. 1. Realizace projektů spolupráce) a v Programu přeshraniční spolupráce mezi ČR a svobodným státem Bavorsko (Cíl 3 Prostředky pro Turistickou destinaci Český les-Oberpfälzer Wald – spolu s MAS InitiAKTIVKreiss Tirschenreuth).⁴⁹ MAS realizuje mnoho projektů pro rozvoj oblasti Českého lesa. Některé z nich, které se vztahují k zamýšlené Farmě, jsou například Podpora turistiky na kole v regionu Českého lesa, Venkov není izolovaný ostrov, Zajištění zázemí pro sportovní akce v areálu rodinné farmy koní Svržno. MAS má také svou vlastní Komisi pro problematiku zemědělství, kam má každý zájemce možnost zapojit se a to

⁴⁷ Domažlický deník. Pátek 22. 5. 2009. Sekce Domažlicko, str. 3.

⁴⁸ Dílčák. Informační zpravodaj OÚ Díly. Číslo 1 / 2009.

⁴⁹ Český les. Zpravodaj Místní akční skupiny Český les. Str. 1 – Předmluva.

v různých oblastech působení (např. Alternativní zemědělská výroba, Zlepšení životního prostředí, Údržba a ochrana krajiny, nebo Generační výměna zemědělců). Další iniciací pro rozvoj (nejen) pohraničí Českého lesa je *Celostátní síť pro venkov (CSPV)*, která „*sdrružuje organizace a správní orgány, jež se podílejí na rozvoji venkova a zemědělství*“⁵⁰. Zřizovatelem je MZe ČR a síť spadá pod správu společné Evropské sítě pro rozvoj venkova.

IV. POPIS ZAMÝŠLENÉ Farmy

4. 1. Náplň činností na Farmě

Farmu povede rodina farmáře, její blízcí příbuzní a popřípadě dobrovolníci z řad potenciálních zájemců, od dětí až po seniory. Farma bude sloužit k podpoře integrace, k předcházení patologickým jevům (zejména u starších dětí a mládeže), k podpoře nezávislosti, k vyrovnávání příležitostí znevýhodněných skupin (žijících v lokalitě i lidí z širokého okolí), k posílení jejich schopností a dovedností, k ochraně nejvíce zranitelných skupin obyvatel. Rodina, ostatní blízcí příbuzní i dobrovolníci budou mít možnost doplňování potřebného vzdělávání formou (většinou víkendových) intenzivních kurzů v okresním městě Domažlice, a to jak v sociální oblasti, tak v oblasti zemědělské.

4. 2. Druhy sociálních služeb na Farmě

Z hlediska českého zákona o sociálních službách se programy na Farmě dají zařadit do ambulantní péče, kdy uživatelé za službou na farmu „*docházejí nebo jsou doprovázeni nebo dopravováni*“⁵¹. Ze služeb sociální péče v ČR program odpovídá Centru denních služeb; ze služeb sociální prevence přináležejí nízkoprahovému zařízení pro děti a mládež, Sociálně aktivizačním službám pro rodiny s dětmi, či pro seniory a osoby zdravotně postižené, nebo jako Sociálně terapeutické dílny, či Sociální rehabilitace.

⁵⁰ -//--. Str. 4.

⁵¹ Zk č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 33, odst. 3.

V rámci příspěvků (v době nezaměstnanosti) z úřadu práce (ÚP) bude na Farmě poskytnuta možnost práce nezaměstnaným dospělým lidem, kdy budou moci aktivně využít volný čas mezi ztrátou zaměstnání a jeho nalezením. Skrze činnosti na Farmě bude možnost obohacovat se o praktické zkušenosti a vytvářet vztahy s ostatními lidmi. Tím pádem se bude předcházet stavu sociální izolace, kdy nezaměstnaný člověk při ztrátě práce ztrácí i každodenní kontakty s okolím. Podobně budou sloužit i sociálně aktivizační činnosti pro seniory, tedy k jejich začleňování do společnosti, resp. k předejití jejich vyloučení.

K těmto druhům služeb na Farmě bude poskytováno také základní sociální poradenství, které je povinno poskytovat každé sociální zařízení. Celkové prostředí Farmy bude přizpůsobené jmenovaným cílovým skupinám. Dílny pro různé programy budou mít bezbariérový přístup a interiéry budou také bezbariérové. K vedení a případnému zadávání činností při větším zájmu ze stran uživatelů (zjišťování terénním průzkumem) budou předem vyškolení dobrovolníci; také se v takovém případě přijme na částečný či plný úvazek zaměstnanec (placený z ESF v operačním programu Lidské zdroje a zaměstnanost). Programy na Farmě budou jednou z možných aktivit, které nejsou přímo sociální službou, ale mají znaky víceoborových přesahů, zejména v oblasti komunitního centra, kdy lze zařadit více aktivit se zapojením do farmaření.

4. 3. Popis cílové skupiny na Farmě

Podrobněji se chci zaměřit zejména na následující čtyři skupiny, které jsou v naší obci nejvíce ohrožené:

1. mladiství – preventivní programy v okruhu volnočasových aktivit na farmě
2. rodiče s dětmi na mateřské / rodičovské dovolené – programy pro trávení volného času a zároveň možnosti bližšího setkávání s ostatními rodiči
3. nezaměstnaní – nabídka dobrovolné práce jako hodnotné využití času před nástupem do nového zaměstnání (v oblasti zemědělství, lesnictví, včelařství, rybářství, v pedagogice volného času, aj.)
4. senioři v důchodovém věku (zejména osamělí) – nabídky činností v oblasti jim nejvíce blízké; zejména z důvodu osobního uplatnění se, pocitu potřeby a možnosti předávání svých zkušeností mladším generacím.

Z větší části zde budu popisovat skupinu dětí a mládeže, protože ta je v současné době nejvíce „postižena“ přetechnizovanou dobou, zejména počítačovými hrami, televizí a nedostatkem zdravého pohybu v přírodě i nedostatkem (někdy úplně chybí)

kontaktu s běžnými hospodářskými zvířaty. Zároveň kladu důraz na výchovu dětí, která je možná (ze zkušeností na norské farmě) a také žádoucí pro jejich hodnotnější život.

4. 4. Hodnoty Farmy

Hodnoty, které zde uvádím, jsou vypořádané a prožité z mé stáže v Norsku, v ČR i z naší bývalé rodinné farmy. Farma zřizovaná rodinou je místem domova, lásky, bezpečí a zázemí; místem pro poznávání sebe sama i ostatních; místem pro blahodárný rozvoj celé osobnosti; místem kontaktu s reálným životem, s živými zvířaty, s rostlinami, s pěstováním plodin, s obvyklými pracemi na venkově; místem přímého poznávání koloběhu přírody; místem zkoumání a propojování souvislostí z teorie a praxe; místem získávání nových zkušeností s hlubšími hodnotami; místem učení se tradičním venkovským řemeslům; místem, které umožňuje péči o živá zvířata, což s sebou nese určitou odpovědnost. Důležitost Farmy a její úlohy v dnešním světě lze podle slov pátera Gilberta potvrdit: „*Vědomí, že za práci se musí hodně vzít, že času je potřeba účelně využít, vůli začít tím nejtěžším, jít důsledně za svým snem a vynaložit k tomu potřebné prostředky – jsou to starodávné a věčné hodnoty, kterých se dnes tragicky nedostává.*“⁵² Přes skutečnost, že v současné době rodinné farmy nejsou dobře podporovány, že mnoho mladých lidí odchází z venkova do měst za perspektivnější prací, přesto se domnívám, že hodnoty Farmy jsou nevyčerpatelné. Hodnoty, které jsem jmenovala výše (a určitě by se našla spousta dalších) jsou nevyčerpatelné. Bohužel životnost všech menších farem závisí na finanční situaci a na podpoře.

V. ČLOVĚK a HOSPODÁŘSKÉ ZVÍŘE

5. 1. Význam kontaktu člověk – hospodářské zvíře na Farmě

Vztahy člověka se zvířetem důležité pro všestranný rozvoj člověka by neměly plně nahradit vztahy člověka s lidmi. Tvrzení uvádím i v závěru této kapitoly. Studie z více zemí ukazují⁵³, že kontakt člověka se zvířetem poskytuje pocit bezpečí, neustálé změny, určitý závazek vůči někomu. Při péči o zvířata se zároveň nabízí možnosti být ve společnosti ostatních lidí. Mentálně handicapovaným práce se zvířaty pomáhá

⁵² GILBERT, Guy. *Až do krajnosti. Kněz mezi mladými na okraji společnosti*. Str. 39.

⁵³ BRAASTAD, Bjarne O., BJØRNSSEN, Bjørn. *Green Care in Agriculture*. COST Action 866. Str. 2 – 3.

rozvinout více odpovědnosti a posilovat trpělivost. „*Kontakt člověka se zvířetem vyvolává změny, jako i pobyty v přírodě. Klient je laskavější, pozornější a citlivější.*“⁵⁴

Člověk přichází do kontaktů s různými zvířaty, které jsou pro něj důležité, zároveň i nebezpečné, když si nedá dostatečný pozor. Chov hospodářských zvířat předpokládá od člověka určitou zodpovědnost, každodenní péči a přítomnost, u psa zvláště (tam je samozřejmě potřebný alespoň základní výcvik). Zvířata u člověka vyvolávají respekt, zvyšují pocit vážení si sama sebe, dávají člověku možnost naučit se, jak funguje jejich život. Značná část lidí touží po kontaktech se zvířaty jako po určitém doplňku sociálním. „*Dokonce i osoby, které nepotřebují úlevu od psychických či jiných problémů, mohou získat těžko definovatelnou psychickou podporu z trvalé společnosti zvířete.*“⁵⁵

V Evropě se po staletí chovají hospodářská zvířata k potravinové produkci. V poslední době se jejich účel chovu rozšiřuje i pro účely vzdělávání, rekreaci, pro tvoření společnosti, pro terapii, aj. Pro příklad terapie zde uvedu hypoterapii a canisterapii, dvě z dosud nejrozšířenějších terapií v ČR (více níže). K dalším druhům terapií se využívají též například kočky (felinoterapie), drobní hlodavci, králíci, některá z užitkových zvířat – kozy, ovce, drůbež, kuň, aj. *Hypoterapie* využívá kontaktu pacienta s koněm, na kterém pacient sedí nebo leží na tenké podložce (ne v sedle). Přirozený pohyb koně působí na pacienta skrze fyziologické impulsy, pacient se snaží koordinovat svoje pohyby spolu s dalšími psychologickými dopady. Zároveň pacient vnímá koně, terapeuta, i terén.⁵⁶ *Canisterapie* využívá záměrného kontaktu psa s člověkem. K oběma terapiím je potřeba školených pracovníků.

Zvířata jsou schopná umožnit a zároveň urychlit proces (částečného či plného) vyčlenění člověka v instituci k integraci do společnosti lidí.⁵⁷ Avšak potenciál určitých zvířat není dosud obecně známý a uznávaný. Všeobecně se k větším hospodářským zvířatům zachovává odstup z důvodu nepředvídatelného chování. To je na místě, když dítě se setká se zvířetem poprvé a neví, jaké je, jak reaguje. Z mé zkušenosti, například ochočené ovce, kozy, prasata, králíci či slepice, které jsou zvyklé na pravidelný kontakt alespoň s farmářem, dítěti neublíží a děti je mohou poznávat na dotyk, pečovat o něj i si s nimi hrát. Platí pravidla, kdy by se předem měli všichni uživatelé farmy pozorně

⁵⁴ MATOUŠEK, O. Ústavní péče. Str. 105.

⁵⁵ ODENDAAL, Johannes. Zvířata a naše mentální zdraví. Proč, co a jak. Str. 47.

⁵⁶ Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat. Sborník příspěvků. Str. 65. Příspěvek: Hypoterapie u DMO. Autorka: T. Kopecká, Neuro Centrum, Praha.

⁵⁷ Zvířata lidem - Tiere den Menschen. Str. 36.

seznámit s postupy, jak ke kterému zvířeti přistupovat, jak se které chová, znát způsoby zareagování ve specifických situacích. L. Skoupá ze sdružení SRAZ na Toulcově dvoře v Praze dokládá svými slovy v příspěvku o chovu zájmových zvířat, že je pro chov důležitá motivace, přebírá se při něm zodpovědnost za zvíře a také, že *zvířata napomáhají integraci, nácviku pracovních dovedností osob s handicapem*⁵⁸. Podle jejího názoru a zkušeností umožňují hospodářská zvířata „*pozitivní motivaci k péči o ně, což snižuje problémy s absencí a s nechutí k pravidelným činnostem*“⁵⁹. Pozitivní vliv kontaktu člověka se zvířetem prokazuje i Doležal ve svém příspěvku na odborné konferenci⁶⁰, že mnoho lidí vidí ve vztahu k jiným druhům (tedy zde zvířatům) „*příjemný a výchovný zážitek, který obohacuje lidský život*“⁶¹.

5. 2. Zaměření na kontakt dítě, mladiství – zvíře

- z psychologického hlediska

Zvířata (i hospodářská) se z určité části podílejí na průběhu vývoje dětské psychiky. „*Dávají dětem možnost zažít nové zkušenosti, uspokojují jejich různé potřeby*“⁶², jejichž uspokojení hraje pro děti důležitou roli při vývoji. Patří k nim zejména potřeba bezvýhradné lásky, která dětem umožňuje růst; péče a přítomnost pro rozvoj sebeúcty a motivaci k učení; ochrana poskytující jistotu, bezpečí a klidné prostředí (mnoho poruch (nejen) v chování plyne z více vlivů, jako je „*chaotické, agresivní, nezdravé a znečištěné prostředí*“⁶³); vedení a vzor k prožití významnými životními změnami, k podpoře k učení z bezprostředního prožívání; respekt vlastní jedinečné osobnosti a přiměřenost podnětů s ohledem na individualitu dítěte; jasná pravidla; odpouštění k umožňování změny zvláště v chování.

Zvíře dává neustálé nové podněty, zážitky a zkušenosti. Díky tomu, že zvířata nedokážou mluvit lidskou řečí, se stávají děti více citlivé v kontaktu s nimi, pozornější a vnímavější vůči jejich chování i potřebám, což se pak přenáší do vztahu člověk – člověk. Skrze kontakt se zvířaty se dítě dostává do reálných bezprostředních situací, kdy se může setkávat i se smrtí či narozením zvířete. Jsou to silné prožitky, které mohou

⁵⁸ SVOBODOVÁ, DOLEŽAL a kol. Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti. Str. 46.

⁵⁹ SVOBODOVÁ, DOLEŽAL a kol. Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti. Str. 46.

⁶⁰ Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat. Sborník příspěvků. Odborná konference s mezinárodní účastí: 16. – 17. 4. 2008. Str. 21.

⁶¹ PRIMACK, R. B. Biologické principy ochrany přírody. Str. 59.

⁶² VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie. Str. 227 – 229.

⁶³ Salesiánský magazín. 2/2008. ISSN 1214 – 5262. Str. 9.

dětem dávat podněty k mnoha otázkám. Skrze tyto prožitky se dítě může naučit lépe zvládat podobné situace ve společnosti lidí.

Další z kladných stránek kontaktu dítěte se zvířetem je učení se pečovat a přebírat zodpovědnost za živé zvíře, které je na něm závislé. Když farmář přenechá tuto zodpovědnost dítěti, a dítě svou funkci plní, může tím narůstat jeho sebevědomí, že něco samo dokáže. V péči o zvíře tak může alespoň z části nalézt jistý druh přátelství, který mu dopomůže k uvědomění si, že i ono má svoji hodnotu, že je na něm někdo závislý a má ho při tom bezpodmínečně rád. Podobně se tak děje ve vztahu mladistvého člověka ke zvířeti. Navíc se v trvalejším vztahu ke zvířeti může mladistvý člověk ubírat kvalitnějším směrem ve svém vývoji, za který „vděčí zčásti vlivu, kterým na ně působí zvířata. I když práce s krmáním a péčí o ně je náročná, je to práce prospěšná. Protože je vytrhuje z jejich vlastního „já“ a vede je k určitému úsilí těla, rozumu i vůle“⁶⁴.

Skrze kontakt se zvířetem se naplňuje také potřeba člověka být s někým v úzkém kontaktu. Zejména v případech, kdy takové možnosti nemá mezi lidmi, když nenalézá dobrou kamarádství a přátelství (ať už v rodině, ve škole, mezi kamarády). Avšak i neverbální komunikace mezi dítětem a zvířetem může mnoho přispět k mnohému. Ochočené zvíře, tedy i hospodářské, dokáže člověka bezvýhradně přijmout, „vždy má čas a dává najevo radost“⁶⁵. Velice vnímaví jsou zvláště psi, kteří jsou člověku věrní a jsou spolehliví. V průběhu péče, či jen fyzické přítomnosti u zvířat je nutné dbát určité bezpečnosti. Proto farmáři vytvářejí normy pro program aktivit na farmě, které „berou ohledy na potřeby klientů a možnosti užívaných zvířat.“⁶⁶ Zároveň se dodržují hygienické předpisy a celková bezpečnost práce.

Domnívám se skrze vlastní zkušenosti z více praxí během studia i ze zkušeností z naší rodinné farmy, že by vztahy člověka se zvířetem neměly plně nahradit vtahy člověka s lidmi. Z části může zvíře vztahy nahrazovat, ne však plně; je důležitá také vzájemná verbální komunikace (nejen). Hospodářská zvířata mohou být zdrojem různých hodnot. Dokladem je tvrzení, že péče o hospodářská zvířata je „fyzickou rehabilitací a zodpovědnost za ně je velkou motivací. Proto jsou zakládány různé farmy, kde se klienti starají o kozy, ovce či skot.“⁶⁷

⁶⁴ GILBERT, Guy. *Až do krajnosti. Kněz mezi mladými na okraji společnosti*. Str. 27.

⁶⁵ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Str. 228.

⁶⁶ SVOBODOVÁ, DOLEŽAL a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Str. 13.

⁶⁷ SVOBODOVÁ, DOLEŽAL a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Str. 3.

VI. ZPŮSOB ZŘÍZENÍ a FINANCOVÁNÍ Farmy

(pro fungování v českých podmínkách)

6. 1. Forma zřízení Farmy

Farma bude ve vlastnictví rodiny a pro účely poskytování programů - prostoru pro výše zmíněné cílové skupiny - se zřídí jako občanské sdružení⁶⁸, které se řadí mezi nestátní organizace. Tato forma zřízení je zejména z hlediska financování ze strukturálních fondů EU nejčastější.

6. 2. Financování a dotování Farmy

Ze strany státu ČR a EU

Způsob jejího financování bude závislý jak na samotném prodeji bio-výrobků, poskytování prostoru pro komunitní centrum - tzv. samofinancování (např. malé výtěžky zejména od zahraničních turistů z placených vyjížděk na koních, za poskytování ubytování, aj.), na darech, sponzoringu a veřejných sbírkách. Farma by mohla také čerpat z dotací a grantů, z fondů Evropské unie (v oblasti politiky hospodářské a sociální soudržnosti) a z norského finančního mechanismu (tzv. "eea grants"). Pro Farmu nacházející se v Plzeňském kraji to znamená možnost čerpání ekonomické podpory v oblasti regionálního operačního programu ROP NUTS II Jihozápad. Dále uvedu názvy možných zdrojů pro částečné financování programů na Farmě.

Celkově Evropská unie poskytuje tři hlavní fondy – Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF) a Evropský sociální fond (ESF) - oba patří do Strukturálních fondů; třetím fondem je Fond soudržnosti (FS). Smyslem fondů je umožnění rozvoje členských států EU, snížení rozdílů v jejich úrovních (životních a ekonomických),

⁶⁸ MATOUŠEK, O. Základy sociální práce. Str. 172 – 173.

„udržitelný růst, inovace a konkurenceschopnost“⁶⁹. Úsilí podporovat státy EU se říká evropská politika hospodářské a sociální soudržnosti (HSS), na kterou spolu s politikou zemědělskou putuje nejvíce finančních prostředků (více jak třetinu rozpočtu). Dotace jsou z národních i evropských zdrojů a tvoří je **Podpora regionálního rozvoje 2009** (jsou z národních zdrojů), který v sobě zahrnuje mimo jiné *Podporu rozvoje venkova*. Druhým je **Program pro místní samosprávu** (čerpány z fondů EU pro období let 2007 – 2013), který obsahuje Integrovaný operační program, Podnikání a inovace, Životní prostředí, Doprava, Vzdělávání pro konkurenceschopnost, Lidské zdroje a zaměstnanost - dále viz bod 1), Výzkum a vývoj pro inovace, Regionální operační programy⁷⁰ (v nich i ROP NUTS II Jihozápad) - dále viz bod 3).

6. 3. Dotace z ESF⁷¹

V období let 2007 – 2013 Česká republika využívá prostředky Evropského sociálního fondu prostřednictvím tří operačních programů: OP Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK) - dále viz bod 2), OP Praha – Adaptabilita (OPPA). Skrze *Evropský sociální fond (ESF)* bude podporována obecná vzdělanost a začleňování skupin obyvatelstva na venkově.

Ad bod 1) OP Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ) je zaměřený na snižování nezaměstnanosti, na začleňování sociálně vyloučených obyvatel do společnosti, zvyšování kvality veřejné správy a mezinárodní spolupráci. Řídícím orgánem je Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV) a je financován z Evropského sociálního fondu (ESF). Program obsahuje šest prioritních os, které jsou dále rozděleny na logické celky. Dělí se dále na oblasti podpor, kterých je celkem šest a jsou jimi Adaptabilita, Aktivní politika trhu práce, Sociální integrace a rovné příležitosti, Veřejná správa a veřejné služby, Mezinárodní spolupráce a Technická pomoc. V souvislosti se zamýšleným projektem (z mé strany) *Farma s komunitním centrem* je z vyjmenovaných podpor nejbližší oblast *Sociální integrace a rovné příležitosti*, jež se zaměřuje také na poskytování sociálních služeb, které vedou k sociálnímu začleňování a k prevenci sociálního vyloučení; a na oblast *Technické pomoci*, jež zahrnuje například financování

⁶⁹ <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU>.

⁷⁰ <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU>.

⁷¹ Operační programy 2007 – 2013 [online]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/07-13>.

činností spojených s řízením programu, výběr projektů, monitoring projektů a programu, zpracování studií a analýz, publicita programu, aj.

Ad bod 2) **OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK)** je pod vedením Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT). Program se věnuje oblasti rozvoje lidských zdrojů skrze vzdělávání s vyzdvižením systému celoživotního učení, utváření vhodného prostředí pro výzkumné, vývojové a inovační aktivity a spolupráce podílejících se subjektů.

Ad (3) Potenciální Farma bude zřizovaná v Plzeňském kraji, tedy se nabízí možnost čerpat také prostředky z **Regionálního operačního programu Jihozápad**⁷² statistické územní jednotky II (**ROP NUTS II**). Spravuje jej Regionální rada soudržnosti regionu Jihozápad a je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj (ERDF). Program se orientuje na zlepšení dopravní dostupnosti a propojení regionu, podporu rozvoje infrastruktury, cestovního ruchu, přípravu podnikatelských ploch a zlepšování podmínek k životu v obcích a na venkově – zejména skrze zlepšování úrovně vzdělávacích, sociálních a zdravotnických služeb.

ROP Jihozápad se skládá ze čtyř prioritních os, ty se dělí na logické celky a dále na oblastí podpory (ty určují druhy projektů). Jeden z projektů se nazývá *Dostupnost center*, jež se zaměřuje hlavně na oblast výstavba a opravy silnic. Dalším je *Stabilizace a rozvoj měst a obcí*, který podporuje rozvojová území pro podnikání a služby, opravy zanedbaných areálů a ploch, výstavba, rekonstrukce a vybavení objektů občanské vybavenosti, výstavba a opravy budov pro sociální a vzdělávací služby, aj. Dále je to program *Rozvoj cestovního ruchu*, který zahrnuje zavádění a obnovu turistických cest, služby sportovně-rekreační a kulturní, opravy a rozšiřování ubytovacích kapacit, příprava a realizace cílených obchodních kampaní, aj. V rámci *Technická pomoci jsou* dotovány činnosti spojené s řízením programu, zpracování studií a analýz, propagace programu, poskytování informací, aj.

Oblast Domažlického okresu, resp. Farmy v obci Díly bude možné dále financovat také z Plzeňského kraje Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT) a Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR (MPSV); od města Domažlice a z

⁷² Jihozápad se skládá ze dvou krajů – z kraje Jihočeského a z kraje Plzeňského. Obec Díly spadá do kraje Plzeňského.

ESF: Společný regionální operační program – grantové schéma „Podpora sociální integrace V Plzeňském kraji“.

6. 4. Dotace z MZe v rámci EU

Pro zamýšlený program „Farma s komunitním centrem“ bude možné čerpat z fondu *Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond (PRGLF)*, který je jedním ze základních kamenů dotační politiky MZe, jež podporuje soukromé zemědělce. Obsahuje například program *Agroregion, Půda, Zemědělec, Krajina, Skot nebo Služby*⁷³. Dalším možným fondem pro podporu programu Farmy je Státní zemědělský intervenční fond (SZIF) osahuje zejména **Program rozvoje venkova**, který je nejvíce využívaný současnými ekologickými zemědělci v oblasti CHKO Český les. Vyplývá to z mého terénního průzkumu, kdy jsem prováděla rozhovory s farmáři jmenované oblasti.

6. 5. Podrobněji o Programu rozvoje venkova (PRV)

Jedná se o nový program, který je vymezený na období od roku 2007 do roku 2013, Ministerstvo zemědělství ČR⁷⁴. (Zároveň je možné čerpat dotace z dobíhajícího „Horizontálního plánu rozvoje venkova“.) Program rozvoje venkova by měl pro svou účinnost obsahovat analýzu situace, odůvodnění zvolených cílů (s ohledem na směřování společenství), informaci o osách a jednotlivých opatřeních, finanční plán, určení partnerů a výsledky konzultací. Jeho **financování zajišťuje** Platební agentura – Státní zemědělský intervenční fond. Řídícím orgánem je Ministerstvo zemědělství, certifikaci provádí Ministerstvo financí, kompetentním orgánem je Ministerstvo financí a kontakty umožňuje Ministerstvo zemědělství. Program rozvoje venkova, respektive podpora konkurenceschopnosti zemědělství, lesnictví a rozvoje venkova, je financován z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD).

Cílem operačního programu Zemědělství je zejména (v okruhu zpracovávané problematiky mé práce) podpora hospodářského růstu, zlepšování kvality života obyvatel, podpora zaměstnanosti a rozvoj lidských zdrojů, snižování rozdílů v

⁷³ <http://www.mze.cz/index.aspx?ch=74&typ=1&val=43628&ids=2307>.

⁷⁴ Důvodem zpracování PRV je v souladu s článkem 15 nařízení Rady č. 1698/2005 o podpoře pro rozvoj venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (EZFRV) povinnost každého členského státu zpracovat Programy rozvoje venkova, které provádějí strategii rozvoje venkova. Program je vlastním nástrojem pro rozvoj venkova stanovujícím detailní informace o podporovaných aktivitách z EZFRV v letech 2007 – 2013.

sociálních podmínkách, zachovávání kulturní krajiny, ochrana životního prostředí. Dalším z cílů je posilování podnikání v zemědělské výrobě, modernizace zemědělských podniků, zvyšování hodnoty zemědělských výrobků; snaha o zvyšování udržitelnosti života na venkově skrze zakládání a rozvoj (malých) podniků s cílem vytvářet pracovní místa i s nezemědělskou činností. Rozvoj řemesel (jako je například truhlářství, výroba keramiky, pletení košíků, rukodělné práce, zednické práce, aj.) i rozvoj maloobchodu, víceúčelového zemědělství, pěší turistiky, posílení sounáležitosti obyvatel s místním prostředím a dědictvím venkova; zlepšení a doplnění občanského vybavení a služeb v obcích (školských, zdravotnických, sociálních, objektů a ploch pro sportovní a kulturní aktivity, aj.).⁷⁵

Dá se čerpat také v rámci **ochrany a rozvoje kulturního dědictví venkova**, kdy je podporováno budování muzeí a výstav na téma místní historie i tradiční lidové kultury; zkvalitňování informování a vzdělávání lidí činných v oblasti zemědělství. Z oblasti **podpory zemědělského majetku a podpory mladým začínajícím zemědělcům** se nabízí možnost finanční pomoci v oblasti přestavby chlévů (pro skot, ovce, kozy, slepice, aj.), rekonstrukci skladů (pro ovoce a zeleninu) a pořízení strojů (pro zemědělskou výrobu). V oblasti **rozvoje venkova** je podporován územní rozvoj, který bude uskutečňován skrze jednotlivé projekty. Jedná se zejména o technickou pomoc pro studie místní oblasti, analýzu území, informování a vzdělávání obyvatel pro podporu k činné účasti v procesu rozvoje území, vypracování postupů a plánů, financování a příprava žádostí o podporu. V rámci **diverzifikace zemědělských činností a činností jí blízkých zemědělství** je podporována výstavba a rekonstrukce zařízení pro agroturistiku; zařízení pro volný čas; zajištění více různorodých činností nebo dalších možných příjmů.

Z Přímých plateb jsou farmáři (i v oblasti CHKO Český les – dle mého průzkumu, z rozhovorů s farmáři, viz Praktická část - Rozhovory) nejčastěji využívány: *Platba na plochu* (na 1 ha půdy) – SAPS, *Národní doplňkové platby k jednotné platbě na plochu* (Platba na zemědělskou půdu - TOP-UP, Platba na přežvýkavce, Platba na chov ovcí a koz, Platba krávy bez tržní produkce mléka) a *Podpora méně příznivých oblastí a oblastí s ekologickými omezeními* – LFA (jsou vymezené v mapě – viz Příloha č. 4).

V rámci OSA II je možné čerpat dotace v oblasti Ekologického zemědělství jen s přiznaným statutem ekolog. Patří sem například dotace v rámci pěstování

⁷⁵ Program rozvoje venkova [online]. Dostupné z: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/eafrd>.

meziplodin a biopásy. V oblasti Agroenvironmentálního opatření – ošetřování travních porostů (louky, pastviny), zatravňování půdy. Jsou dané pevné sazby (v období 2007 – 2013), kdy není potřeba psát projekty. Je však potřeba plnit podmínky, které jsou pak kontrolovány. Avšak plnění těchto podmínek zároveň vyžaduje vyplňování nesčetných dokladů, které jsou samotným farmářům často nesrozumitelné pro jejich 'evropské' výrazy - jak říká jedna farmářka z oblasti CHKO Český les⁷⁶. **V rámci OSA I jsou nejběžnější dotace** Modernizace zemědělských podniků, Pozemkové úpravy, Zahájení činnosti mladých zemědělců⁷⁷, aj. Zároveň k uznání dotace je potřeba vypracovat projekt. **Evropský fond pro regionální rozvoj (EFRR)**⁷⁸ se zaměřuje také na regionální specifika, zejména na oblasti s geografickým nebo přírodním znevýhodněním - horské nebo řídce osídlené regiony, tzv. LFA oblasti (zejména podhorské, kam patří oblast CHKO Český les). Zvláštní podporu fond poskytuje též nejvzdálenějším regionům (aby se vyrovnala jejich vzdálenost).

⁷⁶ Viz praktická část – Rozhovor 5.

⁷⁷ Dotaci „Zahájení činnosti mladých zemědělců“ využila jedna z dotazovaných farmářek provozující sagroturistiku s koňmi. Dotace jí byla uznána, avšak nejdříve si všechny náklady musela financovat sama. Dotace jí byla proplacena až zpětně.

⁷⁸ Evropský fond pro regionální rozvoj [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_cs.htm

PRAKTICKÁ ČÁST

I. PROJEKTOVÝ ZÁMĚR

“Farma s komunitním centrem“⁷⁹

S programy pro děti, mládež, dospělé a seniory

NNO – o. s.

Lokalizace: obec Díly, okres Domažlice, Plzeňský kraj

Projekt přináší a realizuje: Rodinná Farma Díly

Představení projektu

Záměrem projektu „Komunitní centrum na farmě“ (dále jen Farma) občanského sdružení Rodinná Farma o. s. je podpora rozvoje obce v oblasti sociálních služeb. Uživatelé by se mohli zapojovat jak do běžných farmářských prací (s přihlédnutím k věku a schopnostem), tak k volnočasovým aktivitám (spor, výlety do okolní přírody, kulturní festivaly, naučné stezky pro děti, semináře s osobnostmi a sociálními pracovníky, společenským aktivitám). Zároveň by se skrze setkávání na Farmě mohly vytvářet bližší vztahy a prohlubovat vzájemné soužití obyvatel obce, i lidí z okolí. Projekt chce navázat na tradici rodinného farmaření v ČR z doby před začátkem komunistického režimu, která by do své obvyklé hospodářské činnosti zapojila aktivity pro výše zmíněnou cílovou skupinu uživatelů.

Smysl projektu spočívá v návaznosti na historii rodinných farem na našem území. Aktivity na farmě by z části působily jako:

1. pestré, zábavné i poučné využití volného času (pro děti)
2. prostor pro setkávání a hlubší poznávání rodičů na mateřské / rodičovské dovolené (rodiče)

⁷⁹ Dále jen Farma.

3. prevence před případným negativním trávením volného času a jeho důsledkům (mládež)
4. smysluplné vyplnění času v době nezaměstnanosti (dospělí nezaměstnaní)
5. možnosti využít svých znalostí a schopností a předávat je mladším generacím (senioři)

Cílové skupiny

Děti a mládež, dospělí (zejména nezaměstnaní), rodiče na mateřské/rodičovské dovolené, senioři (zejména osamělí).

Hlavní cíle projektu

Cílem projektu je zejména alternativní nabídka sociálních služeb na farmě nabízená jak obyvatelům obce Díly, tak široké veřejnosti z okolí. Jedná se o služby pro cílovou skupinu děti a mládež – podoba nízkoprahového centra, pro dospělé v době nezaměstnanosti, pro rodiče na mateřské/rodičovské dovolené a pro seniory (zejména žijící sami v domácnosti).

Hlavní náplň projektu

1. Rekonstrukce a rozšíření rodinné farmy a komunitního centra pro zmíněné cílové skupiny a případné další zájemce. Budova je v současné době ve fázi stavby. Prostory komunitního centra budou v rámci projektu dostavěny, rozšířeny, vybaveny a posléze využívány pro činnost komunitního centra.
2. Zlepšení sociálního a zemědělského prostředí v obci Díly a okolí Českého lesa a výstavba nového chléva s větší kapacitou pro hospodářská zvířata. Revitalizace okolí farmy – vybudování sportovního hřiště, dětského hřiště, zorání bývalého pole a jeho ohrazení
3. Rozšíření možných nabídek sociálních služeb - v areálu Farmy s komunitním centrem - v rámci Domažlického okresu a tím také doplnění chybějících sociálních služeb.

Harmonogram projektu

Projektový záměr: 1. 9. 2010

1. Přípravná fáze projektu – od 1. 1. 2011

Získání stavebního povolení, příprava stavební dokumentace, realizace výběrového řízení na zpracování žádosti o dotaci; kontaktování místních obyvatel, dětských domovů a případně i rodičů těchto dětí; Vyhledávání spolupracovníků; Předložení projektu a prezentace záměru na zasedání (OÚ, aj.); Propagační kampaň a vyhledávání spolupracovníků; Otevření Farmy; Doplnění farmy o další programy (i pro veřejnost).

2. Investiční fáze projektu – zahájení získávání finančních prostředků pro uskutečnění projektu.

3. Provozní fáze projektu – Dostavěná budova komunitního centra bude sloužit jako prostor pro společné trávení volného času cílových skupin (viz Představení projektu) – zejména pro rukodělná řemesla (pletení košů, tkaní koberců, výroba keramiky, aj.), pro společenské akce, pro setkávání s významnými osobnostmi a sociálními pracovníky, pro taneční, hudební, divadelní, výtvarné akce; do nově postaveného chléva rodinné farmy budou zakoupeny hospodářská zvířata (na jeho výběru se dosud pracuje); a nově vybudovaná hřiště (sportovní a dětské) budou sloužit k volným hrám (od dětí až po seniory) a také ke sportovním turnajům.

Realizační tým projektu

Rodinná Farma o. s. a přátelé

Sociální pracovníci z Domažlického okresu

Odborní konzultanti v oboru stavebnictví

Dobrovolníci

Spolupráce a komunikace: S obecním úřadem, s okresním úřadem, s rodiči dětí, s mládeží, s dospělými (nezaměstnanými), se seniory, s pracovníky v sociálních službách, se soukromými farmáři v ČR (zejména podnikateli v ekologickém zemědělství, kteří provozují na svých farmách další programy) a také s farmáři

v zahraničí (zejména s farmáři z Norska, kde funguje tzv. program Green Care services – sociální služby na farmách).

Finanční podmínky: Farma bude financována z vlastního prodeje bio-výrobků a poskytování služby Green Care, na darech, sponzoringu a veřejných sbírkách – tzv. samofinancování, na dotacích a grantech, na fondech z Evropské unie a norského finančního mechanismu (tzv. “eea grants“).

Partneři projektu

Soukromí podnikatelé obce

Ekologičtí farmáři CHKO Český les

První Chodská stavební společnost, a. s.

Předpokládané zdroje financí projektu

Celkové náklady projektu: 7 200 000,- Kč

Rodinná Farma, o. s. předloží dne 1. 1. 2011 první žádost o dotaci v rámci výzvy operačního programu Regionální operační program (ROP) NUTS II Severozápad, prioritní osy *Integrovaná podpora místního rozvoje*, oblasti podpory: *Investice do zlepšení fyzické infrastruktury*.

Období realizace: 2011 – 2012

Předkládá: Rodinná farma na Dílech

Podpis:

Tel./fax:

II. ROZHOVORY v obci Díly a v oblasti CHKO Český les

1. 1. Výběr lokality pro rozhovory a odůvodnění výběru

Výběr lokality – obec Díly v CHKO Českém lese a okolí – spočíval v blízkém vztahu k tomuto kraji. Protože zde žijí od narození až doposud a protože je to oblast, která stojí za prozkoumání, zvolila jsem si ji pro mou bakalářskou práci a pro rozhovory s místními farmáři. Oblast je celkově velmi zastižena pohraničním vysídlováním a jejím následným doosídlováním lidmi z celé ČR i Slovenska. Dříve zde byl dostatek vesnic, ve kterých bylo plno rodinných farem, plno menších obhospodařovaných polí – nyní zpustlé (viz teoretická část: o historii farmaření v Českém lese). Nejen pro účely výzkumu pro tuto práci jsem chtěla zjistit skutečný stav farem a situace farmářů - alespoň na některých z farem této oblasti.

Rozhovory jsem prováděla v obci Díly u jednoho současného farmáře podnikajícího v ekologickém farmaření (chová kozy, krávy a pstruhy) a u jednoho bývalého farmáře – mého táty, který choval krávy, ovce, kozy, prasata, králíky, drůbež (plánoval vybudovat kozí farmu, koupit koně pro agroturistiku, postavit ubytovnu pro turisty; ale nedostatek podpory od státu a nedostatek financí plány zhatily). Dále jsem hovořila s farmáři i mimo obci, a to v okolních farmách (stále v rámci lokality Českého lesa). Jednalo tři farmáře podnikající v ekologickém zemědělství a farmu vlastní a provozuje rodina. První z nich je farmářka, která chová velké stádo koní (provozuje zejména agroturistiku na koních), o farmáře chovající stádo krav (do budoucna plánuje zřídit službu pro seniory v obci – vaření a rozvážku obědů z jeho produktů) a o farmářku chovající stádo koz, krávy, ovce (do budoucna plánuje provozovat spolu s celou rodinou agroturistiku – zejména na koních, a chtějí postavit v rámci programu penzion, hospodu a stáje pro koně).

Jeden z uvedených farmářů v současné době již farmu neprovozuje, ale má dlouholeté zkušenosti v této oblasti. Dva farmáři na své farmě přímo neposkytují sociální služby, ale přesto na jejich farmy přichází široké spektrum lidí – od záměru prohlídky celé farmy, první seznamování se se zvířaty (zejména u dětí z měst), po záměr nakoupit tzv. bio-výrobky. Další dva farmáři plánovali či dosud plánují rozvinout na farmě program agroturistiky. Avšak zatím vše závisí na finanční podpoře, které se ve větší míře doposud nedostává.

1. 2. Znění rozhovorů:

1. 2. 1. První rozhovor – (Díly, v CHKO Český les). S místním farmářem, který hospodaří v současné době, farmu vede a vypomáhá mu jeho syn. Chová zejména pstruhy na prodej, kozy a krávy na maso. Na farmě nemá přímo zavedený další program, ale přesto jsou zájemci – zejména rodiče s dětmi – kteří farmu navštěvují; do tohoto kraje zavítají také turisté, kteří se rádi na jeho farmě zastavují. Hlavním zaměstnáním je pro něj zednictví, aby mohl uživit rodinu.

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k zapojování i jiných lidí (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

„Na to, aby bylo možné využít farmu i pro další lidi, je potřeba, aby bylo zázemí farmy dostatečně velké. Tady na naší farmě práce uživí akorát jednoho, kdyby se jednalo o zapojování lidí, kteří by byli placení. A kdyby pracovali dobrovolně? Dobrovolně nikdo pracovat nebude. Možná tak jednou přijde, ale příště už ne. Na dobrovolnou práci nikoho nenalákáme. Například na naší farmu chodí děti s rodičema prohlížet si zvířata, který v životě neviděly. Jsou to hlavně děti z města. Na zapojování dalších lidí by bylo třeba větší farmy, peníze, motivace. Za podmínek tady to možný není.

2. Jak dlouho farmaříte?

„Od roku 2000, takže devět let.“

2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

„Hlavně z dotací Evropský unie. Jsem totiž v ekologickém zemědělství. Taky prodávám pstruhy, který jdou hodně na odbyt. Jezdí sem i Němci. Z dotací jsou to například dotace přímo na Ekologické hospodářství, dotace na chov přežvýkavců a dotace na údržbu travních porostů.“

3. Připojil byste i jiné aktivity?

„Na naší farmu chodí rodiče s dětma a prohlíží si zvířata. Některé děti je vidí poprvé v životě. Chodí kolem i turisté na procházky, na výlety, na kolech. Pro další aktivity by na farmě například museli být ubytovny, příslušný prostory, více zaměstnaných, nebo dobrovolníků.“

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

„Ano, znám. V naší oblasti Českého lesa například na Pelechách chová jeden farmář ovce, tady v okolí má největší stádo ovcí. U Postřekova chová další farmář, který je taky v ekologickém zemědělství, krávy a ovce. Taky v Brůdku nebo na Černý Řece, tam chová farmářka kozy a taky vyrábí kozí sýr.“

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa? 5.B. Pokud ano, jak?

„Rozvoj – to je těžký říct. Mě sem chodí hodně kupovat pstruhy (i z Německa), chodí sem rodiče s dětma. Ale bylo by potřeba větších ploch, koně pro vyjíždky; restaurace, který by přilákaly lidi, a další. Ale bez dotací by to nešlo.“

6. Myslíte si, že zamýšlenou farmou by se mohlo navázat na místní tradici? 6.B. Pokud ano, jaké největší naděje v tom vidíte?

„Místní tradici farmaření? Tady na vesnici byli akorát chlívkaři. Ty měli jednu, dvě krávy, kozu, prase, slepice. V celé oblasti Českého lesa si pamatuju akorát JZD. A jen těžko se dá navazovat, když byly pozemky i s dobyt看em sebrány za komunistů. Dobu sebirání majetku soukromníkům jsem nezažil a hospodaření před tím už vůbec ne.“

7. Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?

„Chtěl jsem chovat a prodávat pstruhy. Nakoupil jsem pozemky, postavil rybníky pro pstruhy. Ale z určitých důvodů jsem pak přikoupil kozy, aby mi dovolili postavit ohradu (při pstruzích mi to nedovolili, že prý ohrada by narušovala biokoridor; při kozách mi ji dovolili postavit, protože kozy už přece jenom by mohly spásat okolní louky mimo pozemek). Nedávno jsem koupil krávy na maso (hovězí). A pozítří přivezu několik hus, tak si budou moci děti prohlížet zase něco nového.“

8. Co byste chtěl dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

„Největší potíže dělají úřady.“

1. 2. 2. Druhý rozhovor – (Díly, v CHKO Český les). S mým ockem⁸⁰, který dříve farmařil a farmu vedl spolu s mou maminkou. My, děti, jsme na farmě vypomáhaly (přiměřeně k našemu věku a podle našich sil). Farma už v současné době není

⁸⁰ Píši s „ockom“, protože je Slovák; jinak (česky táta) jsme mu do narození neřekli.

v provozu, zejména z finančních a časových důvodů. Rozhovor byl vedený ve slovenském jazyce, proto s ohledem na čtenáře této práce jsem jej přepsala do českého jazyka.

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíš si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

1.B. Pokud ano, co myslíš, že by bylo na tom prospěšné pro obyvatele naší vesnice – v rámci vytváření bližšího soužití (komunity)?

„Rodinné farmy je dobrá myšlenka - naše zkušenost s fungováním rodinné farmy. Myslím si, že rodinné farmy v Českém lese nemají až tak velkou perspektivu. Je to hodně náročné. Stát nepodporuje takové farmy. Je velmi náročné sehnat finance na to. My jsme zkoušeli sehnat finance, žádali jsme stát o dotaci na rozběhnutí rodinné farmy. A oficiální odpověď ministerstva zemědělství byla, že 'nejsme perspektivní farma', že nám finance neposkytnou. Sice jsme ještě nebyli v EU, ale myslím si, že stát, ve kterém fungovalo zemědělství velmi dobře (bylo na dobré úrovni), to měl podporovat. Bohužel, u nás se to všechno dělalo po známosti. Kdo měl známosti, tak dostal dotace. Kdo neměl známosti na patřičných místech, tak dotace prostě nedostal. Tak to bylo. Jinak perspektivu mají takové farmy, kde majitel bude zaměstnaný, bude mít stále pracovní místo, a přitom bude hospodařit na své farmě. Takže podle mě to nebude, aby ho i celou rodinu farmaření uživilo. Spíš by to bylo z větší části jako koníček.“

A kdyby se farma podařila rozběhnout, myslíš si, že by se dala využít jako zdroj?

„No, myslím si, že taková farma, kde by to bylo propojené i s dalšími aktivitami – to znamená: aby tam bylo zajištěné ubytování; Farma by musela mít nějaké koně, aby se dali pořádat výlety pro celé rodiny. K tomu aby byl nějaký hovězí dobytek, krávy, kde by se mohlo produkovat mléko, máslo. Udělat z toho skutečně statek. Myslím si, že nastává doba, kdy by lidi z města mohli začít vyhledávat taková místa, z městského ruchu a neustálého stresového prostředí. Takové statky, kde by se mohly celé rodiny za prvé: navracet zpátky k přírodě, odreagovat se úplně od rušného života. A kdyby tam byly komplexní služby (včetně ubytování), že by to mohlo mít nějakou perspektivu. Ale podle

mě by to nebylo nic ve velkém, že by to bylo jen nárazové. V zimě by to bylo možná bez nějaké perspektivy.“

Myslíš si, že by se do farmaření mohli zapojit i další lidi (z vesnice, z okolí)?

„Mohli by se zapojit, protože se dá nastavit taková turistika, kde by si mohli vyzkoušet třeba dojení, venčení zvířat, sušení sena. Určitě by se to mohlo zapojit, ale muselo by se to zaměřit přesně na takovou klientelu. Marketing zaměřit na to, aby lidi počítali s tím, že tam taková možnost je. Podle mě ještě větší možnost je, aby se zaměřilo na turisty mimo republiku, ze zahraničí, kteří by podle mě mohli mít o to zájem.“

Proč ze zahraničí?

„Protože klientela z domácích, z obyvatelů republiky není dostačující. Nenašlo by se tolik lidí, kteří by měli takový zájem o turistiku. Podle mě by bylo třeba zaměřit marketing i na okolní státy, zvláště na západní Evropu.“

Jednalo by se podle Tebe jenom o turistiku, nebo i nějakou možnost přímého zapojení místních obyvatel do farmaření?

„V rámci turistiky by mohli být zapojeni i obyvatelé z vesnice, kteří by na farmě mohli najít práci – alespoň brigádně. Kdyby tam byl vytvořen nějaký menší penzion, bylo by potřeba pokojské, domovníka, kteří by se o to starali. Taky někdo, kdo by se staral o koně. Možná, kdyby byla vícečlenná rodina, že by stíhala všechno sama. Kdyby ne, mohla by se dát možnost zapojení se i obyvatelům vesnice. Na stálý pracovní úvazek by to nebylo. Musela by pak být farma hodně velká, aby se tam zaměstnalo pár lidí, alespoň občasně brigádně.“

Brigádně bezplatně – dobrovolnicky?

„Brigádně za plat, ale nárazově.“

Platili by je farmáři?

„Lidi by platili farmáři, samozřejmě. Kdyby měli více zájemců, více hostů, pak by si najali někoho. Pokud by práce nebyla, poslali by brigádníky domů, jednoduše. Stačila by jenom rodina.“

Odkud by podle Tebe mohli čerpat peníze na brigádníky?

„Peníze by čerpali z turistiky, z plateb od hostů, kteří by přicházeli: za ubytování, za vyjížďky na koních. Z prodeje produktů: kdyby chovali hovězí dobytek na mléko, tak z prodeje mléka; kdyby ho chovali na maso, tak z prodeje masa.

Kdyby pracovali na stálý úvazek, podle Tebe by je platili taky farmáři?

„Zásadně by to muselo být postavené na tom, že by je platili farmáři. Otázka je, jestli by stát, který by v tom viděl do budoucna nějakou perspektivu, jestli by na to přispíval nějaké dotace. Myslím, že by mohl podporovat takovou turistiku. Ale z velké části by je museli platit farmáři. Další otázka je, jestli by si vydělali na farmaření, aby mohli platit ještě zaměstnance. Já tvrdím, že by se neuživil ani sami v začátcích na sto procent. Museli by mít nějaké zaměstnání. A že by se farma mohla skutečně rozběhnout, třeba za podpory státu z dotací, nebo z fondů EU, tak za čas by mohli z farmaření žít a ještě by mohli vzít nějaké zaměstnance. Ale to není otázka při rozběhu farmy v krátké době, ale otázka let, dlouhodobá“.

2. Jak dlouho jsi farmařil spolu s maminkou (byla jsem malá, už si to moc nepamatuju)?

„My už nefarmaříme, protože já jsem v tom neviděl perspektivu. My jsme požádali stát o nějakou dotaci, kterou jsme nedostali. Říkám, z ohledu toho, že jsme neměli známosti na patričních místech. Byli jsme označeni za neperspektivní okrajový statek. Tak jsme po šesti letech farmaření rozprodali dobytek a nechali jsme všechno tak. Když jsme viděli, že stát nemá zájem o podporu takových malých farem, jako jsme byli mi, tak jsme to nepovažovali za perspektivní. Všechno jsme to pustili.

2.B. Odkud jsi čerpal finance pro běh farmy?

„Finance jsme brali z toho, co jsem vydělal. Chodil jsem do práce. Z toho, co jsme stačili ušetřit, z toho jsme nakoupili potřebné věci. Sekačku a k ní káru, kompresor na dojení jsem vyrobil svépomocně. Banky na dojení a přístroje k tomu potřebné, ty jsem dostal od známých. Přesto jsme museli do farmaření investovat nějakých sto tisíc korun. Na tu dobu, kdy jsme my začínali, tak to byli obrovské peníze. Z toho jsme museli nějakým způsobem začít. Když jsme ještě neměli peníze na sekačku, tak jsem chodil po známých, kteří mi trávu posekali, usušili. Všecko jsme pracovali ručně, kosili, sušili, vozili. Takže když jsem se vrátil domů z práce ve čtyři hodiny, a do noci jsem pracoval okolo dobytka. Bohužel, pomoc státu – žádná.

3. Připojil bys i jiné aktivity (mimo samotné farmaření)? Např. různé programy pro děti, pro mládež, pro dospělé; dobrovolné práce pro zájemce; agroturistiku, ubytování pro turisty, aj.?

„Jednoznačně. V našem případě, kdyby nám stát dal nějakou dotaci a rozběhli jsme naši farmu, ano. My jsme měli připravené plán - vedle hovězího dobytka jsme chtěli chovat kozy, vyrábět kozí sýry. Tak určitě bychom k tomu postupně přibrali další aktivity, kdybychom vypěstovali dostačující kvalitní stádo. Já bych určitě rozběhl ubytování pro turisty, snažil bych se sem nalákat turisty, aby mohli bydlet na statku, aby mohli vidět práce na statku, aby se mohli zapojit. Po čase bych obstaral jednoho – dva koně, aby se mohly pořádat nějaké vyjíždky; pak bych vybudoval dětské hřiště k tomu. To by potom, po připojení dalších aktivit, mělo smysl a ne postavit do chlíva pár krav a konec. Ale rozvíjet farmaření dál.“

Zapojil bys do farmaření i děti? Děti z rodiny, i děti přicházejících turistů.

„Vy – naše děti – jste do farmaření byli zapojené. Děti z vesnice: do práce je zapojit nemůžeš, ale mohly by přicházet na hřiště, jezdit na koních; mohly by pást kozy, jako já jsem pásával, když jsem byl malý chlapec.“

A mládež bys zapojil jakým způsobem?

„Zapojení mladých vidím tak, jako ty jsi chodívala do práce, že tě to bavilo a že jsi chtěla jít na statek, abys zvířata mohla ošetřovat. To bychom taky umožnili, že by se mohli takovým způsobem zapojovat, že by mohli ošetřovat zvířata. A kdyby někdo potřeboval v rámci svého studia praxi, tak by se mohl vzít, samozřejmě.“

Ale znova opakuju, nedokážu si představit, že bychom platili ještě další zaměstnance z toho. Vždyť my jsme z toho horko těžko vyžili a to já jsem chodil do práce. Poznali jsme to na rodinném rozpočtu, že mléko se nekupovalo, maso, máslo, smetana, jogurty, všechno jsme vyráběli. Ale nebylo to na to, aby člověk nechodil do práce a živil se jenom farmařením. Doopravdy, stát to nepodporoval.“

4. Znáš některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

„Poznám na Šumavě (za Klatovami) farmu, která při své činnosti - chovu koní - má tam vybudované zázemí, kde se může i bydlet, i hřiště, kam přichází celé třídy na pár dní a“

mají tam svůj program. Nebo znám farmu tady u Draženova, ale tam chovají jen hovězí dobytek a žádné další aktivity neposkytují.“

5. Myslíš si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa? 5.B. Pokud ano, jak?

„Myslím, že by se rozvoj hodně podpořil, kdyby se tu vytvořila taková farma, kde by se mohlo část vesnice zapojit. Část vesnice ti poví, že je to blbost, část vesnice má k tomu určitě blízko; tak by se určitě pár lidí zapojilo. Samozřejmě, že by to bylo trochu náročnější, i časově. Dokážu si představit, že by se to mohlo udělat takovým způsobem, že lidi v dnešní době mají zájem o domácí produkty (třeba o domácí maso), že by nemuseli kupovat jinde. Kdybys jim navrhla, že za jejich práci, nebo za jejich pomoc při chovu dobytka, nebo že by tu chovali jejich dobytek (který by si mohl potom porazit a rozdělit mezi ty lidi); že by se nějakým způsobem oni zapojovali. Určitě ano, myslím, že by to šlo, že by se pár lidí ve vesnici našlo. Kdyby se dohodli: 'No, ty máš rád hovězí a nechceš to kupovat někde v obchodě, ale společně to vypěstujeme ve stádě na statku; ale já bych potřeboval, abys mi jednou za čas přišel pomoci s kosením a sušením trávy, navozit domů, a nechtěl platit, ale dám ti třeba polovinu býka'. Mně by pomohl hodně prací, že bych nemusel nikoho dalšího platit, a on by dostal kus masa. Farma by rozvoj podpořila. Dokážu si představit, že kdyby taková farma fungovala a pořádal by se tam farmářský bál, tak to by hodně podpořilo soužití na vesnici.“

Myslíš, že by se tím víc lidí sbližovali?

„Určitě, v každém případě. Většina lidí by se držela trochu stranou, ale pár lidí by to zaujalo a zapojovali by se.“

Domníváš se, že by se komunitní centrum dalo zřídit na naší farmě (bývalé)?

„Naše farma byla jen malá. Pozemky jsou různě rozstrkané. Musely by se pronajmout nějaké pozemky k tomu, kde by se mohl dobytek pást, na zbytku by se mohlo sušit a takto to přehazovat. Ale je to hodně náročné. Člověk, který farmaří, nemůže jít nikam, ani za kulturou, ani na žádné dovolenky; je u farmy přivázaný jako pes u boudy.“

6. Myslíš si, že zamýšlenou farmou by se mohlo navázat na místní tradici? 6.B. Pokud ano, jaké největší naděje v tom vidíš?

„Nevím, jaké byly tradice tady, ale vím, že v každém domě byla nějaká maštala; chovali dobytek, jeden, dva kusy pro svoje potřeby. Krávy chovali nejenom na mléko, ale i jako tažná zvířata na pole do pluhu, tahali vozy, pracovalo se s nimi. A když neměli práci na poli, tak si museli nějakým způsobem vydělávat. Sváželi pak z kamenolomů a z pískoven materiály. Na povozech vozili materiály na stavby.

Na tradici by se dalo navázat tak, že by se mohl například pořádat farmářský, nebo dobytkařský bál (jak jsem říkal), jednou za čas připravit zabijačku a provázat to třeba s bálem jednou do roka. Určitě by se dalo navázat. To je jen o nápadech, o ničem jiném.“

7. Proč jsi vůbec začal s farmou? Co Tě k tomu vedlo?

„No, já ani maminka jsme neměli zkušenosti s farmařením. Komunisti zabrali nejenom pole a pozemky, ale i dobytek – babičce i nám na Slovensku. Já si už nepamatuju, ale vím z vyprávění od rodičů. Tady na Dílech taky babičce. Tak jsme si říkali, pozemky tu máme, ty nám vrátí, o to jsme se postarali. Zkusili jsme, jestli nám vrátí i dobytek. Někakým způsobem nám ho vrátili. Měl jsem možnost vybrat si krávy přímo v maštali. Tak jsem si říkal, když ta šance je a chuť do práce jsem měl, proč toho nevyužít. Tak jsme koupili a dovezli dobytek. Mě to bavilo. Maminka byla s vámi doma. Tak jsme to vzali jako možnost, jak si vydělat; že jsme trochu prodávali mléko; ale taky u nás v rodině byla velká spotřeba mléčných výrobků. Tak maminka vyráběla všechno z toho, co nadojila. Pro nás to mělo takový smysl, že vy jste byly malé, potřebovaly jste domácí výrobky. Mysleli jsme, že je to pro vás nejlepší, tak proto jsme se pustili do farmaření. Bylo to dobré na ty roky. Jenomže potom bylo vidět, že maminka nikam nemohla, byla jako pes u boudy. Tak jsem se po šesti letech rozhodl, že dobytek prodám.

Nás od farmaření potom hodně odradilo to, když jsme od státu žádali dotace, že jsme nedostali ani korunu, že nás odkopli. To hodně rozhodlo, že už to dál nejde. Politika státu byla postavená špatně. Nepodporovali rodinné statky.“

8. Co bys chtěl dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

„Mě farmaření hodně bavilo. V době, kdy jste byly malé, tak to mělo nějaký smysl. Potom v nezájmu státu, a když jste vyrostly, tak jsem viděl, že skutečně nejde jen o to pracovat kolem dobytka. Myslím si, že kdo chce fungovat na rodinném statku, že to je od něho obrovská oběť. To je spíš posláni. Není to věc na uživení rodiny.“

Založil bys znovu statek?

„Velmi uznávám a obdivuji lidi, kteří se do farmaření dali a vydrželi u něho, ale já už bych ho nezakládal. Kdyby to stát podporoval, dával třeba dobré úvěry, nebo potřebné finance (s kontrolou, aby finance byly použité správně, tak to má smysl. Ale já už bych do toho znova nešel. Mám jinou práci, která mě baví, dokážu se s ní uživit. Třeba kdybys chtěla ty založit si svůj statek, proč ne. Ale nesměla bys na to být sama. Sám člověk by u toho zahynul.“

1. 2. 3. Třetí rozhovor – (Svržno, oblast CHKO Český les). S farmářkou, která je aktivní v současné době. Na své rodinné farmě, kterou před rokem převzala po svém otci a nyní ji řídí spolu s manželem a dalšími dobrovolníky, chová koně. Hlavní program je agroturistika s koňmi. Farmářka má (mimo jiné) mezinárodní licenci na jezdeckví a trenérství jízdy na koních a je úspěšnou žadatelkou v programu Rozvoje venkova – Zahájení činnosti mladých zemědělců.

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

1.B. Pokud ano, co myslíte, že by bylo na tom prospěšné pro obyvatele naší vesnice – v rámci vytváření bližšího soužití (komunity)?

„Je to pochopitelně výborná myšlenka. Ovšem realita je jiná. Jsou lidi, který podporují, když se v jejich vsi něco děje. Na druhou stranu se najdou lidi, který nemají radost, když tam jezdí turisti, nebo když se tam cokoli děje. Ale zase několik lidí tuhleto činnost podporuje. Ať je to kravín, nebo prasečáky, tak sousedi proti tomu bojují, protože je to zápach. Když jsou to koně, tak je to výborný. Ale ve finále – u nás za 15 let pracoval jeden z vesnice, přestože tady ve vesnici byly několikrát nezaměstnaný, tak o práci nepřišli požádat. Takže to je individuální. To samý i ostatní služby, který neposkytujeme my, co se všech koní týče. Ať už je to výuka ježdění na koních, nebo akce jako je naše dnešní „Country show“, apod. Přijedou lidi z 50 až 100 km a lidí z okolí 2 km přijede hrstka. Nevím, o čem to svědčí, ale v každém případě. Přínos pro vesnici je taky ten, že starostové a obce jako takový mají radost z toho, že se na vesnici něco děje,

že je tam turistickéj ruch. Každěj člověk, kterej se jede někam podívat, byť třeba na nějaký přírodní a kulturní památky, tak se lidi po cestě různě zastaví (na oběd, nakoupí u soukromníka, na večěři, nebo přespí v penzionu, na hotelu, prohlídnout si zámky v okolí), tak potom celej region z toho žije. Není to, že by lidi sedli do auta. Hledají ještě po okolí, kde je nějaká sportovní aktivita, třeba na zdejší nové cyklostezky, k nám na koně nebo na koně v okolí – tam, kde ta možnost je.

Chodí k Vám více rodiče s dětmi, mladé páry, nebo starší lidé?

„Více méně všecho. Mladý lidi, který se chtějí svézt na koni; když přijdou rodiny s dětma, tak pro ně máme pískoviště, houpačku, klouzačku, aby taky měly nějaký vyžití. Nedá se ale paušalizovat, že by k nám chodili jenom rodiny s dětma, nebo jenom mladý. Jezdí sem i důchodci, podívat se na koně, zajezdit si. Když jezdili jako mladý a mají možnost si v důchodu zajezdit.“

2. Jak dlouho farmaříte?

„Já rok a táta předtím 15 let, takže dohromady (jako rodina) 16 let jsme tady na farmě.“

2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

„Z naší činnosti a z dotací Evropské unie jsme žádali loni prvním rokem na Mladýho zemědělce v rámci programu Rozvoje venkova, v agroturistice a přes Místní akční skupinu. To zní sice výborně, že všichni dostávají dotace, ale padesát procent dotací znamená nejdřív si všechno zafinancovat, vydělat na to. A až je všechno zrealizovaný, tak až potom plnění; podle toho, kdo si určí kolik procent, ale nejvíc do výše 56 procent. Takže část nákladů se pak zaplatí až zpětně. Kdo si vyzkouší zažádat o dotace, co je to papírování a plno věcí kolem toho potřeba udělat, tak polovina lidí ve finále zjistí, že nemá smysl o dotace vůbec žádat. Je to všechno strašně složitý, a kdyby to bylo jednoduchý.“

3. Co je Vaší náplní činností na koňské farmě?

„Výuka ježdění na koních, víkendové pobyty u koní, o prázdninách pěti denní pobyty – aby děti poznaly život a práci u koní, i s ježděním spojený. Pak tu máme kulturní a společenský akce dvakrát do roka, takový seznámení lidí s koňma, ukázky westernovýho

a americkýho ježdění, a další. Akce jsou zaměřeny více na děti, ale celkově činnost (provoz koňské farmy) je pro všechny milovníky a příznivce koní.“

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

„Tak více méně je to dneska devadesát procent všech farem, protože samotný zemědělství na uživení je, v uvozovkách. Většina lidí tak začala provozovat nejenom farmu, ale taky ubytování a k tomu restauraci, hospody, letní tábory, aby měli příležitost jiným stylem si přivydělat na jejich podnikání. Plno lidí, co mají statky, tak ještě třeba chodí vyučovat, trénovat, nebo dělají truhlářinu, nebo pokrývačský práce – aby si přivydělávali. Protože pokud podmínky nejsou celoroční, tak je to sezónní záležitost, farmáři si od září do května nevydělají tolik, aby z toho mohli celý rok žít.“

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa?

„To určitě. Ale říkám, nemůže někdo čekat, že když tady bude nová farma, že se tam lidi pohnou. Časem zájem ochabne a budou tam chodit lidi, který to zajímá; protože jsou takový činnosti, který už v podstatě ve světě nebo v republice běží. Takže každá nová farma než si vybuduje svoje působení, svoji historii, tak to nějaký čas trvá. Víceméně založení farmy smysl má, hlavně pro obec. Je to další farma, která bude platit daně do obce, bude to další příležitost pro zaměstnání, pro kulturní rozvoj obce. Navíc se zvelebují zchátralý domy, nebo se sekají kopřivy tam, kde je předtím nikdo nesekal. Zvelebí se to celý tak, aby to bylo dobře.“

Pracují na Vaší farmě i zaměstnanci, nebo tu pracují jen rodinní příslušníci?

„Máme i zaměstnance (pět).“

7. Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?

„No, táta začal před šestnácti rukama a já jsem farmu převzala, protože mě to baví. Je to můj život, miluju práci s koňma. Práce s lidma je na druhou stranu trošku problematická, ale v podstatě se dá dobře zvládat a moc mě to baví.“

8. Co byste chtěl/- a dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

„Fandím každému, kdo se do něčeho podobného chce vrhnout, protože poskytovat kvalitní služby a chtít se stále vzdělávat celý život, je nezbytně důležitý a nezbytně nutný pro rozvoj každé farmy či firmy vůbec obecně. Přestože už podle zákona musí mít provozovatel určitých programů na farmě náležité vzdělání, tak přesto jsou farmy, kde poskytují výuku ježdění na koních nevzdělání lidí, nemají cvičitele, trenéra, nemají šajn o činnosti, co všechno obnáší. A přesto činnost provozují a funguje to. Ale vzdělání (hlavně celoživotní) by měli mít, aby třeba výuka jízdy na koních byla k tomu, o čem to má být.“

Vy poskytujete takovou výuku?

„Výuku na koních, ježdění. V podstatě jde o to, že provozovatelé výuky ježdění musí mít jezdecký vzdělání. To se nezíská za měsíc. Stojí to sice peníze, ale když člověk něco o tom ví, tak má lidem co dát.“

Máte Vy sama druhé zaměstnání při farmaření?

„Ne. Jsem na mateřský. Já si užívám.“

1. 2. 4. Čtvrtý rozhovor – (Postřekov, oblast CHKO Český les). Současný farmář, který své hospodářství spravuje s celou rodinou již od mládí; nepřestal farmařit ani za doby komunistů, kdy se soukromé farmy zestátnovaly. Chová stádo krav a v budoucnu plánuje zavedení služby pro seniory – vaření obědů z jeho produktů a rozvážku po obci. Zmínil se, že kdyby byl mladší (nyní je už v důchodu), že by zřídil agroturistiku s koňmi.

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

„Nejde. Třeba pro děti programy můžou bejt, ale musí na farmě bejt další zodpovědná osoba. Ke mně chodila jedna holka, která se starala o koně. Ale kolik je takovejch mladejch, který by měli zájem o práci na farmě.“

1.B. Pokud ano, co myslíte, že by bylo na tom prospěšné pro obyvatele naší vesnice – v rámci vytváření bližšího soužití (komunity)?

„Já třeba nemůžu sehnat lidi sbírat brambory. Lidi se odnaučili dělat a chtějí si užívat. Dneska jsou problémy sehnat lidi, který by chtěli farmařit, najít u lidí zájem a jak.“

2. Jak dlouho farmaříte? 2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

„Já už za Republiky, za Hitlera, za totality, pořád hospodařím soukromě.“

Finance čerpám z důchodu, z dotací EU (z programu Rozvoje venkova) a z výroby. Těžko se dneska dávají dotace na údržbu krajiny, na dobytek. Třeba s rotačkou posekám 3 ha, s rotačkou z JZD posekají 10 ha. Šetří tím čas i počet zaměstnanců. Budoucí rok chci zvýšit pozemky na 60 ha a k tomu chci vytvořit program, kdy bych zásobil svůj krám vlastním dobytkem (krám mám v obci). Protože se hodně prodraží zpracování masa, když povezu dobytek na jatka mimo vesnici, počítám s náklady tak pět tisíc. O tolik se potom musí zvýšit cena výrobků. Kvalita, cena a dostupnost koupí výrobků pro lidi, to je dnes boj na vesnici. Pro kupující i pro nás farmáře je to výhoda.“

3. Připojil byste i jiné aktivity (mimo samotné farmaření)? Např. různé programy pro děti, pro mládež, pro dospělé; dobrovolné práce pro zájemce; agroturistiku, ubytování pro turisty, aj.?

„Třeba agroturistika není špatná, ale musí být k tomu ubytování a tak dál. To zase podporujou obce, který dostávají na ubytování pro turisty dotace. Samotný farmář má málo prostředků na to. Na farmu by turisti mohli přicházet zajezdit si na koních. Další aktivity, podle mě, by nešlo připojit k farmaření. Nanejvýš se věnovat koním, dobytku a je toho dost. Ted' pracuju na novém programu, kdy bych chtěl, aby řezník na mojí farmě vyvařoval obědy pro důchodce, který by se buď po obci rozvážely, nebo by si důchodci pro obědy mohli sami chodit. To už by se zařídilo, obec by s tím pomohla. Jeden z programů by mohl být například zaměstnávat lidi na krátkou dobu, každodenně, ale třeba na tři hodiny. Ke mně chodí jeden strejček, přijde ve čtyři hodiny a za tři hodiny udělá kus práce (třeba mi zaseje nebo sbalí všechno, co máme připravený). Pracuje dobrovolně. Lidi se na menší farmě moc zaměstnat nedají. Dobytek je na pastvě“

a stačí je obsloužit jeden člověk, tak padesát až šedesát kusů dobytka. A i kdyby byla farma větší, tak všechno stojí na mechanizaci a dneska to jinak nejde.“

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

„Tady v sousedním Německu jsou farmy, kde farmáři pracují jenom po svém prvním zaměstnání, když přijdou z práce. Jinak u nás znám jen farmáře, který chovají dobytek jen čistě na maso, mlíko. Projel jsem hodně farem, ale nikde nemají další aktivity mimo farmaření. Znáám pak ještě jednoho, který má na farmě hotel, ubytování, několik zájezdových autobusů (na trasu do Mariánských lázní, do Karlových Varů), ale ten se věnoval jenom důchodcům.“

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa? 5.B. Pokud ano, jak (př. rozšíření nabídky služeb pro široký okruh obyvatel, rozvoj turistiky, aj.).

„Ne. Dneska ztratili všichni zájem. Já nevím, jak a koho bych přitáhl. Přitáhl bych třeba pár lidí, kdybychom koupili vedle krav na maso ještě jednu krávu a bylo mlíko (domácí, kvalitní). Pro vaši obec Dily chci připravit na pouť kvalitní maso a brambory. Nejlepší reklamou pro dobrého farmáře je, když si o jeho kvalitě řeknou mezi sebou navzájem spokojení zákazníci. Dřív vesnice živila moře lidí, i město. Dnes vesnice neuživí pár lidí. Nevím, jak to půjde dál. Nemají peníze. Je plno kancelářských, ty to vysajou. A soukromník musí čekat, co na něho zbyde. V soukromém zemědělství je dost těžká situace.“

7. Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?

„Mě k tomu nic netáhlo. Já jsem v tom vyrostl a v tom pokračuju. Nás zestátnili, tátu zavřeli do basy a já jsem dva roky kopal uhlí. Farmu měla na sobě napsanou tchyně. Dneska máme rodinnou farmu my s manželkou, kam přichází na brigády různý rodinný příslušníci; vypomáhají dobrovolně v různých nárazových pracích (při sušení sena, při sklizni brambor, obilí, aj.).“

8. Co byste chtěl dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

„Je důležitá kvalita, dobrá cena; koně, který přitahují zvláště děti a mladý lidi. Jinak lidi z města, hlavně z Prahy, kupují domácí zemědělské výrobky ve velké míře. Největší

lákadlo na farmě jsou koně, hlavně pro mladý lidi a pro lidi z města. To je z mojí zkušenosti, že třeba děti potom nesedí u počítačů.

Nejlepší je, když je u farmy vlastní porážka a prodejna. To je nejlepší zpeněžení, který může existovat. Proto jsem to prosadil. Jak se dobře uživit, je soustředit se na ekologicky zdravou výživu. Musíme co nejlevněji vyrábět, abychom uspěli na trhu. Když zaměstnáš lidi, zvyšují se náklady; a vyšší náklady zvyšují i náklady na výrobky, kdy pak na trhu jsou s tím problémy. Dneska je ve hře kvalita a cena. Jak zaměstnáš lidi, musíš jim zaplatit (zadarmo žádný pracovat nebude, to bolí). Tím pádem, když se zaplatí zaměstnanci, tak se vyplacený peníze musí započíst do nákladů. Pak se musí zvýšit i cena výrobků. Když chceme uspět na trhu, musíme co nejlevnějš a nejkvalitnějš vyrábět. To dnes je hlavní účel v zemědělství, i v ekologickým zemědělství, aby si lidi mohli dovolit koupit si výrobky. Zemědělci musí vyrábět tak, aby se vešli do ceny, který vkládají do výroby produktů.“

1. 2. 5. Pátý rozhovor – (Černá Řeka, CHKO Český les). Současná farmářka, která provozuje zejména kozi farmu spolu s manželem. Do budoucna plánují připojit k farmě program agroturistiky, vybudovat k tomu penzion a hospodu.

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

„To nevím. Za prvý, lidi k tomu musí mít vztah; protože kdyby neměli k tomu lásku, tak to absolutně dělat nemůžou. Dneska jdou lidi za penězma. Ve farmaření se peníze nevydělávají. Ve volným čase – lidi jsou zvyklí trávit volný čas (hlavně ve městech) u bazénu, grilu a nic neděláním. Pro děti by se programy daly udělat, třeba jízdy na koních. Důchodci zase mají strach o svý vnouče. Radši je vedou za ručičku jenom na procházku do zoologický zahrady a zvířata jim ukazují zpoza plotu, aby se dítěti nic nestalo.“ Podle mě vesnice, která byla dřív, už dávno umřela.

2. Jak dlouho farmaříte? 2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

„Dvacet let. Od doby, co jsme se sem nastěhovali. Začali jsme chovat kozu, pak další, pak kachny, krůty, husy, slepice, králíky. Pak jsme k tomu přidali krávy, za čas i koně (ten nám umřel). Nezbohatneme na tom. Manžel pracuje v Německu v lese. Na tom se nedá zbohatnout, když je farma malá. Musela by být velikánská farma a musí to dělat rodina. Když přijdou zaměstnanci, tak to je úplně ztracený. Mléko nevykupují, kdyžtak ve velkém a ještě blbě. Maso dneska platí strašně blbě.

Dotace čerpáme z EU – z programu Rozvoje venkova: SAPS, 'EL PICH (?), TOP-UP, Agro-enviro - na zvířata, na půdu a na ošetřování travních porostů. Tady v podhorský oblasti je to docela dobrý. To je to jediný, co trošku podpořej. Když chcete sekat louky, tak k tomu musíte mít odpovídající počet dobytka, jinak Vám nic nedaj. Dnes se lidi hodně bavěj na tom, jak se zbohatne na dotacích; jenže skutečnost neznají.“

3. Připojila byste i jiné aktivity (mimo samotné farmaření)? Např. různé programy pro děti, pro mládež, pro dospělé; dobrovolné práce pro zájemce; agroturistiku, aj.?

„My jsme tady měli jednoho nezaměstnanýho, kterej neměl kde bydlet. Jakmile přičichnul k penězům, odešel od nás. Jinak lidi z vesnice jen stěží by se připojili. Tady si ani nekoupí mlíko, protože z krabice jim vydrží dýl a čerstvě nadojený jim nechutná. Kdybychom jim mlíko donesli do jejich domovů, tak možná by si ho koupili. Nedávno jsme vezli do Prahy maso, mlíko, máslo, tvaroh – všechno, tam se to prodalo v mžiku; ale místní – ne, nemají zájem. Vesnice je úplně mrtvá v tomhle smyslu. Strašně se chce vyrovnat městu, ale na to nemá. Lidi z vesnice si radši výrobky koupí v obchodě, kde jsou výrobky pro ně levnější než domácí. Nějaký bio potraviny, to jim taky nic neříká - spíš lidem z města.

Dcera si koupila dům v Kolovči a chovají tam koně, oslíky a ovce. A až doděláme dům, tak se přestěhujou sem k nám a začneme tady provozovat agroturistiku – hlavně s koňma, pro všechny zájemce. Plánujeme postavit hospodu a penzion. A ještě musíme k tomu postavit stáje. Kdyby se připojila agroturistika, musí být pro ně zázemí, aby se měli kde vyspat. Když Vám to budou kolaudovat, abyste mohla ubytovávat lidi, tak musíte vytvořit komfort, kterej se dneska vyžaduje. To vyžaduje peníze. Když jdete jako chudej zemědělec do banky, aby Vám pomohla, tak první banka chce vidět příjmy, který většinou nejsou. Takže to je začarovanéj kruh.“

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

„Znám jich tady pár v okolí. Třeba na jedný z nich nabízejí možnosti pro ustájení koní, když lidi přijedou na dovolenou.“

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa?

„Podpořilo, ale museli by tam být i lidi odjinud, i z celý republiky. Je potřeba rozšířit nabídky (hlavně na internetových stránkách). Mladý by se spíš do toho mohli dát. My každé rok vaříme pro ČSOP Libosváry, který s kosou sekají louky na Starý Huti (u Nemanic). Vždycky si pozvou mladý brigádníky, hlavně z Prahy, tak já jim vždycky vařím – z domácích produktů. Myslím si, že by to komunitní centrum pro mladý lidi z města bylo dobrý, to by možná šlo. Za mýho mládí se volný čas trávil společně na výletech apod. a dneska je většinou každé sám, na svý zahrádce u grilu, u televize. Dneska, když se pořádá zábava na vesnici, tak přijde pár lidí.“

6. Myslíte si, že zamýšlenou farmou by se mohlo navázat na místní tradici?

„Nevím. Podle mě vesnice, která byla dřív, už dávno umřela. Rodinný farmy dřív podporovali – po revoluci, když vraceli majetky - že to bude dobrý, že se to bude dělat jako v Německu; ale teď to dusej. Nikdo nechce farmařit. Nevím, co budeme jíst. Asi mlíko z Číny. Člověk by rád farmařil, ale nejde to tak lehce. Když nemáte někoho, kdo by Vás financoval – a dneska stavba není nic levnýho - tak je to na dlouhý léta.“

7. Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?

„Láska ke zvířatům. Já jsem z Prahy a manžel taky. Od malička jsem byla blázen do zvířat, jezdila jsem na koních, studovala jsem zemědělskou školu. Takže jsem byla u zvířat pořád. Když jsme přišli sem z Prahy a viděli jsme tu obrovskou rozlohu nevyužitých luk kolem našeho domu, tak jsme to hned chtěli koupit.“

8. Co byste chtěla dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

„Že by farmář měl farmařit a neměl by se zabývat vyplňováním všelijakejch papírů a podobných kravin; třeba i žádosti o dotace. Psala jsem je asi dvakrát, že bysme chtěli opravit starou stodolu, kde bysme udělali mlíčníci, stáje a posezení pro lidi. Vyplňovala jsem strašnou spoustu papírů. Nakonec přišla odpověď, že „nápad je to výbornej, ale

udělejte to bez nás“. Teď jsme poprosili jednu firmu, jestli by nám udělala rozbor na dotace na agropenzion. Souhlasila, ale pokud zaplatíme projekt.

My si vždycky děláme za pět let Agro-enviro program - že pět let musíme dělat to samý a nesmíme z toho utýct. Takže manžel vyplní první rok strašnou spoustu papírů, odnese to na úřad; tam všechno zkontrolují. V závěru zjistí, že je všechno špatně. Papíry zmuchlají, dají nám nový a vyplňuje se všechno znova. Když už je to dobře, tak se data dají do počítače (technika nám strašně pomáhá) a druhý rok se to dělá znova. Je to beze změny, ale přesto se papíry musí vyplňovat znova.

Teď jsme vyměňovali jeden kus louky za jiný. Nevěřila byste, co je to za problém - papírování a ještě „fungování“ počítačové techniky. Když to udělám tužkou na papír, tak to mám hned v ruce; maximálně tužka může dopsat. Tahleta přetechnizovaná doba – to by měli úplně zrušit. Farmář se má věnovat tomu, aby měl krávy v čistotě, aby měl všechno v pořádku. A nemá se věnovat papírování, a když, tak minimálně. A když chcete poradit, jak žádat o dotace a psát projekty, tak Vás odkážou na poradenský firmy. Tam když přijdete, tak hned chtějí peníze. Chápu, že musí být z něčeho živý.

Další problém se objevil, když manžel zkoušel žádat o Předčasnej důchod v rámci ekologického zemědělství. Všechno jsme měli hotový, ale neměli jsme obrat. Farmář musí mít tři roky po sobě zemědělský výroby příjem 500 tisíc korun ročně. Takže na malý příštípkáře, jako jsme my, se to nevztahuje.

Dalším problémem jsou nesrozumitelné výrazy, který používají. V dotacích a projektech k EU neříkají například druh louky, oni říkají 'management', atd. Neměla by tam být 'evropská řeč', jak tomu říkají. Tomu rozumí jenom ti, co sedí na tom ministerstvu zemědělství, nikdo jiný tomu nerozumí. Když dají takovej dotazník nám, farmářům, tak já na to koukám jako z jara; přestože mám zemědělskou školu. Takže ta byrokracie kolem toho je strašně složitá.

Kdo dneska dělá zemědělství? Málo kdo je mladej, a když je někdo mladej a dělá to z nedšení, má na to vzdělání a rozumí tomu – tak to je jeden ze sta, nebo z tisíce. A dneska kdo hospodaří na vesnici? Buďto my tady starší na vesnici s tím, že už to do toho důchodu doklepem, anebo hospodaří JZD. Nikdo jiný to nedělá. Farmaření je málo podporovaný.“

1. 3. Výsledky a vyhodnocení rozhovorů:

1. 3. 1. Výsledky jednotlivých odpovědí:

Shrnutí odpovědí na otázku č. 1:

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)? 1.B Pokud ano, co myslíte, že by bylo na tom prospěšné pro obyvatele naší vesnice – v rámci vytváření bližšího soužití (komunity)?

Z odpovědí na první otázku vyplývá závěr, že pro využití rodinného farmaření k dalším (i nezemědělským) aktivitám by bylo potřeba jednak rozsáhlé fyzické zázemí farmy, dostatek finančních zdrojů, motivace od potenciálních uživatelů, zajímavé aktivity pro neustálé přitahování zájemců. Celkově fungování takového zázemí farmáři spatřují jako velmi náročné; vyžaduje dle praxe farmářů prvotní zaměstnání, které uživí celou rodinu i farmu. Je zapotřebí jak podpory od státu (uznání projektu a perspektivnosti takové farmy) a také od místních obyvatel, kteří by mohli vypomáhat při běhu farmy.

V samotném založení farmy s komunitním centrem spatřují farmáři jisté naděje, zejména při zapojení agroturistiky na koních s možností pobytů a stravy, kde si hlavně návštěvníci z měst mohou odpočinout, popřípadě se i zapojit do farmářských prací. Příležitosti pro zapojování lidí z vesnice někteří farmáři vidí možnosti v oblasti turistiky (provoz ubytovny, hospody, aj.). Zároveň farmáři sdělili svoje zkušenosti s malým zájmem zapojení místních obyvatel do běhu farmy – někteří projekt farmy podporují, jiní ne, jako všude. Větší zájem o projekty na farmě zažívají od lidí z větších vzdáleností, z měst i z celé republiky. To samozřejmě podle farmářů nebrání rozvoji samotné farmy a dalších projektů na ní, právě naopak. Zájem z celé republiky je podle nich největším zdrojem pro rozvoj farem v pohraniční oblasti jižní části CHKO Český les.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 2:

2. Jak dlouho farmaříte?

Všichni farmáři mají zkušenosti s farmařením od dětství. Z toho lze vyvozovat, že mají mnoho zkušeností jak se samotným obhospodařováním zvířat, tak s řízením běhu farmy. K tomu jsem u všech farmářů zaznamenala velmi úzký vztah s tímto

druhem práce. Pro větší přehled zde uvedu časové období přímého vedení farmy (devět let, šest let, jeden rok a otec 15 let (převzala farmu po tátovi), od mládí (nyní je v důchodu, ale přesto dál farmaří), dvacet let).

Shrnutí odpovědí na otázku č. 2.B:

2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

Čtyři farmáři čerpají z dotací EU (například z programu Ekologické hospodářství, dotace na chov přežvýkavců a dotace na údržbu travních porostů; z Programu rozvoje venkova - dotace Mladý zemědělec) jelikož jsou v ekologickém zemědělství. Jeden z nich, který hospodařil dříve, žádal o dotace od státu; avšak žádost byla zamítnuta. Na započetí farmy a na jeho provoz čerpal proto z našetřených úspor.

Všichni dotázaní čerpají také z příjmů z primárního zaměstnání, bez kterého by provoz farmy nebyl možný. V této skutečnosti je velmi patrné, jak (zatím) dotace nevystačují; jeden z nich, kterému je již přes 70 let, čerpá finance také z důchodu.

Třetím zdrojem financí pro farmu jsou malé výtěžky z vlastní produkce (například prodej mléka, masa, pstruhů), z prodeje výrobků. U jedné farmářky se vyskytuje další zdroj malých příjmů - z placených služeb agroturistiky na koních a z podpory Místní akční skupiny Český les.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 3:

3. Připojil/-a byste i jiné aktivity (mimo samotné farmaření)? Např. různé programy pro děti, pro mládež, pro dospělé; dobrovolné práce pro zájemce; agroturistiku, ubytování pro turisty, aj.?

Ve všech případech by farmáři připojili program agroturistiky, jedna z nich už jej na farmě provozuje (na koních), další z nich plánuje agroturistiku do budoucna, jeden farmář ji plánoval (nyní už nefarmaří) a další dva farmáři ji neplánují, přesto k nim na farmu chodí zájemci (zejména rodiče s dětmi), turisté; k tomu podotýkají, že by při programu agroturistiky bylo nutné zřídit ubytovny, zaměstnat lidi, nebo přizvat dobrovolníky pro výpomoc.

Z poloviny by dotázaní farmáři připojili další programy, jako je možnost pro děti trávit volný čas na hřišti na farmě, pasení koz; mladí by mohli ošetřovat zvířata,

absolvovat odborné praxe při studiu. Podle slov jednoho z farmářů, by farma měla smysl „*po připojení dalších aktivit*“⁸¹, za pomoci dotací.

Další z aktivit by jedna farmářka připojila na jiných farmách (na své farmě je již provozuje) prázdninové pobyty s koňmi pro děti, kulturní a společenské akce pro široké spektrum zájemců. Jeden z farmářů by zavedl program vaření obědů pro seniory z obce z vlastních domácích produktů, krátkodobé zaměstnávání lidí a dobrovolnickou výpomoc. Další farmářka už z neblahé zkušenosti s poskytnutím práce nezaměstnanému nevidí dále v tomto směru naděje, že by se další nezaměstnaní chtěli zapojit; naději nevidí ani u lidí z vesnice – ti nejeví zájem. Zapojila by agroturistiku na koních a k tomu možnosti ubytování a stravování.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 4:

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

Všichni farmáři znají fungující farmy ve svém okolí. Někdo více, někdo méně. Podle toho, v jaké oblasti farmaření přesně kdo pracuje. Jedna farmářka poskytující agroturistiku má přehled o většině farem v ČR; ví, že z devadesáti procent celkového počtu farem provozuje další nezemědělské služby (např. ubytování, restauraci, letní tábory, aj.) pro uživení se. K tomu mají další zaměstnání, i z toho důvodu, že turistika je sezónní. Další farmář (bývalý) zná farmy podle pracovních cest po republice.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 5:

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa? 5.B. Pokud ano, jak (př. rozšíření nabídky služeb pro široký okruh obyvatel, rozvoj turistiky, aj.).

Zásadní reakcí u všech farmářů byla odpověď, že především záleží na zájmu potenciálních uživatelů a na zdrojích farmy. Pak by podle nich byl rozvoj možný. Souvisejí s tím také dotace jako jeden z finančních zdrojů pro udržení farmy. K rozvoji obce a celé pohraniční oblasti by také přispěly nová pracovní místa na farmě pro obyvatele vesnice, vybudování penzionů, restaurací, hospod, připojení bálů do programu. Jeden z farmářů uvedl skutečnost, že „*vesnice bývala zdrojem obživy, dnes*

⁸¹ Viz rozhovor č. 2.

vše upadá“⁸². Další z farmářek zdůraznila ze svých zkušeností možný rozvoj za účasti zejména mladých lidí z měst z celé republiky.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 6:

6. *Myslíte si, že zamýšlenou farmou by se mohlo navázat na místní tradici?*

6.B. *Pokud ano, jaké největší naděje v tom vidíte? (př. návrat tradičních hodnot na vesnici – skrze praktickou práci na farmě předávání hodnot mladším generacím, společné slavení významných událostí, aj.).*

V této otázce se většina farmářů zmínila o těžkostech navázání tradice, zvláště z důvodu zprerhání tradic farmaření kvůli komunistickému režimu. V něm se totiž většina rodinných farem rušila a převáděla do majetku státu (podrobnosti v příslušné kapitole v Teoretické části práce). Skutečnost dokládají slova jednoho z farmářů: „Těžko se dá navazovat, když byly pozemky i s dobyt看em sebrány za komunistů.“ Další se vedle již zmíněného zabírání soukromého majetku zmiňuje o určité naději do budoucna, když říká, že „by se navázat dalo, závisí to na nápadech“⁸³. Celkově je ale pohled na navazování tradice velmi skeptický. Dodává slovy další farmářka: „Skoro vůbec. Tradiční vesnice zanikla a podpora rozvoje zbývajících vesnic je malá. Soukromých farmářů moc není.“⁸⁴

Shrnutí odpovědí na otázku č. 7:

7. *Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?*

Všechny farmáře vedlo k započetí této práce hluboký vztah ke zvířatům, nové možnosti ve způsobu života po revoluci (po navrácení majetku soukromým farmářům), životní cíl chovat hospodářská zvířata, zapojovat rodinu do farmaření (všichni farmáři, i když se třeba přímo v rozhovorech o rodině nezmiňují, tak z návštěvy u nich vím, že rodina je do farmaření také zapojená). Další z motivů bylo poskytnutí toho nejlepšího pro své děti – domácí kvalitní a zdravé výrobky. Z neposledních motivů pro započetí farmaření bylo také převzetí rodinné tradice, či celoživotní zájem a práce se zvířaty od dětství.

Shrnutí odpovědí na otázku č. 8:

⁸² Viz rozhovor č. 4.

⁸³ Viz rozhovor č. 2.

⁸⁴ -//- č. 5.

8. Co byste chtěl/- a dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

Ve všech případech farmáři mluvili o potížích s úřady; s psaním, porozuměním a vyhověním projektů. Další potíže zažívají se zbytečně složitým žádáním o dotace, vyplňováním spousty dokladů, neustálým vyřizováním záležitostí na úřadech, apod. Farmářům potom nezbývá moc času na samotné farmaření. Další problém spatřují v nesrozumitelných výrazech v projektech, kterým běžný farmář dostatečně dobře nerozumí. Také vidí v každodenním farmaření malý zájem u mladých lidí zakládat farmy, zejména z nedostatku podpory ze strany státu, resp. nedostatku financí, složitostí s podáváním projektů a žádáním o dotace.

Pozitiva spatřují zvláště v tom, že je při farmaření drží jejich záliba v tomto druhu práce. Provozují ho ve všech případech zejména z posledně jmenovaného důvodu. Jeden z farmářů řekl, že farmaření „*je spíš poslání. Není to věc na uživení rodiny.*“⁸⁵ Závěrem lze konstatovat, že pro všechny typy provozovaných programů na farmě je dobré mít určité vzdělání (hlavně u jízdy na koních).

1. 3. 2. Vyhodnocení všech odpovědí:

Přímo sociální služby poskytované přímo na farmě dotázaní neznají. Setkala jsem s těmito službami zatím v Norsku, v Česku jen ojediněle. V dalších zemích Evropy jsou už také rozběhnuté (např. v Holandsku, Belgii, Anglii, Francii, Itálii, a dalších státech). V oblasti jižní části CHKO Český les se prozatím nejvíce na farmách vyskytuje agroturistika – viz odpovědi v rozhovorech.

Farmáři, se kterými jsem vedla rozhovor, byli v rozmezí věku od 30 let do 70 let; tři byli muži a dvě ženy. Všichni ale hospodaří s celou rodinou. Jen u jedné farmářky jsem zaznamenala, že zaměstnává na plný úvazek lidi z vesnice. Názory dotázaných farmářů na možnost zřízení Farmy s komunitním centrem (dále jen Farma) v obci Díly v CHKO Český les nahlížíjí velmi reálně – tedy v jejím založení vidí naději na rozvoj této pohraniční oblasti, zároveň však upozorňují na problémy s přístupem ze strany státu a EU, zvláště pak s jeho podporou takových farem. Co se týče potenciálních zájemců Farmy, ze své zkušenosti hovoří o závislosti fungování nezemědělských programů na jejich zájmu.

⁸⁵ Viz rozhovor č. 2.

ZÁVĚR

Prací jsem se pokusila o jedno z možných řešení situace nedostatku sociálních služeb v obci Díly (okres Domažlice) skrze plánované založení komunitního centra pro více cílových skupin na tradiční rodinné farmě. Jedná se sice zatím o plánovaný projekt. Avšak podle praxe některých farmářů v Norsku (kteří v současnosti poskytují sociální služby na své farmě) a v ČR, kde jsem byla na stážích, je zavedení podobných či stejných služeb i u nás na farmě v ČR možné.

Základním kamenem a cílem práce byl rozbor sociální situace v obci Díly, historie zdejšího způsobu farmaření a rozbor současného komunitního plánu rozvoje sociálních služeb pro záměr zavést možnými způsoby komunitní centrum na farmu (dále Farma) do prostředí obce v CHKO Český les.

Popsaná teoretická východiska o farmaření v ČR a v Norsku, komunitě a komunitním plánování měla za účel posloužit k jejich vzájemnému porovnání s již fungujícím norským modelem sociálních služeb na farmě (tzv. Green Care services); a k případné možné aplikovatelnosti norského modelu v ČR. Proto se kapitole o Norsku věnuji podrobněji. Jsem si zároveň vědoma obšírnosti této kapitoly, ale vzhledem ke smyslu práce je podle mě potřebná. Souvisí s dalším z cílů, totiž upozornit na bohatství farem norských, které poskytují programy pro různé cílové skupiny a farem českých. Domnívám se, že jsem tohoto cíle dosáhla alespoň z části skrze popis tamního programu a pokusem zařadit do něj vlastní zkušenosti z měsíční stáže.

Dále jsem se pokusila o popis budoucí Farmy s komunitním centrem na ní, co vše v sobě bude zahrnovat a komu bude sloužit. Během zpracovávání tématu jsem si

neustále dávala otázku, zda je vůbec možné založit v naší obci Díly farmu, která by byla zároveň i komunitním centrem nejen pro místní obyvatele.

Cílem praktické části byl pokus o zjištění současného stavu farmaření v obci Díly a blízkém okolí jižní části CHKO Českého lesa skrze rozhovory s farmáři a zjištění reálných možností začlenění Farmy do tohoto prostředí. Naplnění cíle se mi podařilo jen z části, jelikož je velmi obtížné sehnat farmáře k rozhovoru, kteří by měli čas a ochotu. Přes všechny obtíže se uskutečnilo pět rozhovorů (z deseti oslovených). Z výsledků rozhovorů vyplývá jeden hlavní, že podmínky pro farmaření v oblasti CHKO Český les jsou – zejména dostatek pastvin pro hospodářská zvířata a pro pole; avšak je nedostatek finančních zdrojů pro zavedení a udržení farmy, resp. nedostatek uznaných podpor i pro připojení dalších nezemědělských programů pro různé cílové skupiny uživatelů, a těžkosti s užitím jen při samotném farmaření. Je potřeba mít primární zaměstnání (mimo farma), ze kterého je možné uživit rodinu i běh farmy.

Postupem práce, skrze průzkum některých farem a sociálních služeb v jižní oblasti CHKO Český les (Domažlický okres) jsem došla k zjištění, že takováto kombinace komunitního centra a farmy by byla prospěšná. Dokládají to i výsledky rozhovorů. Naskytuje se však potíž v samotném zájmu potenciálních uživatelů a financování celého programu. Podle rozhovorů s farmáři zájemci jsou, jako jsou děti, mladí, dospělí i senioři zejména z měst a z odlehlejších oblastí; méně pak z obce či přilehlého území. Avšak ve snaze zapojit nezaměstnané do farmářských prací byly názory farmářů velmi skeptické (zvláště po stránce minimálních možností finančního ohodnocení).

Na základě vlastních zkušeností ze života v obci Díly, z průzkumu některých farem v obci a v jižní části CHKO Český les, jsou nabízené služby (např. agroturistika) využívány a je o ně stále větší zájem – zejména od lidí ze vzdálenějších míst i z celé republiky. Děje se tak i díky současné propagaci ekologických farem, kdy se stávají známějšími mezi širokou veřejností. V jižní části CHKO Český les jsou naděje na rozvoj farem s různými programy, zejména sociálními. Záleží však na každém člověku (uživateli), na jeho vztahu k farmě, na jeho zájmu a potřebách; na každém farmáři, jak se k situaci postaví, jak ji bude řešit a v neposlední řadě závisí také na postoji politiky státu k podobným farmám a na finanční podpoře.

Seznam literatury:

Monografie:

ALMÅS, Reidar and WITH, Nora (red.). *Rural Futures in an International World*. Proceedings from the Seminar in Trondheim. ISSN 0801-325X. (Chapter 5: "Political Revolution in Czechoslovakia: Problems in Agriculture and Rural Areas." Hanuš Schimmerling.)

BRAASTAD, Bjarne O.; BJØRNSSEN, Bjørn. *Green Care in Agriculture*. COST Action 866. 164th CSO Meeting, 29. - 30. 3. 2006, Proposal for a new COST Action.

BLEKESAUNE, A., HAUGEN, M. S., VILLA, M. *The dream of a Small-holding*. Paper no 1/07, ISSN 1503 – 2736. Paper to the XXII ESRS Congress 20 – 24 August 2007 in Wageningen, The Netherlands. Norsk senter for bygdeforskning Universitetsenteret Dragvoll, Trondheim 2007.

CVAČKA, Jakub. *Trnová koruna Chodů. Verše z doby utrpení*. České Budějovice: Č. A. T., 1945. Vyd. 1. 44 s.

ČERVINKA, Jiří. *Výpravy do přírody (od 9 do 99 let)*. Praha: Portál, 2002. Vyd. 1. 168 s. ISBN 80 – 7178 – 623 – 3.

DESSEIN, Joost. *Farming for health*. Proceedings of the Community of Practice Farming for Health. November 2007, Ghant, Belgium. Merelbeke, Belgium, 2008. ISBN 978 90 811007 62.

GILBERT, Guy. *Až do krajnosti. Kněz mezi mladými na okraji společnosti*. Z francouzského originálu přeložil Otomar Radima. Praha: Portál, 1994. Vyd. 1. 197 s. ISBN 80-7178-008-1.

GOJOVÁ, Alice. *Teorie a modely komunitní práce*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Zdravotně sociální fakulta, 2006. Vyd. 1. 116 s. ISBN 80-7368-154-4.

HARTL, Pavel. *Komunitní práce*. Praha: FF UK Katedra sociální práce, 1993. 144 s.

- HARTL, Pavel. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Vyd. 1.
- HESSINK, J., van DIJK, M., BOGERS, R.J. *Farming for health. Proceedings of the Frontis Workshop on Farming for Health*. Wageningen, The Netherlands 16. – 19. 4. 2005.
- CHVOJKA, M.; BOHÁČ, J. *Green Care in the Czech republic and its ecological, social and health effects* (project title). Green Care in Agriculture (Action title). 13. 8. 2007, Action Num. 866.
- JINDŘICH, Jindřich. *Chodsko*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd (ČSAV), 1956. Vyd. 1. 289 s.
- Kolektiv autorů. *Český les. Příroda – historie – život*. Praha: Baset, 2005. Vyd. 1. 880 s. ISBN 80-7340-065-0.
- Kolektiv autorů. *Naše obec Díly. Její minulost, přítomnost a budoucnost*. Díly: OÚ, 1995. Vydáno k 50. Výročí ukončení 2. Světové války a osvobození od fašistické okupace.
- LITTLECHILD, Brian, ERATH, Peter, KELLER, Jan (Editors). *De- and Reconstruction in European Social Work*. (Materials for comparative social work science and intercultural / international social work.) Volume 5, 1st Edition. ISIS 2005. ISBN 80-7326-072-7.
: p. 95 - 112: “Norway: a welfare regime in the process of change.“ LYNSTAD, Rolv, REESE, Randi, SHARDLOW, Steven M.
- MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál, 2003. Vyd. 1. 384 s. ISBN 80-7178-548-2. Část V. - Komunitní práce, Kapitola 14 (Autor kapitoly: KINKOR, Milan).
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. Vyd. 1. 288 s. ISBN 80 – 7178 – 549 – 0.
- MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. Praha: Portál, 2001. Vyd. 1. 312 s. ISBN 80 – 7178 – 473 – 7.
- MEISTAD, Torill and FJELDAVLI, Elsa. *Green Care services on farms - characteristics of Norwegian enterprises*. Paper no 7 / 07, ISSN 1503-2736. This paper was first presented at the Nordic Conference on Small Business, Tromsø, June 2004.
- ODENDAAL, Johannes. *Zvířata a naše mentální zdraví. Proč, co a jak*. Praha: Brázda, 2007. ISBN 978-80-209-0356-3. Překlad: L. Pinc.
- PRIMACK, R. B. *Biologické principy ochrany přírody*. Praha: Portál, 2001. Vyd. 1. 352 s. ISBN 80 – 7178 – 552 – 0. (s. 57 – 69, 198, 253)
- SPOUSTA, Vladimír et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 1996. Vyd. 1. 82 s. ISBN 80 – 210 – 1275 – 7.

SVOBODOVÁ, DOLEŽAL a kol. *Zoorehabilitace a aktivity se zvířaty pro rozvoj osobnosti*. Pilotní semestr 2007. Pracovní sešit.

ŠEBKOVÁ, Pavla. *Domažlice a Chodsko*. Nejnovější průvodce 1936. Domažlice: Nákladem P. Šebkové, 1936. Vyd. 2. 147 s.

VANIER, Jean. *Rodí se nová naděje. Čím je a má být komunita*. Z francouzského originálu (La communauté lieu du pardon et de la fête) přeložil JONEŠ, Jan. Praha: Zvon, 1997. Vyd. 1. ISBN 80-7113-160-0.

VASKOVÁ, V.; ŽEŽULA, O. *Komunitní plánování – věc veřejná. Jak zjistit, co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?* Praha: MPSV, 2002. Vyd. 1. 16 s. ISBN 80-86552-30-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Karolinum, Praha 1999. Vyd. 2. 353 s. ISBN 80 – 7184 – 803 – 4.

ZAPLETAL, Miloš. *Vycházky a výlety s dětmi: Zážitky, objevy, hry, zábava, poznání*. Praha: Portál, 2003. Vyd. 1. 176 s. ISBN 80 - 7178 – 750 – 7.

Periodika:

Dílčák. Informační zpravodaj OÚ Díly.

Domažlický deník. Pátek 22. 5. 2009. Sekce Domažlicko.

Český les. Zpravodaj Místní akční skupiny Český les. Č. 2 / 2009. Bor: Duben 2009.

Éthum. Bulletin pro sociální prevenci a sociální pedagogiku. Roč. 1999, č. 22, str. 15 – 19:

:článek: “Komunitní projekty jako forma participace občanů na rozvoji občanské společnosti v ČR. BARVIKOVÁ, Jana (FF UK, Sociální práce).

Sociální práce / Sociálna práca. Časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci. 3 /2006, (název č.) Organizační kultura. Vydala Asociace vzdělavatelů v sociální práci. Brno, Fakulta sociálních studií MU:

:článek: “Komunitní plánování sociálních služeb v obcích – střet organizačních kultur?“ autor: Leoš Zatloukal. Str. 83 – 94.

Dokumenty:

IFOAM - Mezinárodní federace pro události v organickém zemědělství. Základní normy pro organickou výrobu a zpracování. Přijaté Valnou hromadou IFOAM v Bazileji, Švýcarsko, 2000. ISBN 3-934055-08-7.

Informace z osobního rozhovoru s Josefem Šmídem, koordinátorem projektu Pontes II – Mosty Berkatu: Venkovské multikulturní centrum Berkat v Rakovicích.

Kolektiv autorů. *Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb*. Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), Praha 2004. Vyd. 1. Str. 60. ISBN 80-86878-03.

KAVALÍR, Aleš; VRTÍLKOVÁ, Kateřina. *Komunitní střednědobý plán rozvoje sociálních služeb na Domažlicku pro období 2008 – 2011*. CpKP západní Čechy, Plzeň.

Ročenka ekologického zemědělství v ČR. Ministerstvo zemědělství ČR (MZe), Praha 2008. Zpracoval: Bioinstitut, o. p. s. ve spolupráci s PRO-BIO LIGOU. ISBN 978-80-7084-736-7.

Osobní materiály Grete Sørdal z kurzu Inn på tunnet (Green Care services).

Pokoj a dobro. List k sociálním otázkám v ČR k veřejné diskusi. Sekretariát české biskupské konference (ČBK), Praha 2000.

Sociální encykliky (1891 – 1991). Praha, Zvon 1996. ISBN 80 – 7113 – 154 – 7: Encyklika „*Laborem exercens – o lidské práci*“, ze 14. 9. 1981, Jan Pavel II.

Katalog sociálních a souvisejících služeb na Domažlicku, Horšovskotýnsku a Holýšovsku. Vyd. Město Domažlice a Město Horšovský Týn, 2007.

Listina základních práv a svobod (LZPS)

Ústava České republiky (ze dne 16. prosince 1992)

Sborníky, příspěvky, výroční zprávy:

Mezinárodní seminář o zooterapii k tvorbě metodiky, 25. - 27. 6. 2004 v Brně. Sborník příspěvků. Sdružení Filia, Brno 2004. ISBN 80-239-3591-7. Str. 90.

Sborník přednášek z XI. konference Společnosti sociálních pracovníků. Most 22. – 23. 5. 2000. Praha 2000, MPSV ČR. ISBN 80-85529-81-5.

Terapie a asistenční aktivity lidí za pomoci zvířat. Sborník příspěvků. Odborná konference s mezinárodní účastí: 16. – 17. 4. 2008. Vydala Česká zemědělská univerzita v Praze, Praha 2008. ISBN 978 – 80 – 213 – 1773 – 4.

Výroční zpráva 2006. Sdružení SRAZ - společně za radostí a zdravím.

Zvířata lidem - Tiere den Menschen. Sborník příspěvků z česko-německého semináře v rámci pilotního projektu Zvířata lidem dne 9. 3. 2005 v Děčíně. Vydalo ZOO Děčín 2005.

Zákony:

Zk č. 30 / 2006 Sb., o ekologickém zemědělství

Zk č. 83 / 1990 Sb., o sdružování občanů

Zk č. 100 / 1988 Sb., o sociálním zabezpečení

Zk č. 108 / 2006 Sb., o sociálních službách

Zk č. 248 / 2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje
Zk č. 290 / 2002 Sb., o přechodu některých dalších věcí, práv a závazků ČR na kraje a obce, občanská sdružení

Internetové zdroje:

About COST [online]. Dostupné z www: www.cost.esf.org/index.php?id=985.

BRAASTAD, B. About COST Action 866 – Green Care in Agriculture [online]. Dostupné z www: <http://www.umb.no/17960> [cit. 9. 2. 2000].

Evropský fond pro regionální rozvoj [online]. Dostupné z www: http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/feder/index_cs.htm.

Farma Orlice o. p. s. [online]. Dostupné z www: www.farmaorlice.cz.

Gandalovič představil reformu zemědělské politiky [online]. Dostupné z www: <http://www.euractiv.cz/zemdlstvi/clanek/gandalovic-predstavil-reformu-zemedelske-politiky> [cit. 11. 04. 2008].

Green Care in Norway. Fundaunet enviromental Farm [online]. Dostupné z www: www.innpaunet.no/FLIB/1263-Fundaunet%20english.pdf.

Chodská liga – svazek obcí Horního Chodska. [online]. Dostupné z www: www.chodska-liga.jz.cz.

Komunitní centra a zákon o sociálních službách [online]. Dostupné z www: <http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1057>.

Operační programy 2007 – 2013 [online]. Dostupné z www: <http://www.esfcr.cz/07-13>. Vydáno 7. 8. 2008; Autorka: Křivanová Šárka.

Plan of Action in Green Care farming [online]. Ministry of Agriculture and Food, Oslo, Norway. Dostupné z www: <http://www.regjeringen.no/en/dep/lmd/Documents/Reports-and-plans/Plans/2007/Plan-of-Action-in-Green-Care-Farming.html?id=478880>

Počet ekofarek rychle roste [online]. Dostupné z www: <http://www.kispk.cz/default.asp?ch=349&typ=1&val=66432&ids=2766>. Vydáno: 10. 12. 2007. Autorka: [Michala Görčošová](#).

Program rozvoje venkova. Prioritní osy. [online]. Dostupné z www: <http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/eafrd>.

Usnesení vlády ČR ze dne 4. června 2007 č. 611 ke Koncepti státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007 - 2013 [online]. Dostupné z www: www.msmt.cz/mladez/usneseni-vlady-c-611.

E-mailová pošta:

BOHÁČ, Jaroslav. Předmět: Green Care. Datum: 5. 5. 2009. Zemědělská fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice.

Rozhovory:

Rozhovor s manželi, odborníky a pamětníky v zemědělství - v oblasti CHKO Český les.
Rozhovory s pěti farmáři - v oblasti CHKO Český les.

Seznam zkratk:

AEO – Agroenvironmentální opatření
CpKP ZČ – Centrum pro komunitní práci, západní Čechy
COST - European Cooperation in the field of Scientific and Technical Research
ČSOP – Český svaz ochránců přírody
ERDF – Evropský fond pro regionální rozvoj
EU – Evropská unie
EZ – Ekologické zemědělství
HRDP - Horizontální plán rozvoje zemědělství a venkova
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KC – Komunitní centrum
KP – Komunitní plán
KPSS – Komunitní plánování sociálních služeb
LFA - Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti
MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠ – Mateřská škola
MŠMT ČR - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
MZe – Ministerstvo zemědělství
NNO – nestátní nezisková organizace
OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development
OÚ – Obecní úřad
OZ – Obecní zastupitelstvo
PRV – Program rozvoje venkova ČR na období 2007 - 2013
ROP NUTS – Regionální operační program Statistické územní jednotky (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics*)
SEV – Středisko ekologické výchovy
SO ORP – Správní obvod obce s rozšířenou působností
SRAZ – Společně za radostí a zdravím, občanské sdružení
SWOT (analýza) – Strengths and Weakness, Opportunities and Threats (Silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby)
TJ – Tělovýchovná jednota
VOŠ – Vyšší odborná škola
VŠ – Vysoká škola
ZŠ – Základní škola

Přílohy:

Příloha č. 1 - Ukázka otázek k rozhovoru (s farmáři)

Příloha č. 2 - Letecký pohled na obec Díly

Příloha č. 3 – Mapa jižní části Českého lesa

Příloha č. 4 - Mapa LFA oblastí ČR

Příloha č. 5 – Fotografie:

A) ze stáže v Norsku: děti na “Sørdal Gård” (farma), ostrov Frøya

B) z naší rodinné farmy

Příloha č. 6 - Samospráva v ČR

Příloha č. 7 – Organizační schéma KPSS na Domažlicku

Příloha č. 8 - Samospráva v Norsku

Příloha č. 9 – Zk č. 108/2006 Sb., o sociálních službách: pasáže vztahující se k Farmě

(tj. farmě s komunitním centrem) - k jakým typům služeb by mělo nejbliže

Příloha č. 10 – Zk č. 30/2006 Sb., o ekologickém zemědělství: vybrané pasáže

PŘÍLOHY

1. Ukázka otázek k rozhovoru (s farmáři):

Základní otázky k řízenému rozhovoru - k Bakalářské práci

Na téma: „*Farma rodinného typu - jako prostor pro komunitní centrum*“:

Rozhovor bude sloužit jen k vnitřním účelům mé bakalářské práce. Uvedené informace nebudou nikde dále šířeny.

Cíl: Nalézt skrze odpovědi výzkumného vzorku dotázaných skutečný stav farmaření (v naší obci a v CHKO Český les), jejich názory a přístup k zamýšlené farmě s komunitním centrem. Z rozhovorů bych pak chtěla analyzovat možná řešení pro možnou obnovu farmy. Zároveň bych chtěla zjistit, do jaké míry by byla farma mezi obyvateli využívána.

Cílová skupina dotazovaných: trvalí obyvatelé vesnice Díly a obyvatelé CHKO Český les (minulí či současní farmáři).

Stručné vysvětlení pojmu *Farma rodinného typu*:

Myslím tím dosud jen zamýšlenou farmu, kterou by vedla rodina, její členové (a popřípadě i jiní lidé). Komunitní centrum na této farmě by poskytovalo prostor pro obyvatele vesnice (od dětí až po seniory), dobrovolníkům a dalším případným zájemcům i mimo území obce. Hlavní náplní by bylo tradiční hospodaření (chov domácích zvířat, pěstování plodin a prodej produktů ze zemědělství a řemeslných výrobků), poskytování pracovních příležitostí nezaměstnaným obyvatelům obce, programy pro trávení volného času dětí, mládeže a pro rodiče s dětmi na mateřské / rodičovské dovolené. Tím by se zároveň mohlo udržovat soužití obyvatel, vzájemné poznávání či navazování nových kontaktů.

Znění otázek:

1. V současné době se - na naší vesnici i na celém území CHKO Český les - vyskytuje jen pár rodin, které chovají doma hospodářská zvířata. Myslíte si, že by se toto rodinné farmaření dalo využít jako zdroj a zároveň jako příležitost k pravidelnému zapojování i jiných lidí z vesnice i lidí z okolí na farmě (pokud by to rozloha a jiné podmínky farmy umožňovaly)?

1.B Pokud ano, co myslíte, že by bylo na tom prospěšné pro obyvatele naší vesnice – v rámci vytváření bližšího soužití (komunity)?

2. Jak dlouho farmaříte?

2.B. Odkud čerpáte finance pro běh farmy?

3. Připojil/-a byste i jiné aktivity (mimo samotné farmaření)? Např. různé programy pro děti, pro mládež, pro dospělé; dobrovolné práce pro zájemce; agroturistiku, ubytování pro turisty, aj.?

4. Znáte některé farmy – v CHKO Český les i v ČR - které poskytují při samotném farmaření i jiné služby (např. sociální)?

5. Myslíte si, že by založení farmy podpořilo rozvoj naší obce i celé pohraniční oblasti Českého lesa?

5.B. Pokud ano, jak (př. rozšíření nabídky služeb pro široký okruh obyvatel, rozvoj turistiky, aj.).

6. Myslíte si, že zamýšlenou farmou by se mohlo navázat na místní tradici?

6.B. Pokud ano, jaké největší naděje v tom vidíte? (př. návrat tradičních hodnot na vesnici – skrze praktickou práci na farmě předávání hodnot mladším generacím, společné slavení významných událostí, aj.).

7. Proč jste vůbec začal s farmou? Co Vás k tomu vedlo?

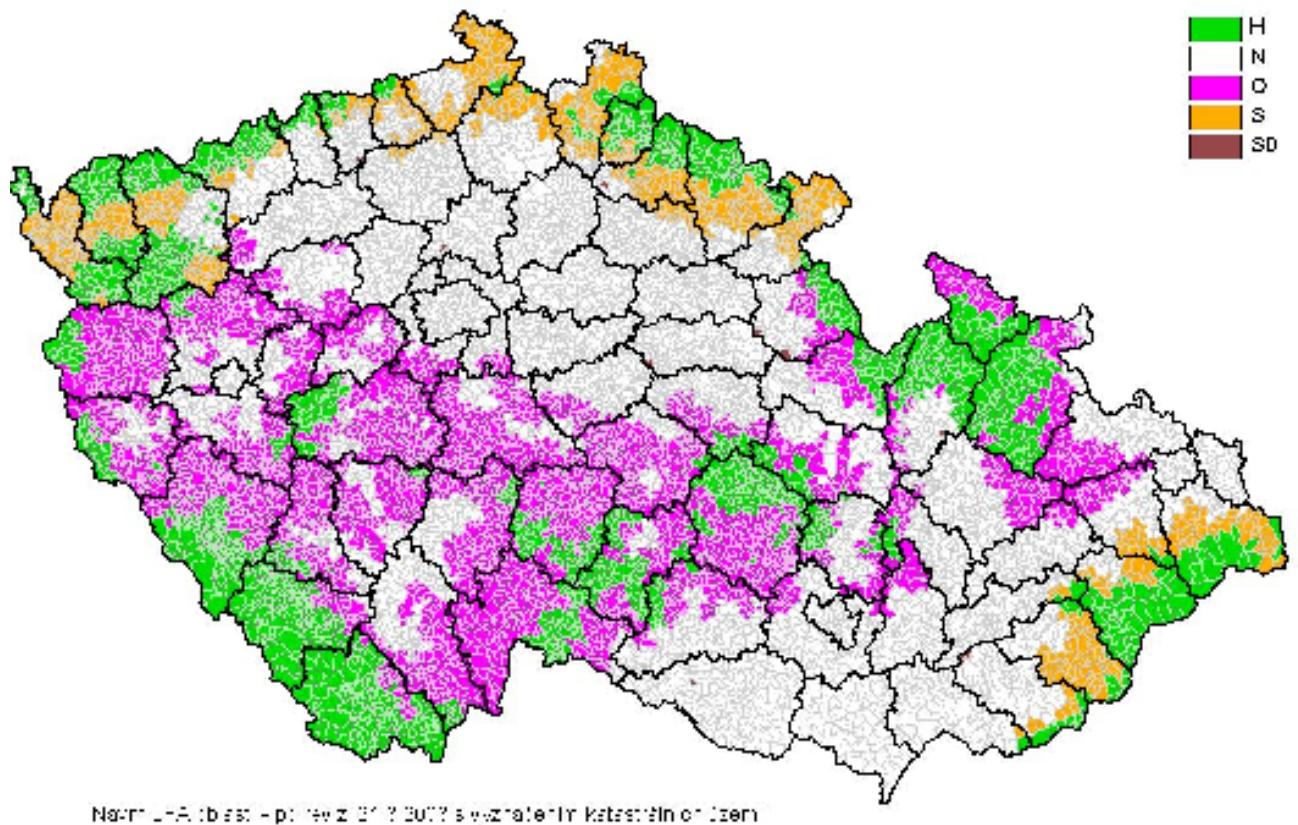
8. Co byste chtěl/- a dodat (k zamýšlenému projektu „Farma jako komunitní centrum“)?

2.

Letecký pohled na obec Díly – Obec obklopují louky, zahrady, sady a zejména lesy, které jsou velkým zdrojem nejen pro turistiku, ale také pro volnočasové aktivity v rámci programů na Farmě.

4 - Mapa LFA oblastí ČR

Název: LFA (Less Favoured Areas) v ČR, rozdělená podle typů méně příznivých oblastí

Vysvětlivky:

(LFA Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti)

H – Horská oblast

O - ostatní méně příznivá oblast

S – oblast se specifickým omezením

Obec Díly spadá do typu méně příznivé oblasti (LFA) horská. Do stejné oblasti patří také obce Černá Řeka, Klenčí pod Čerchovem, Postřekov, Svržno, ve kterých se nachází farmy, kde jsem uskutečnila rozhovory s farmáři.

6. Samospráva v ČR⁸⁶ - Ústava České republiky

Článek 99

⁸⁶ Ústava České republiky (ze dne 16. prosince 1992): Hlava sedmá- Územní samospráva

Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.

Článek 100

- (1) Územní samosprávné celky jsou územními společenstvími občanů, která mají právo na samosprávu. Zákon stanoví, kdy jsou správními obvody.
- (2) Obec je vždy součástí vyššího územního samosprávného celku.
- (3) Vytvořit nebo zrušit vyšší územní samosprávný celek lze jen ústavním zákonem.

Článek 101

- (1) Obec je samostatně spravována zastupitelstvem.
- (2) Vyšší územní samosprávný celek je samostatně spravován zastupitelstvem.
- (3) Územní samosprávné celky jsou veřejnoprávními korporacemi, které mohou mít vlastní majetek a hospodaří podle vlastního rozpočtu.
- (4) Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona, a jen způsobem stanoveným zákonem.

Článek 102

- (1) Členové zastupitelstev jsou voleni tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva.
- (2) Funkční období zastupitelstva je čtyřleté. Zákon stanoví, za jakých podmínek se vyhlásí nové volby zastupitelstva před uplynutím jeho funkčního období.

Článek 104

- (1) Působnost zastupitelstev může být stanovena jen zákonem.
- (2) Zastupitelstvo obce rozhoduje ve věcech samosprávy, pokud nejsou zákonem svěřeny zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku.
- (3) Zastupitelstva mohou v mezích své působnosti vydávat obecně závazné vyhlášky.

Článek 105

Výkon státní správy lze svěřit orgánům samosprávy jen tehdy, stanoví-li to zákon.

7 - Organizační schéma KPSS na Domažlicku⁸⁷:

Celý systém je navzájem úzce propojen. Řazení je psáno sestupně.

Nejvyšším orgánem (zodpovědným) jsou:

⁸⁷ Komunitní plánování sociálních služeb na Domažlicku 2008 – 2011. Str. 15.

Zastupitelstva měst a obcí zapojených do projektu (Domažlice + dalších 37 měst a obcí)

Řídící výbor

Projektový a finanční manažer

Následující tři skupiny jsou na stejné úrovni:

1. Zpracovatel:

Centrum pro komunitní práci ZČ (Západní Čechy)
zastoupení: Mgr. Kavalír

2. Realizační tým:

Projektová manažerka - Bc. Váchalová

Finanční manažerka - Kaiserová

Kontaktní osoba – Bc. Minařík

Partneři projektu: Centrum JANA, Centrum pro zdravotně postižené

3. Metodik:

Centrum pro komunitní práci JČ (Jižní Čechy)

Bc. Daniel Rosecký

Tři pracovní skupiny jsou také na stejné úrovni:

1. Pracovní skupina

Senioři a zdravotně postižení

2. Pracovní skupina

Děti a mládež ohrožené sociálním vyloučením

3. Pracovní skupina

Osoby ohrožené ztrátou přístřeší, prostitucí a dlouhodobou nezaměstnaností

8. Samospráva v Norsku⁸⁸:

Norsko je rozděleno do 19 okresů a 434 obcí (2003). Okresní a obecní úřady pověřil samosprávou stát a tato pravomoc je upravena zákony, ne ústavou.

Na místní úrovni má stát přímé zastoupení prostřednictvím úřadu okresního guvernéra.

Nejdůležitějšími prvky místní samosprávy jsou obecní úřady. Nesou odpovědnost za základní a nižší střední vzdělávání, sociální služby, obecní komunikace, vodovody a

⁸⁸ Fakta o Norsku - Samospráva [online]. Dostupné z www.noramb.cz/misc/print.aspx?article={910b6307-1a17-4a8e-8fd2-e3af1226de07}. Norské ministerstvo pro otázky dětí a rovnoprávnosti. [cit. 17. 9. 2007].

kanalizace a územní plánování. Vyšší stupeň středních škol a řada technických služeb je spravována na okresní úrovni. Každý z těchto správních stupňů získává část svých příjmů z místních daní, poplatků a místního podnikání a část prostředků mu přidělují centrální úřady a jiné veřejné instituce.

Okresy představují tradiční správní rozdělení země pocházející ze středověku a éry Vikingů, kdy si místní "fylkesting" (okresní rady) uchovávaly značné pravomoci. Po sjednocení země do jediné říše středověký systém místní samosprávy postupně zanikl. Vytvořením unie s Dánskem se úřední moc centralizovala v osobě krále. V roce 1837 byla v obcích znovu zavedena místní samospráva.

Okresy a obce řídí zvolená zastupitelstva. Volby do okresních a obecních zastupitelstev se konají každé čtyři roky. Mandáty se rozdělují systémem poměrného zastoupení: počet mandátů je různý, od 13 (obecní zastupitelstva) a 25 (okresní zastupitelstva) až po 85 mandátů. Zastupitelstvo řídí výkonná rada složená z reprezentativního výběru všech stran v zastupitelstvu a starosty. Ve výjimečných případech, hlavně v Oslu a Bergenu, se uplatňuje parlamentní forma vlády a je vytvořena místní vláda na stranickém principu.

V roce 1975 bylo vytvořeno 18 okresních správních celků (Oslo není považováno za tradiční okres) jako správní mezistupeň mezi vládou a obcemi. Poté, co byla v roce 1967 provedena významná reforma zaměřená na slučování obcí, se počet obcí ustálil na čísle 420 – 440.

9. Zk č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Z § 37: Sociální poradenství zahrnuje

a) základní sociální poradenství

(2) Základní sociální poradenství poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Sociální poradenství je základní činností při poskytování všech druhů sociálních služeb; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto činnost zajistit.

Z § 53: Služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí. Cílem služeb

sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

Z § 62: Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

(1) Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují ambulantní, popřípadě terénní služby dětem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována osobám anonymně.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- b) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- c) sociálně terapeutické činnosti,
- d) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Z § 66: Sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením

(1) Sociálně aktivizační služby jsou ambulantní, popřípadě terénní služby poskytované osobám v důchodovém věku nebo osobám se zdravotním postižením ohroženým sociálním vyloučením.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) sociálně terapeutické činnosti,
- c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Z § 67: Sociálně terapeutické dílny

(1) Sociálně terapeutické dílny jsou ambulantní služby poskytované osobám se sníženou soběstačností z důvodu zdravotního postižení, které nejsou z tohoto důvodu umístitelné na otevřeném ani chráněném trhu práce. Jejich účelem je dlouhodobá a pravidelná podpora zdokonalování pracovních návyků a dovedností prostřednictvím sociálně pracovní terapie.

Z § 72: Bez úhrady nákladů se poskytují

a) sociální poradenství, h) sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, sociální služby v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, l) služby sociálně terapeutických dílen

Podmínky poskytování sociálních služeb:

Podmínky registrace § 78:

(1) Sociální služby lze poskytovat jen na základě oprávnění k poskytování sociálních služeb, není-li v § 83 a 84 stanoveno jinak; toto oprávnění vzniká rozhodnutím o registraci.

(2) O registraci rozhoduje krajský úřad příslušný podle místa trvalého nebo hlášeného pobytu fyzické osoby nebo sídla právnické osoby, popřípadě podle umístění organizační složky zahraniční právnické osoby na území České republiky; v případě, že zřizovatelem sociálních služeb je ministerstvo, rozhoduje o registraci toto ministerstvo.

§ 79 (1) Podmínkou registrace je

- a) podání písemné žádosti o registraci, která obsahuje náležitosti uvedené v odstavci 5,
- b) bezúhonnost a odborná způsobilost všech fyzických osob, které budou přímo poskytovat sociální služby,
- c) zajištění hygienických podmínek, jsou-li sociální služby poskytovány v zařízení sociálních služeb,
- d) vlastnické nebo jiné právo k objektu nebo prostorám, v nichž budou poskytovány sociální služby,
- e) zajištění materiálních a technických podmínek odpovídajících druhu poskytovaných sociálních služeb,
- f) skutečnost, že na majetek fyzické nebo právnické osoby, která je žadatelem o registraci, nebyl prohlášen konkurs nebo proti ní nebylo zahájeno konkursní nebo vyrovnací řízení anebo nebyl návrh na prohlášení konkursu zamítnut pro nedostatek majetku.

(4) Odborná způsobilost se posuzuje podle § 110 odst. 4 a 5, § 116 odst. 5 a § 117.

(5) Žádost o registraci obsahuje tyto údaje a připojené doklady:

- a) je-li žadatelem právnická osoba, obchodní firmu nebo název, sídlo nebo umístění její organizační složky, identifikační číslo a statutární orgán,
- b) je-li žadatelem fyzická osoba, jméno, popřípadě jména, příjmení, místo trvalého nebo hlášeného pobytu a datum a místo narození,
- c) je-li žadatelem organizační složka státu nebo územní samosprávný celek, jehož jménem bude poskytovat sociální služby organizační složka územního samosprávného celku, její název, sídlo, identifikační číslo jejího zřizovatele, jméno, popřípadě jména, a příjmení vedoucího organizační složky,
- d) údaje o poskytovaných sociálních službách, kterými jsou
 1. název a místo zařízení nebo místo poskytování sociálních služeb,
 2. druhy poskytovaných sociálních služeb,
 3. okruh osob, pro které je sociální služba určena,
 4. popis realizace poskytování sociálních služeb,
 5. popis personálního zajištění poskytovaných sociálních služeb,
 6. časový rozsah poskytování sociálních služeb,
 7. kapacita poskytovaných sociálních služeb,
 8. finanční rozvaha k zajištění provozu,

10. Zk č. 30/2006 Sb., o ekologickém zemědělství (výňatky, které se vztahují k Farmě):

Z § 1: Upravuje podmínky hospodaření v ekologickém zemědělství, „k němu se vztahující osvědčování a označování bioproduktů, biopotravin a ostatních bioproduktů, a dále výkon kontroly a dozoru nad dodržováním povinností s tím spojených“.

Z § 3: d) ekologickým podnikatelem osoba, která je evidována podle zvláštního právního předpisu a registrována podle tohoto zákona, a hospodář na ekofarmě,
g) ekofarmou uzavřená hospodářská jednotka zahrnující pozemky, hospodářské budovy, provozní zařízení a popřípadě i hospodářská zvířata uvedená v § 4 odst. 2, sloužící ekologickému zemědělství.

Z § 6: (1) Registrace osob podnikajících v ekologickém zemědělství:

Osoba, která hodlá podnikat v ekologickém zemědělství na ekofarmě v souladu s předpisy Evropských společenství, podá ministerstvu žádost o registraci; pro žadatele

začíná přechodné období dnem, kdy byla jeho žádost o registraci doručena ministerstvu. Dojde-li u osoby zařazené do přechodného období ke zvýšení výměry pozemků ekofarmy, začíná přechodné období týkající se nových pozemků dnem doručení oznámení podle § 7 odst. 1.

(4) V žádosti o registraci žadatel uvádí

a) je-li fyzickou osobou, jméno, popřípadě jména a příjmení, státní občanství, adresu místa trvalého pobytu, jinak adresu určenou pro doručování, a to zpravidla v místě pobytu fyzické osoby na území České republiky nebo v místě podnikání (název obce, její části, název ulice, číslo popisné a orientační, bylo-li přiděleno, poštovní směrovací číslo), rodné číslo, bylo-li přiděleno, nebo datum narození a identifikační číslo, bylo-li přiděleno, a cizinec rovněž uvádí adresu bydliště mimo území České republiky,

b) je-li právnickou osobou, obchodní firmu nebo název, sídlo, název obce, její části, název ulice, číslo popisné, a bylo-li přiděleno, i číslo orientační, poštovní směrovací číslo a název obchodní firmy nebo uvede jméno a příjmení, popřípadě jména a příjmení, státní občanství, rodné číslo, bylo-li přiděleno, nebo datum narození, adresu místa trvalého pobytu osoby nebo osob, které jsou jejím statutárním orgánem nebo jeho členy, a údaje týkající se odpovědného zástupce uvedené v písmenu a) a identifikační číslo, bylo-li přiděleno; u zahraniční právnické osoby, která za účelem podnikání zřizuje na území České republiky organizační složku, její umístění v České republice a údaje týkající se vedoucího organizační složky,

c) další údaje uvedené v předpisech Evropských společenství

§ 28: Dozor nad dodržováním tohoto zákona a předpisů Evropských společenství vykonává ministerstvo.